

V-32733

TOALILLED

Amarüllis

V. G. TULINTSEV

TOALILLED

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1957

Originaali tiitel:

В. Г. Тулинец

КОМНАТНОЕ ЦВЕТОВОДСТВО

Государственное издательство сельскохозяйственной литературы
Москва — Ленинград 1954

Kaane kujundanud M. Fuks

Tõlkinud J. Kerdi

KIRJASTUSELT

Käesolevat eestikeelset väljaannet on täiendanud selle tõlkija J. Kerdi ja on lisanud juurde Eesti NSV-s seni vähe tuntud toalillede kirjeldusi (griseliiniad, vrieesiad, kurkuuligo jt.), mis tekstis on märgitud tärniga —*. Sellega on püütud lillesõprade tähelepanu juhtida toas kasvatatavate taimede mitmekesisusele, sortimendi laiendamise võimalustele ja kaasa aidata toalillede tundmaõppimisel.

Seoses sellega on käesolevat tõlketeost täiendatud ka joonistega.

Märkused selle raamatu kohta palutakse saata Eesti Riiklikule Kirjastusele, Tallinn, Pärnu mnt. 10.

TOALILLEKASVATUSE ÜLDISED ALUSED

TAIMEDE TÄHTSAMAD ORGANID

Taim kui elav organism. Vabalt looduses, põllul, aias või toas kasvavad taimed on keerulised elavad organismid. Ürgselt olid kõik taimed metsikud. Inimene kasutas neid sellistena, nagu nad esinesid looduses. Aegade jooksul valis inimene loodusest endale kõige kasulikumaid taimi ja hakkas neid ise kasvatama. Nii osutus võimalikuks saada kõige suuremal hulgal ja kõige paremaid taimesaadusi.

Elav, eriti aga õitsev taim rõõmustab inimest oma iluga. Selleks, et alati oleks võimalik nautida elava taime ilu, hakkasid inimesed kasvatama kõige kaunimaid taimi oma eluruumides. Alalise hoole ning eriliste võtete tulemusena kujunesid need taimed meie praegusteks toalilledeks, muutusid eriti väljapaistvaks oma dekoratiivsuse poolest.

Nii looduses kui ka toas kasvades vajab iga taim oma eluks teatavaid tingimusi. Peamised nendest on niiskus, toiteelemendid, õhk, valgus, soojus. Nende tingimuste kasutamiseks on taimedel vastavad organid. Vett ja selles lahustunud toitaineid võtab taim mullast oma juurtega, valgust püüab rohelistele lehtedega. Õied ja nendest arenenud seemned on paljunemise organid.

Juur. Seemne idanemisel ilmub kõigepealt idujuur, mis kujuneb hiljem peajuureks. Viimasest väljub hulgaliselt külgujuuri ja nendest omakorda juurenarmaid. Palmidel, sibüllilledel ja mõnedel teistel seemnest kasvatatud taimedel jääb peajuure kasv üsna varakult seisma. Selle asemel tekib varre alusest hulgaliselt lisajuuri. Taime vegetatiivsetest osadest, näiteks pistikutest kasvatatud taimedel puudub

peajuur. Vastandina seemnest kasvatatud taimele esinevad neil vaid lisajuured.

Peenikeste juurekeste tipu lähedal asuvad juurekarvad. Peamiselt nende kaudu võtabki taim mullast vett ja toitaineid. Kõik juured kokku moodustavad taime juurestiku. Peajuure kärpimine pikeerimisel, samuti mõõdukas juurte tagasilõikamine taime istutamisel võib ergutada juurenarmaste kasvu. Sellega suureneb ka toitainete vastuvõtt taime poolt.

Juured hingavad, s. t. võtavad kobedas mullas olevast õhust hapnikku ja eraldavad süsihappegaasi. Mullapinna kobestamine lillepotis soodustab õhu juurdepääsu mulda, aitab seega kaasa taime juurte ja kogu taime paremale kasvule.

Taimede juured on oma kujult väga mitmesugused. Daaliatel, asparaagustel, mõningatel begoonia liikidel ja teistel taimedel on jämenenud, toitainete varudega täidetud juuri, mida nimetatakse juuremugulateks. Filodender, antuurium ja mõned teised taimed omavad varrest väljuvaid õhujuuri, mis toetavad taime vart.

Paljudel mitmeaastastel taimedel tekib juurtest kasvu-võrseid, nn. juurevõsundeid. Neid taimi (draakonipuu, liguster, mõningad palmide liigid ja rooside vormid) võib paljundada juurevõsunditega, juurpistikutega ning taime jagamise teel.

Vars. Vars ühendab kõiki taime organeid. Tema kaudu liiguvad juurtest lehtedesse vees lahustunud mineraalsoolad. Lehtedest liiguvad juurtesse, õitesse ja viljadesse lehtede poolt valmistatud orgaanilised ained, millistest taim ehitab oma keha.

Enamikul taimedest on vars püstjas. Siiski mõningad liigid on looklevad, roniva ja haarava varrega. Selliseid taimi nimetatakse liaanideks. Neid kasutatakse laialdaselt seinte, sõrestike ja sammaste vertikaalseks haljastamiseks. Toalilledest kasutatakse selleks otstarbeks viinapuud, ronivat kummipuud ja luuderohu. Rippuvate vartega nn. ampel-taimed on asparaagus, tradeskantsia, klorofüütum ja teised.

Kriinumil, kaktustel ja teistel sukulentidel (paksulehelised) on toitainete või veevarude kogumise kohal vars tublisti paisunud ja on seetõttu väga omapärase jämenenud kujuga. Mõnedel taimedel moodustavad maa-alused varred sibulaid (hüatsint, tulp), mugulaid (begoonia, gloksiinia) või risoome (juurikaid). Need varre moodustised on mitte

üksnes toitainete kogumise kohtadeks, vaid täidavad ka taime paljunemise ülesannet.

Suur osa kõrbe- ja poolkõrbetaimi, näiteks enamik kaktusi, on ilma lehtedeta. Nendel täidab roheline vars lehtede ülesandeid — võtab õhust süsihappegaasi ja moodustab päikesevalguse mõjul orgaanilisi aineid. Ruskuse vars on niivõrd muundunud, et tema plaatjad lisandid näivad lehtedena.

Varrel asuvad pungad, lehied, õied ja viljad.

Pung on väga lühike võrsealge, milles asuvad lehealgmed ja mis lõpeb kasvupunutiga. Eristatakse kasvu- ja õiepungi. Esimesed on peenemad, võrse- ja lehealgmetega. Õiepungades on õie või õisiku algmed, samuti on nad suuremad ja ümaramad kui kasvupungad.

Kuni puhkemiseni nimetatakse kasvupunga puhkevaks pungaks. Osa varre alumises osas asuvaid pungi ei puhke pikema aja jooksul. Nad jäävad aga elujõulisteks ja võivad puhkeda alles mitme aasta pärast. Niisuguseid pungi nimetatakse uinuvateks pungadeks. Kasvupungad võivad tekkida kogu varre ulatuses, tavaliselt puidu ja koore vahel, juurtel ja taimekudede vigastuskoha lähedal.

Puhkevad, uinuvad ja lisapungad võivad puhkeda taimevarre tagasilõikamise või vigastamise korral. Seda taime omadust kasutatakse laialdaselt võra kujundamisel, hukkunud okste asemel uute kasvatamisel või koguni terve maa-pealse osa uuendamisel. Seda võtet nimetatakse taime noorendamiseks.

Leht. Leht on väga tähtis taime organ. Siin asub roheline aine — klorofüll. Lehe klorofüllterades valmivad valguse mõjul taimekeha ülesehitamiseks vajalikud orgaanilised ained süsihappegaasist, veest ja mineraalsooladest. Seda protsessi nimetatakse assimilatsiooniks ehk fotosünteesiks. Assimilatsiooniprotsessis taim eritab hapnikku. See on võimalik vaid valguse toimel. Hingamisel toimub vastupidine nähtus — taim võtab õhust hapnikku ja eritab süsihappegaasi. Päeval on ülekaalus orgaaniliste ainete moodustamine, öösel aga hingamine. Seetõttu päeval taimed puhastavad toas õhku süsihappegaasist ja rikastavad seda hapnikuga.

Süsihappegaasi ja hapniku vastuvõtmine kui ka eritamine toimub väikeste avauste — õhulõhede kaudu, mis asetsevad peamiselt lehe alumisel küljel. Õhulõhede kaudu aurb taimest ka vett. See soodustab mullast toitainete vas-

tuvõttu juurte kaudu ning nende edasiliikumist taimes. Vee auramine kaitseb taimi liigse kuumenemise eest. Seepärast on väga tähtis, et lehed oleksid alati puhtad ja saaksid küllaldaselt päikesevalgust. Parem on hajunud valgus.

Paljudel taimedel on väga ilusad lehed ja seepärast kasvatataksegi neid toas.

Õis. Õie ülesanne on moodustada seemneid ja vilju. Toalilli paljundatakse harva seemnetega. Nende õied on esijoones dekoratiivse väärtusega. Ilusate õite pärast kasvatataksegi taimi toas.

Õied asetsevad taimel kas üksikuna varre tipus (tulp jt.) või gruppidenä teatava korra kohaselt. Viimaseid nimetatakse õisikuteks. Enamikul dekoratiivtaimedel on erineva kuju ja ehitusega õisikuid.

Õied on väga mitmesuguse suuruse, kuju ja värvusega. Eriti ilusad on roosi, kameelia ja kaktuste õied. Paljudel taimedel on väga ilusad ja omapärased õisikud või õienupud.

Suurema hulga kroonlehtedega õisi nimetatakse tädisõiteks. Dekoratiivtaimede tädisõielisus on väga hinnatav omadus, eriti veel siis, kui ta esineb koos õite meeldiva aroomi ja ilusa värvusega. Tädisõielisus esineb rooside, kameeliate, hibiskuste, sirelite ja paljude teiste taimede juures.

Õitsemisajal ja selle kestusel on väga suur tähtsus. Sügisel ja talvel on õitsvaid lilli vähe. Siis on kallis iga üksik õis. Sel ajal taimede õitsemine on väga hinnatav. Teades õitsemisaega ja selle kestust, on võimalik valida taimi selliselt, et peaaegu kogu aasta läbi on toas õitsvaid lilli.

Taimed õitsevad harilikult üks kord aastas. Esineb aga ka taimi, mis igal aastal õitsevad kaks või rohkemgi korda. Neid taimi nimetatakse remontantideks (mõned roosisordid, tsitrused jt.).

Õitsemisaja kestust mõjutavad tähtsal määral toitained, niiskus, soojus, õhk ja valgus. Paljudel taimedel pikeneb õitsemisaeg näiteks valguse ja niiskuse külluse korral. Seemnete tekkimine pidurdab paljudel liikidel õitsemist. Viljaalgmete kõrvaldamisega saab aga õitsemisaega pikendada.

Mitte üksnes õied pole dekoratiivsed. Paljudel taimedel on ka viljad väga ilusad. Tubades kasvatatakse sageli kaunitel viljadega taimi (tsitrused, koralltomatid, ardiisia jt.).

Muldade iseloomustus. Toalilled on väga nõudlikud mulla suhtes. Taimede kasvatamise edukus oleneb suurel määral sellest, kuidas osatakse valida ühte või teist mulda või muldade segu.

Linnades saab lilledele vajalikku mulda või muldade segusid osta aianditest või lillekauplustest. Maal on käepärast vaid harilik aiamuld. See ei ole aga kohane kõikide lillede jaoks. Seepärast tuleb endal valmistada vajalikke muldi. Kohtades, kus toalillede kasvatajaid on rohkem, on parem organiseerida muldade varumist ja valmistamist kollektiivselt kolhooside või sovhooside aiandus- või köögiviljandusbrigadide ja -lülide kaudu.

M ä t t a m u l d. Seda mulda kasutatakse paljude toalillede kasvatamisel, samuti on ta peamine koostisosa enamikus mullasegudes. Palmide, draakonipuude, rooside ja teiste taimede edukas kasvatamine on raskendatud või koguni võimatu ilma mättamullata.

Mättamullas on rohkesti taimede jäätmeid. Seetõttu on ta poorne ja kobe, kuid tiheneb kiiresti. Parim mättamuld saadakse kõrreliste ja ristiku hea kamaraga niitudelt ja karjamaadelt. Kui mättamulda on vaja vähe, siis piisab, kui võtta hea mätas, see puruks hakkida ja läbi sõeluda. Suurema hulga mättamulla varumisel lõigatakse 8—10 sm pakused, 20—30 sm laiused ja 30—50 sm pikkused mättad. Tugeva kamarakihi korral võib lõigata ka paksemaid mättaid. Virna ladumisel asetatakse mättad rohupooltega vastamisi. Mulla rikastamiseks taimetoitainetega, samuti orgaanilise aine lagunemisprotsessi kiirendamiseks on otstarbekohane panna iga kahe mättakihi (rohupoolte) vahele kiht veisesõnnikut.

Kohaseim aeg mättamulla varumiseks on juulikuu. Suve jooksul tuleb mättavirn vähemalt kahel korral ümber kaevata ning vajaduse puhul kasta (soovitav virtsaga). See aitab kaasa mätaste lagunemisele ja mättamulla valmimisele. Nii saab suvel varutud mätastest head mulda, mida võib juba kevadel kasutada taimede ümberistutamisel.

L e h e m u l d. See on kerge, kobe ja küllaltki toitainerikas muld. Lehemulda lisatakse harilikult rasketest muldadest valmistatud segusse. Raske mättamuld muutub seetõttu kobedamaks. Niisugust mulda kasutatakse paljude taimede seemnete, eriti aga peente seemnete (priimula, begoo-

nia, gloksiinia, eukalüpt jt.) külvamiseks, samuti taimedele, mis ei talu kõdusõnnikut (priimula alpikannike, antuurium, begoonia, gloksiinia, kameelia, mirt).

Lehemulda varutakse sügisel või kevadel lehtpuumetsadest, aedadest ja parkidest. Selleks riisutakse kokku varisenud lehed ja pealmine mullakiht. Lehemulda võib valmistada ka ainult lehtedest. Selleks kasutatakse pehmeleheliste puude, nagu vahtra, kase, saare, õuna- ja pirnipuu, pärna, kastani, jalaka, lepa jt. lehti. Tammede ja kirsipuude lehed sisaldavad parkhapet, seepärast ei kasutata neid lehemulla valmistamisel.

Sügisel kogutud lehed laotakse niiskesse varjulisse kohta madalatesse hunnikutesse. Suvel kaevatakse hunnikud paar korda ümber ja kastetakse (kõige parem on kasta virtsaga). Kahe aasta pärast on lehed kõdunenud ning kerge lehemuld on valmis kasutamiseks.

Sõnnikumuld. Aednikud nimetavad seda mulda sageli ka lavamullaks ja huumusmullaks. Sõnnikumuld saadakse lavades kõdunenud sõnnikust. Samuti võib sõnnikumulda valmistada sõnniku ja teiste orgaaniliste ainete komposteerimisel. See on kerge, kobe ning väga toitainete- ja õhurikas muld.

Sõnnikumulda kasutatakse lisandina mättamullale kui ka mitmesugustele teistele mullasegudele. Igal juhul on ta kõige toitainerikkam osa igasugustes mullasegudes, kindlustades taimede jõulise kasvu. Sõnnikumulda asendab taimejäätmetest valmistatud kompostmuld.

Turvasmuld. See on kerge, kobe, suure veemahutavusega muld, mis koosneb aeglaselt kõdunevatest orgaanilistest jäätmetest. Puhtal kujul sisaldab vähe toitaineid. Kohane on teda kasutada segus mättamullaga, sest et ta parandab märgatavalt viimase omadusi. Turvasmulda kasutatakse ka segus liivmuldadega. Ta suurendab nende siduvust, niiskusemahutavust ja viljakust. Hortensiale, kameeliale, rododendronile on turvasmuld asendamatu ja peamine osa mullasegus. Turvasmulda kasutatakse samuti peenikeste seemnete külvamisel, pistikutega paljundamisel ja sõnajalgade kasvatamisel.

Turvasmulla saamiseks kasutatakse madalsoo turbatükke, mis laotakse virna nagu mättadki. Kahe suve jooksul tuleb turbavirn paaril korral ümber kaevata. Talvel mureneb turvas hästi ja ta kvaliteet paraneb.

Soomuld. Soomulla valmistamiseks võetakse mät-

taid sooheinamaadelt. Puhtal kujul kasutatakse sellist mulda, hortensia, kameelia, rododendroni ja teiste taimede kasvatamisel.

Nõmmemuld. See on väga kerge, kobe ja küllalt toitainerikas muld. Nõmmemulla saamiseks kogutakse kanarbikunõmmedelt 5—6 sm paksused mättad, laotakse virna ja töödeldakse samuti nagu mättamulda.

Nõmmemulda kasutatakse piiratud ulatuses rododendroni, gloksiinia, orhideede jt. mullasegudes. Teda võib asendada kahest osast lehemullast, kolmest osast turbamullast ja ühest osast liivast valmistatud seguga.

Sammal. Valget soosammalt kogutakse samblarabast. Kuivatatud, peeneks raiutud ja läbisõelutud sammal muudab mullasegud kergemaks, kobedamaks ja suurendab nende niiskusemahutavust. Puhtal kujul kasutatakse sammalt maikellukeste ajatamisel, samuti orhideede ja teiste taimede mullapalli katmiseks. Samblas idandatakse ka suuri seemneid.

Liiv. Puhtal kujul kasutatakse liiva pistikute kasvatamisel. Kõikidesse mullasegudesse lisatakse teda 10—20%. Parim on jõe- või järveliiv. Muu liiv vabastatakse saviosakestest veega pesemise teel.

Mullasegude valmistamine. Mullasegude valmistamiseks töödeldakse iga muld eraldi valmis, alles siis koostatakse neist segud.

Püütides kasvatatavate taimede jaoks peenestatakse muld labidaga ja seejärel sõelutakse läbi 2—3 sm suuruste avaustega sõela. Potilillede mulla sõelumiseks kasutatakse 0,5—1 sm suuruste avaustega sõela. Külvide jaoks peab aga kasutama veelgi tihedamat, 2—3 sm suuruste avaustega sõela. Väikesed mullakogused töödeldakse harilikult kätega läbi.

Iga taimeliigi jaoks peab valmistama vastava mullasegu. Kasutatakse raskeid, keskmise raskusega ja kergeid mullasegusid.

Raske mullasegu koosneb 3-st osast (mahu järgi) mättamullast, 1-st osast lehe- või sõnnikumullast ja 1-st osast liivast. Keskmise raskusega segu koostatakse 2-st osast mättamullast, 2-st osast lehemullast (ka sõnniku- või turbamullast) ja 1-st osast liivast. Kerge segu valmistatakse 1-st osast mättamullast, 3-st osast lehemullast (ka sõnniku- või turbamullast) ja 1-st osast liivast.

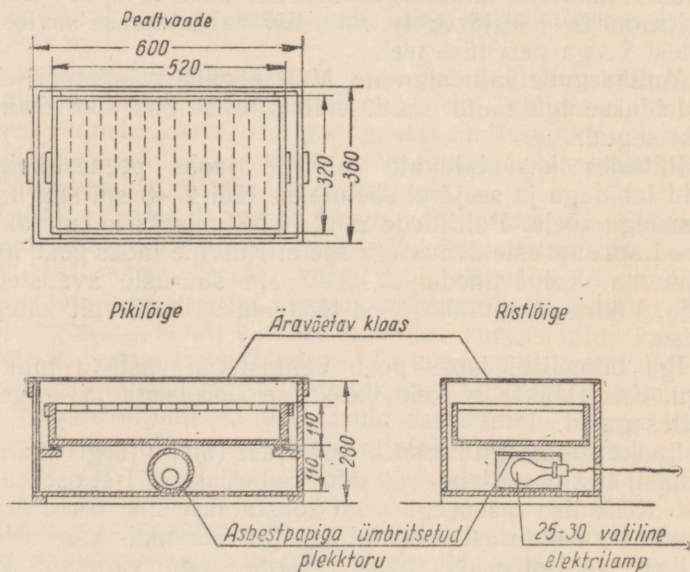
Olenevalt taimede vanusest ja nende erinõuetest, tuleb

kasutada ka erinevaid mullasegusid. Noortele taimedele valmistatakse kergemad, toitainerikkamad mullad. Vanemate taimede istutamisel kasutatakse raskemaid muldi. Mitmeaastastele suurtele taimedele, samuti jämedate juurte ja risoomidega ning sibulataimedele (kriinum, kliivia ja 5—7 aasta vanused palmid) tuleb võtta raske muld.

Seemnete külvamisel ning nõrgalt arenenud õrnade juurtega potilillede kasvatamisel kasutatakse kerget mulda. Kiirekasvulised taimed kasvatatakse keskmise raskusega mullas.

TOALILLEDE PALJUNDAMINE

Taimede paljundamise viisid. Kõiki toalilli saab paljundada nii seemnetega kui ka vegetatiivselt — juurevõsundite ja pistikutega. Paljundamine ja noorte taimede kasvatamine on keerukas ja vaevanõudev töö, seepärast harilikult hangitakse noored toalilled aianditest või lillekauplustest. Peab

Joonis 1. Elektrisoojendusega ajatamiskast. Kasutatakse sooja-
nõudlike taimede seemnete külvamisel ja pistikutega paljun-
damisel.

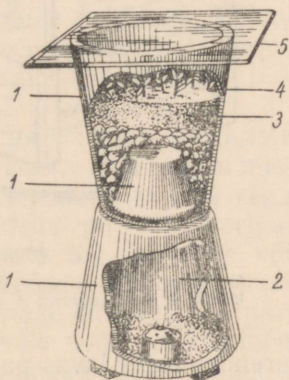
aga märkima, et toas külvatud seemnest või vegetatiivosast kasvatatud taim on toas edasikasvatamisel vastupidavam kui kasvuhoonest toodud taim.

Datli-, lehvik- ja kääbuspalmi, amarüllist, loorberipuud, loorberkirssi, kliiviat, araaliat ja mitmeid teisi taimi on toas võrdlemisi kerge kasvatada seemnest. Suurema osa taimede seemned vajavad idanemiseks harilikust toatemperatuurist kõrgemat temperatuuri, s. o. 20 kuni 25° C. Seejärel peab külvatud seemnetega kastid või potid paigutama keskkütte radiaatori lähedale või kõige soojemasse tupp.

Paljude taimede pistikud vajavad kasvamaminekuks samuti kõrgemat temperatuuri ja suuremat õhuniiskust. Harilikus elutoas on raske neid tingimusi luua. Nende tingimuste loomiseks kasutatakse elektrisoojendusega ajatamiskasti (joonis 1) või lihtsat seadist (joonis 2). Toas juurduvad üsna hästi puhtasse liiva või kergesse liivmulda kummuli pööratud teeklaasi või klaasist konservipurgi alla või isegi veega täidetud pudelisse pandud kummipuu, viigipuu, sidruni, balsamiini, begoonia, pelargooni, aukuuba, oleandri, lehtkaktuste, tradeskantsia jt. pistikud.

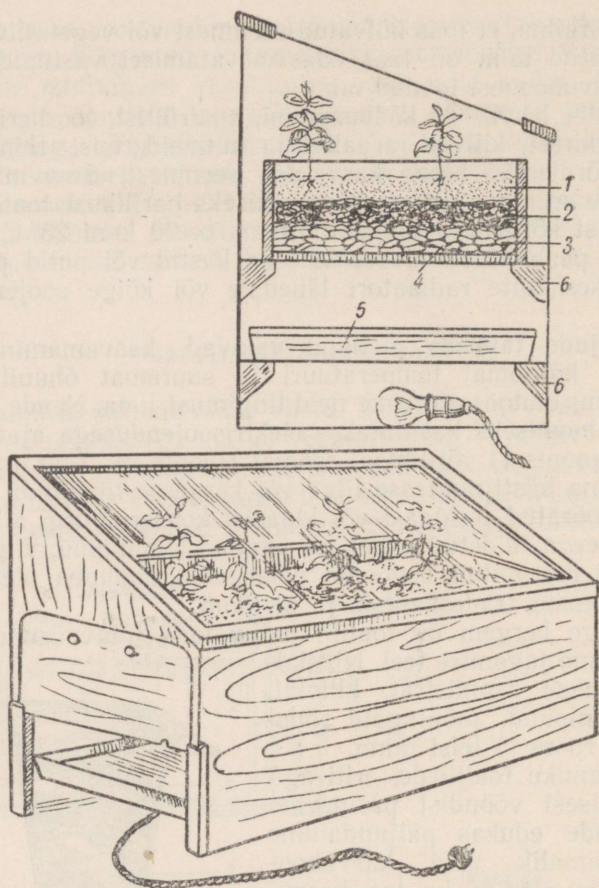
Kõige kergem on toalilli paljundada juurevõsunditega ja puhma jagamise teel. Nii paljundatakse aspidistrat, kliiviat, draakonipuud, mõningaid sõnajalgu, roose ja teisi taimi.

Enamiku toailillede, eriti aga troopilisest vööndist pärinevate toailillede edukas paljundamine on võimalik vaid kasvuhoones. On olemas ka toa kasvuhooneid ja lavasid. Asjaarmastajad-lillekasvatajad on neid ehitanud väga erineva konstruktsiooni ja suurusega. Nende ehitus on lihtne (joonis 3). Toa kasvuhoones või lavas taimede kasvatamine nõuab aga erilist hoolt ja tähelepanu, eriti soojuse ja õhuniiskuse reguleerimisel. Soojusallikateks kasutatakse neis harilikult elektrilampi või keskkütte radiaatorit. Õhuniiskuse

Joonis 2. Lihtne seadist pistikute juurduma paigutamiseks:

1 — lillepotid; 2 — soojusallikas (küünlal, lamp); 3 — pestud liiv; 4 — pistikud; 5 — klaaskate.

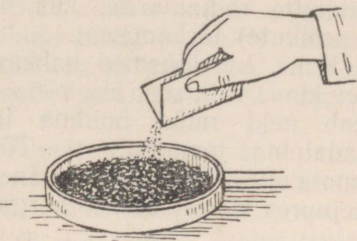
Joonis 3. Toa lava:

üleval — ristlõikes: 1 — liiv; 2 — sammal või turvas; 3 — potikillud; 4 — traatvõrk; 5 — veevann; 6 — toed; all — üldvaade.

suurendamiseks lavas pannakse lambi ja liivakihi vahele veenõu.

Paljundamine seemnetega. Toas külvatakse seemned kasti, lillepotti või lillepoti alusele (joonis 4). Külvinõu täidetakse antud kultuuri jaoks sobiva mullaga. Kõige peenemate seemnete külviks (begoonia, primula, gloksiinia jt.) peab muld olema sõelutud läbi tiheda, 2—3 mm suuruste

avaustega sõela. Suuremate seemnete külviks peab mulda sõeluma läbi 4—5 mm suuruste avaustega sõela. Väga peeneteraline, tolmas muld ei ole kõlblik, sest et ta väga kiiresti tiheneb. Külvimuld peab olema keskmise niiskusega, mitte määriv ega käte külge kleepuv, kuid ka mitte tolmas.

Joonis 4. Seemnete külvamine.

Poti põhjas olev vee väljapääsu ava kaetakse potikiluga, asetades see kumera küljega ülespoole. Seejärel pannakse poti põhja umbes 1 sm paksune kiht jämedateralist jõeliiva pooleks mättamullaga. Pärast seda täidetakse pott või külvikast mullaga. Mulla tihendamiseks lüüakse poti põhjaga kergelt vastu lauda. Liigne muld eemaldatakse lauaukiga, lükates viimast külvinõu servi mööda. Niiviisi tasandatud mullapind vajutatakse lauaukiga kergelt kinni. Külvikasti või poti servad jäävad seejuures mullapinnast 8—10 mm kõrgemale. Enne külvi tuleb mulda kasta.

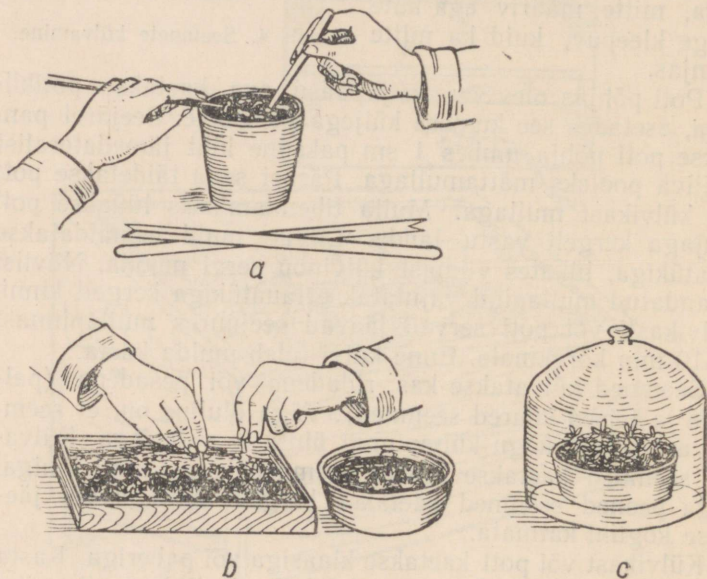
Seemned külvatakse kas ridadena või pesadena (palmide ja teised suured seemned). Väga oluline on, et seemned asetseksid kogu külvipinnal ühtlaste vahedega. Külvatud seemned kaetakse umbes seemnepaksuse mullakihi. Väga peened seemned kaetakse kergelt mullaga või jäetakse koguni katmata.

Külvikast või pott kaetakse klaasiga või paberiga. Kasta tuleb ettevaatlikult. Iga päev tuleb kontrollida mulla niiskust ja vajaduse korral kasta kas kastekannuga läbi väga peente avaustega sõela või piserdada pulverisaatoriga. Kastmisvee temperatuur peab vastama toa soojusele või olema veidi soojem (3—5° võrra). Et kastmise korral vesi ei uhuks peeni seemneid välja, asetatakse külvikast või pott mõnda suuremasse nõusse nii sügavale vette, et külvinõu mullapind oleks samal tasemel veepinnaga. Vees hoitakse külvinõu nii kaua, kuni muld on peaaegu täielikult vett täis imunud.

Külvikastid (potid) paigutatakse soojusallika lähedale, mis kindlustab kogu idanemis- ja kasvuajaks vajaliku temperatuuri režiimi. Soojanõudlike kultuuride (begoonia, priimula, palmide jt.) külvid paigutatakse sooja kohta, näiteks

keskkütte radiaatorile, kus neid hoitakse kuni tõusmete (seemikute) tärkamiseni.

Kohe, kui tõusmed hakkavad tärkama, tuleb külvinõul olev klaas või paber ära võtta. Tugevate tõusmete saamiseks peab neid nüüd hoidma idanemistemperatuurist 3—5° madalamas temperatuuris. Tõusmetega kastid paigutatakse aknalauale — valgusele lähemale. Tõusmed pikeeritakse, seejuures kõrvaldatakse nõrgad ja haiged taimed.

Joonis 5. Seemikute pikeerimine:

a — väikeste seemikute pikeerimine pikeerimispulkade abil; *b* — suurte seemikute pikeerimine kasti ja lillepoti alusele; *c* — pikeeritud tõusmed on kaetud klaaskupliga.

Pikeerimiseks võetakse sama koostisega mullasegu, mida kasutati antud kultuuri külvamisel. Kastid täidetakse mullaga samuti nagu külvi korral. Enne pikeerimist tuleb mulda niisutada ja kergelt vajutada. Pikeerimisel võetakse seemik vasakusse kätte ja kärbitakse juurt $\frac{1}{3}$ võrra. Parema käega tehakse pikeerimispulga abil mulda auk ja asetatakse sellesse seemik kuni idulehtedeni (joonis 5). Siis asetatakse pikeerimispulk seemikust veidi eemale mulda ja vajutatakse muld seemiku ümber kinni.

Muld tuleb pikeeritud seemiku ümber kinni vajutada seepärast, et muidu jääks tühikuid mulla ja juurte vahele. Viimasel juhul võib juur ära kuivada ja pikeeritud taim ei hakka kasvama. Selleks, et muld paremini kinni vajuks, tuleb pärast pikeerimist kasta.

Pikeeritud seemikud juurduvad paremini, kui neid kaitsta otseste päikesekiirte eest ja hoida pikeerimiseelse soojusrežiimiga võrreldes 2—3° võrra kõrgemas temperatuuris. Pikeerimine, samuti nagu iga teinegi ümberistutamine, takistab mõnevõrra taimede kasvu. See võte õigustab end aga täiesti, sest hiljem on taime kasv ja arenemine palju hoogsam.

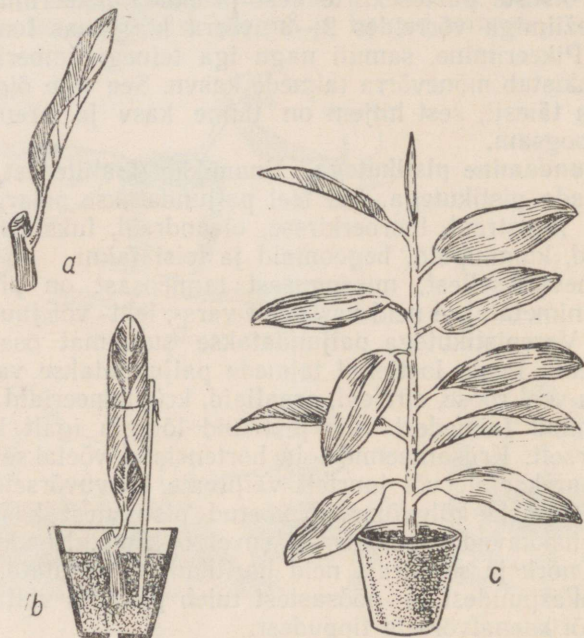
Paljundamine pistikutega. Enamikku toalilledest saab paljundada pistikutega. Sel teel paljundatakse pelargoone, tsitrusi, ligustreid, loorberkirsse, oleandreid, fuksiaid, filodendreid, kummipuid, begooniaid ja teisi taimi.

Olenevalt sellest, missugusest taimeosast on pistikud tehtud, nimetatakse neid vastavalt vars-, leht- või juurpistikuteks. Varspistikutega paljundatakse suuremat osa õitsvaid taimi. Peale loetletud taimede paljundatakse varspistikutega veel roose, sireleid, araaliaid, krüptomeeriaid jt.

Enamikul taimedest võib pistikuid lõigata igalt kasvavalt võrselt. Krüsanteemidel ja hortensiatel võetakse pistikuks juurekaelalt või juurtelt väljuvate kasvuvõrsete ladvad. Hortensia külgvõrsetelt võetud pistikutest kasvanud taimed hakkavad sageli samal suvel õitsema. Nende kasv on aga nõrk ja seepärast neid harilikult ei kasutata. Enamikul okaspuudest ja -põõsastest tuleb pistikud võtta peavõrse või kaenalvõrsete tippudest.

Võrselt lõigatakse pistik punga alt (punga sõlmega) kahe-kolme paari lehtedega, kui lehed asetsevad paarikaupa vastakuti, või kahe-kolme lehega, kui lehed asetsevad vahelduvalt. Suurte lehtedega taimedel (roosid, hortensia jt.) lõigatakse pistikute tegemisel pool lehelaba ära. Sellega väheneb aurumispind. Kummipuu ja teiste piimjat mahla sisaldavate taimede valmislõigatud pistikuid hoitakse nii kaua soojas (25—30°) vees, kuni lakkab mahla eritamine. Pistikud, millel on küljes väljavoolanud mahla, hakkavad kergesti mädanema. Pelargoonide, kaktuste, samuti ka pakside, lihavate lehtedega taimede pistikuid tuleb enne muldapistmist mõned tunnid närtsitada. Närtsinud pistikud juurduvad paremini ning ei nõua katet. Draakonipuud, difenbahhiat, filodendrit ja mõningaid muid taimi paljunda-

takse umbes 5 sm pikkuste varre või tüve lõikudega, mille-
del asuvad uinuvad pungad. Puitunud varrega taimedel võe-
takse pistikud harilikult üheaastasest võrsest, harvemini
kasutatakse selleks kaheaastast võrset, sest viimased juur-
duvad halvemini.

Joonis 6. Kummipuu paljundamine pistikutega:

a — pistik; *b* — pistik on asetatud mulda juurduma;
c — pistikust kasvanud ühe-aastane kummipuu.

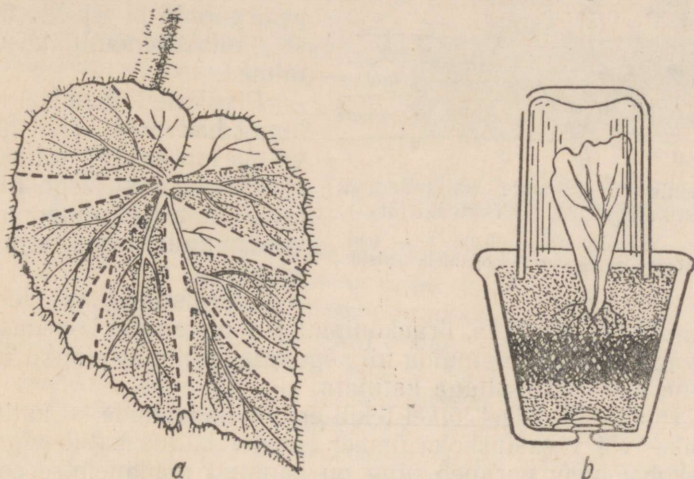
Léhtpistikutega paljundatakse kuningbegooniaid, glok-
siiniaid (joonis 7), mõningaid liiliaid, sansevieeriaid.
Begoonia leht lõigatakse leherootsude hargnemiskohtadest
läbi (joonis 8) ja kinnitatakse siis puutikkude või kivikes-
tega lapiti niiskele liivale. Samuti võib lehte lõigata root-
susid mööda kolmnurkseteks tükkideks nii, et rootsude harg-
nemiskohad jääksid lõigu tippudesse. Gloksiinia leht lõiga-
takse koos lehevarrega. Sansevieeria leht lõigatakse 5 sm
pikkusteks tükkideks.

Pistikud pannakse juurduma kas puhtasse jõeliiva või

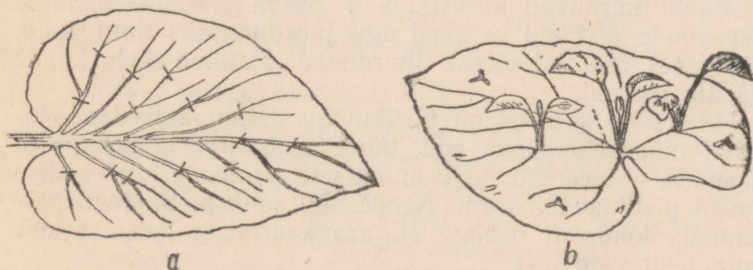
Hibiskus

selle, nõmmemulla ja jämedakiulise turba segusse või puh-
tasse liivsavikasse kiulisse mättamulda. Liiv pestakse kahel-
kolmel korral hoolikalt läbi. Seejuures uhutakse välja savi-
osad ja muud lisandid. Pestud liivasse tehakse pikeerimis-

Joonis 7. Begoonia ja gloksiinia paljundamine lehtpistikutega:

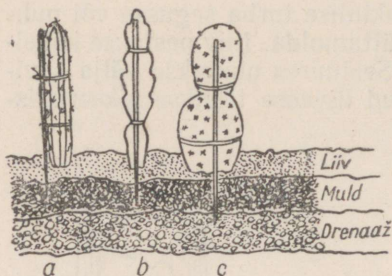
a — pistikute lõikamine lehelabast (pistikud on tähistatud punk-
teeritud alaga); *b* — lehtpistik juurdumas.

Joonis 8. Kuningbegoonia paljundamine terve lehega:

a — kriipsud tähistavad leheroodudesse tehtud lõikeid (lehe alumisel küljel);
b — noored taimed tekivad kohtades, kus leherood on läbi lõigatud.

pulgaga 0,5—1 sm sügavused augud, kuhu asetatakse pisti-
kud. Seejärel vajutatakse näppude või pulgaga liiv pistiku
ümber kinni nii, et pistik kindlalt seisma jääks. Siis tuleb
pistikuid piserdada ja katta paberi, teeklaasi või klaaspur-

Joonis 9. Kaktuste paljundamine pistikutega (M. S. Tkatsuki järgi):

a — sammaskaktuse pistik; *b* — lehtkaktuse pistik; *c* — opuntsia pistik.

giga. Mõnede taimede pistikud juurduvad ilma katmata. Nende hulka kuuluvad kaktused, aaloed, pelargoonid ja teised vähesel niiskusenõudlikkusega taimed.

Pistikute lõikamisel tekkinud haavadele, eriti lihavatel, mahlakatel taimedel (kaktused, pelargoonid), tuleb enne juurdumapanekut riputada peenikest puusöepuru.

Juurpistikud ja varrelõigud (difenbahhia, draakonipuu jt.) pistetakse kobedasse, liivaga segatud aiamauda nii sügavale, et ainult pistiku ülemine ots jääb mullaga katmata.

Pistiku alumisel lõikel tekib eriline haavakude — kallus. Lõike- või vigastuskoha ümber kasvav kallus katab vigastuskoha, haav paraneb ning on kaitstud mädanemise eest. Pistikule kasvavad juured alles pärast kalluse tekkimist. Need väljuvad kas kallusest või sellest kõrgemal — varrest.

Erinevate taimede pistikud juurduvad erineva kiirusega. Kirinõgese, fuksia, tradeskantsia ja mõnede teiste taimede pistikud juurduvad kiiresti, 5—7 päeva jooksul. Enamiku okaspuude pistikud vajavad aga juurdumiseks mitu kuud. Suuremal osal taimedest juurduvad pistikud kahe-kolme nädala jooksul.

Viimastel aastatel on pistikutega paljundamisel saavutatud märkimisväärset edu, tänu mitmesuguste keemiliste ühendite — kasvuainete kasutamisele. Viimaste toimet juurduvad pistikud kiiremini. Nende abil saab pistikutega paljundada lõhnavat osmantust, araukaariat ja teisi raskelt juuri tekitavaid liike.

Selliste taimede pistikud asetatakse enne istutamist alumise otsaga mõne kasvuaine, näiteks heteroauksiini vesilahusesse. Heteroauksiinilahuses, mille kontsentratsioon on 1:5000 või 1:10 000 (1 g pulbrit 5 või 10 liitri vee kohta) hoitakse pistikuid 1—2 ööpäeva. Pistikute töötlemine on lihtsam, kui vesilahuse asemel võtta 10 g talki ja niisutada see 50 mg heteroauksiiniga. Saadud segusse kastetakse enne istutamist pistikute alumised otsad, Keemiakaupade

kauplustes on müügil mitmesuguseid kasvuaineid koos kasutamisyhendamitega.

Pistikute juurdumiseks vajalik temperatuur tuleb valida vastavalt emataime loomusele. Soojanõudlikud taimed vajavad juurdumiseks kõrgemat temperatuuri kui parasvööndist pärinevad taimed. Kummipuude, begooniate, heliotroopide ja teiste taimede pistikud juurduvad hästi umbes 25° temperatuuris. Krüsanteemid aga juurduvad 12—14° juures. Kogu juurdumisaaja kestel tuleb hoida ühtlast temperatuuri. Järsud temperatuuri kõikumised sel ajal võivad põhjustada pistikute mädanemaminekut.

Suurema osa taimede pistikud juurduvad niiskes õhus. Õhuniiskust suurendatakse mitte niivõrd kastmisega, kui süstemaatilise piserdamisega ja pistikute hoidmisega klaasi all. Seejuures peab liiv alati olema niiske, mitte aga veega küllastunud. Kuivus (eriti siis, kui ta esineb alumistes liivakihtides), samuti liigne niiskus võivad pistikud hävitada.

Päikesepaistelisel ilmal piserdatakse pistikuid mitu korda päevas kas pulverisaatoriga või mõnel muul viisil. Pärast kalluse tekkimist piserdatakse vähem, ja kui ilmuvad juured, siis piserdatakse vaid kord päevas. Pelargoonide ja okaspuude pistikuid kastetakse juurdumise ajal väga vähe ja sel ajal neid peaaegu üldse ei piserdata.

Koos piserdamisega tuleb pistikuid ka õhustada. Süstemaatiliselt alustatakse õhustamist alles kalluse tekkimise ajal. Kuni selle momendini piisas piserdamise ajal saadud värskest õhust.

Pärast kalluse tekkimist tuleb igal hommikul ja õhtul võimaldada pistikutele värske õhu juurdepääsu 20—30 minutiks. Selleks tõstetakse klaasi või purgi serv üles ja pannakse tema alla umbes sõrmepaksune pulk. Esimeste juurte ilmunisel võetakse õhtuti kate 1—2 tunniks ära. Pärast juurdumist võib kate hoopis ära võtta.

Pistikud juurduvad paremini hajunud valguses. Selleks kaetakse nad paberiga või varjutatakse kardinatega. Kalluse tekkimisega tuleb varjutamist järk-järgult vähendada. Varjutamine lõpetatakse pärast juurdumist. Päikesepaistelisel ilmal on kerge varjutamine vajalik ka juurdunud pistikutele nende taimede juures, mis ei talu otseseid päikeseikiiri (hortensia, priimula jt.).

Juurdunud pistikuid ei või kaua hoida liivas. Toitainete vähesuse tõttu puituvad seal kasvavad noored võrsed väga kiiresti, kuna aga valgusepuudusel venivad välja. Seepärast

Joonis 10. Puhma jagamine.

enne ümberistutamist ei harjutatud küllaldaselt värske õhuga.

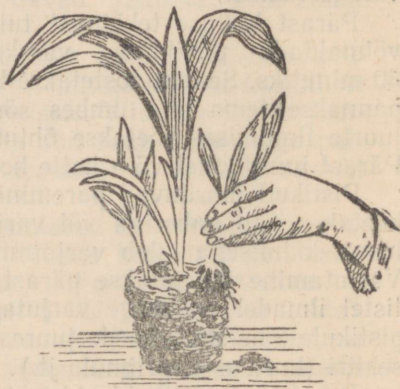
Paljundamine puhma jagamise teel ja juurevõsunditega (joonised 10 ja 11). Puhma jagamise teel paljundatakse taimi, millede võrsed hargnevad mullapinnal või mul-
las ja mis moodustavad lisajuuri. Samuti paljundatakse jagamise teel juurevõsundeid andvaid taimi, nagu aspidist-
rat, deutsiat ja teisi. Agaavet, aaloesid, draakonipuid ja mõningaid palmiliike pal-
jundatakse tüve lähedale tekkinud juurdunud võrse-
tega või ümber emataime kasvanud juurevõsunditega.

Puhmaid jagatakse ning juurevõsundeid eral-
datakse kevadel. Terava
köögiinoa või väikese kirve
abil lõigatakse puhmas
mitmeks osaks, olenevalt
puhma suuruselt. Igihal-
jaste taimede mullapalle
tuleb seejuures võimalikult
vähem purustada. Juurevõ-
sundid eraldatakse ema-
taimest terava noa abil.

Eraldatud taimeosad ja

istutatakse nad pottidesse,
mis on täidetud antud taime
nõudele vastava mullaga.
Ainult need pistikud (kaktu-
sed, pelargoonid, sanseviee-
riad jt.), mida ei istutatud
puhtasse liiva, vaid eespool-
toodud mullasegudesse, või-
vad ilma kahjustamata jääda
mõneks ajaks kasvama sa-
masse kasti või potti.

Pottidesse istutatud juur-
dunud pistikuid peab esimese
poolteise-kahe nädala jooksul
katma teeklaasiga või klaas-
purgiga. Eriti on see vajalik
nende taimede juures, mida

Joonis 11. Juurevõsundite eralda-
mine.

juurevõsundid istutatakse vastava suurusega potti. Seejuures tuleb jälgida, et pärast istutamist jääks juurekael samale kõrgusele mullapinna suhtes, mis tal oli enne emataime küljest eraldamist.

Paljunemine mugulate jagamise teel. Mugulatega paljundatakse gloksiiniaid ja mõningaid begoonia liike. Mugulad lõigatakse tükkideks nii, et igale osale jääks silmake (uinuv pung). Gloksiinia mugulal on uinuvad pungad niivõrd väikesed, et harjumata silmal on neid raske ära tunda. Seejärel on otstarbekohane lasta esialgu pungad puhkeda ja alles seejärel tükeldada mugul. Mugulaid tükeldatakse kevadel hästi terava noaga. Lõikehaavadele puistatakse peenikest puusöepuru. Puhkenud pungadega mugulatükid istutatakse potti vastavasse mullasegusse. Uinuvate pungadega mugulalõigud istutatakse aga puhtasse, pestud liiva.

Paljundamine sibulatega. Sibullilled jaotatakse kahte rühma: igihaljad (kriinumid, pankraatsiumid) ja suvehaljad (liiliad, nartsissid, tulbid jt.). Viimastel esineb pikema või lühema kestusega kasvuseisak — puhkeperiood. Sibullilled on väga dekoratiivsed, laialt levinud taimed. Neid kasutatakse talvel ajatamiseks, ilusate lõiklillede saamiseks, samuti lillepeenarde kaunistamiseks aedades ja parkides.

Igihaljaste taimede tütersibulad, samuti nagu juurevõsundid, eraldatakse kevadel pärast öitsemist. Istutatakse potti kergesse mulda. Hiljem, pärast juurdumist, istutatakse ümber veidi raskemasse mulda. Toas ajatamiseks kasutatakse suvehaljaste lillede sibulad valitakse suve lõpul, pärast väljakaevamist avamaalt, kuivatatakse umbes kuu aega varjulises kohas ja sügisel istutatakse pottidesse.

Paljundamine pookimise teel. Taimede pookimine seisab selles, et osa taimest (pung, oks) kasvatatakse külge teisele taimele — pookealusele. Pookimist kasutatakse neil juhtudel, kui muude paljundusviisidega ei saa täielikult säilitada paljundatavate taimede väärtuslikke sordiomadusi. Nii näiteks kultuurroosidest enamik sorte ei säilita seemnetega paljundamisel enda omadusi. Nende õite kvaliteet langeb, samuti moodustavad nad pahatihti väga nõrga juurestiku, mis ei suuda taime varustada toitainetega.

Paljud rooside ja teiste taimede sordid moodustavad halvasti seemet või ei ole paljundatavad muul viisil (pistikutega jne.). Rippuvate okstega, nn. leinavorme saab paljundada vaid pookimise teel teise taime tüvele.

Pookealus avaldab suurt mõju pookeosale (poogendile).

Ta võib kiirendada ja tugevdada pookeosa kasvu ning arengut, pikendada või lühendada pookeosa eluiga, suurendada vastupidavust kahjuritele ja haigustele. Samuti võib pookealuse mõjul pookeosa õitseda varem, rikkalikumalt, kestvamalt ja kaunimalt (poogitud roosid, rododendrid, lülilikaktused jt.).

Pungaga (silмага) pookimist nimetatakse okuleerimiseks (silmastamiseks või pungastamiseks). Kevadel okuleeritakse kasvava pungaga (pungastamine), suvel puhkava pungaga, nn. silмага (silmastamine). Oksaga pookimist nimetatakse oksastamiseks.

Silmastamine toimub suvel — juulis või augustis, siis kui pookealuse koor on hästi lahti ja pookoksal on sama aasta pungad (silmad) täiesti välja kujunenud. Selleks kasutatakse õhukese teraga hästi teravat silmastamisnuga.

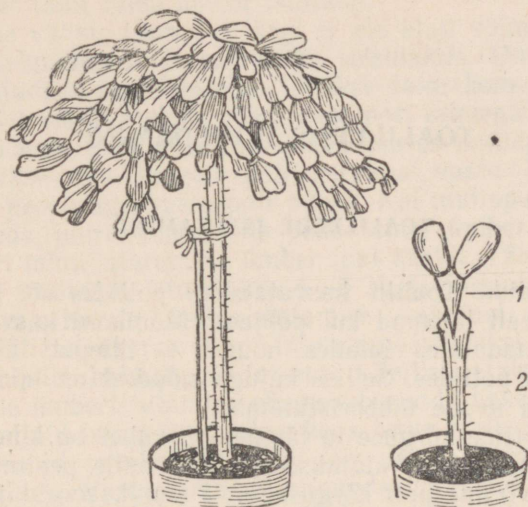
Samal aastal kasvanud võrselt (pookoksalt) eemaldatakse lehelabad ja lõigatakse siis välja pung koos 3—4 sm pikkuse koorekilbiga. Kilbi koore alla peab jääma õhuke, kesktelt 2—3 mm laiune puidukiht. Puitu lõigatakse nii õhukeselt, et kilbi otste poole ta kaob ära. Kilp asetatakse pookealuse koore alla kooreesse tehtud T-kujulise lõike kaudu. Tavaliselt tehakse see lõige pookealuse juurekaela lähedale või võras (põõsas) peaokste väljumiskoha algusele. Koor tuleb nii palju lahti lükata, et kilp täielikult mahuks koorehõlmade alla ja lõikeavast jääksid välja paistma vaid leheroots ja pung. Siis seotakse pookekoht puhta niinega (roguskiga) tihedalt kinni, jättes vabaks vaid punga ja leherootsu. Umbes kahe nädala jooksul kasvab pookeosa alusega kokku. Kokkukasvamise kontrollimiseks puudutatakse kergelt leherootsu. Kui see maha langeb, on silmastamine õnnestunud. Samal ajal tuleb sidet veidi järele lasta. Tumedamaks muutunud ning kortsu tõmbunud silm, samuti kilbi külge kinni kuivanud leheroots on tunnused, mis näitavad, et pookeosa ei ole alusega kokku kasvanud. Niisugused pookealused tuleb uuesti silmastada.

Järgmisel aastal lõigatakse enne kasvu algust terava noa või aiakääridega pealpool pookekohta olev aluseosa maha. Samuti kõrvaldatakse siis side.

Oksaga pookimise viise on mitmesuguseid. Kõige sagedamini kasutatakse jätkamist ja koore alla ning lõhesse (joonis 12) pookimist.

Pookimise teel paljundatakse roose, sireleid, sidruneid, kaktusi ja teisi dekoratiivtaimi. Tavaliselt kasutatakse nende

juures koore alla pookimist kas talvel või varakevadel kasvuperioodi algul siis, kui koor on lahti läinud. Pookokstena kasutatakse puhkeolekus olevaid üheaastasi oksti. Pookoksad lõigatakse kahe-kolme pungaga. Alumise punga vastas peab lõige olema viltune, umbes 3 sm ulatuses. Ülemise teise või kolmanda punga pealt lõigatakse pookoks

Joonis 12. Lülükaktuse (1) pookimine peireskiale (2).

peaaegu risti läbi. Pookealus lõigatakse juurekaela kohalt risti läbi. Võrasse pookimise korral lõigatakse vastavalt maha võra põhioksad pookekohalt. Edasi tehakse aluse koorresse pikilõige. Koore hõlmad lükatakse lahti ja nende alla asetatakse pookoks kogu viltuse lõike ulatuses. Pookekoht seotakse niinega või villase lõngaga kinni ja kaetakse pookvahaga. Samuti kaetakse pookvahaga pookealuse lõikehaav ning pookoksa pealmine lõige.

Pojenge ja roose paljundatakse ka juurtele pookimise teel. Kaktuste pookimine on näidatud joonisel 12.

• TOALILLEDE HOOLDAMINE

TOALILLEDE ISTUTAMINE

Lillepotid. Toalilli kasvatatakse pottides või püttides, mis on pealt laiemad kui põhjast. Mõnikord kasvatatakse neid ka madalates laiades nõudes — lillepoti alustel ja madalates pottides. Sellise kujuga nõudest on taimi kerge välja lüüa nende ümberistutamisel.

Lillepottide kõrguse ja läbimõõdu vahel on kindel seos. Enamik toalilli kasvatatakse pottides, mille pealmine läbimõõt on võrdne poti kõrgusega. Palmid, roosid ja liiliad kasvavad paremini sügavamates nõudes.

Lillekasvatuses kasutatakse peamiselt savipotte, mis peavad olema hästi põletatud ja millede põhjas on avaus liigse vee äravoolamiseks. Madalatel, laiadel pottidel on põhjas kolm avaust. Fajanss-, vaabatud ja metallnõudes, samuti õlivärviga värvitud nõudes ei või kasvatada toalilli, sest niisuguste nõude seinad ei lase õhku läbi.

Uusi potte tuleb enne kasutuselevõtmist vees hästi leotada. Vanu potte peab aga hoolikalt kuuma veega pesema ja seejärel tulel kuivatama. Kasvavate taimedega potte peab igal aastal 3—4 korda väljastpoolt kõva harjaga kuuma vee ja seebi abil hästi puhtaks pesema ning seejärel puhta veega loputama.

Kõige vastupidavamaid pütte valmistatakse männi- või tammepuust. Püttide asemel kasutatakse mõnikord ka kaste. Parema õhustamise ning liigse kastmisvee äravoolu jaoks tehakse püttidele madalad jalakesed, kastide alla asetatakse liistud ning nõude põhja puuritakse mitu avaust.

Istutamine. Toitumise ja kasvutingimuste parandamise huvides peab toalilli perioodiliselt ümber istutama. Kasvu seisak, lehtede kolletumine või nende tumerohelise värvuse kadumine, nõrkade võrsete ja lehtede tekkimine, samuti väga väikesed õied, enneaegne õitsemine, õitsemis- ja kasvuperioodi lühenemine, varajane õite varisemine, mullapalli väljasurumine potist — kõik need nähtused räägivad sellest, et taim tuleb ümber istutada.

Taime väliste tunnuste järgi ei ole alati võimalik kindlaks teha mullapalli ja juurestiku seisukorda. Ümberistutamise vajaduse selgitamiseks lüüakse taim koos mullapalliga potist välja. Selleks pööratakse pott taimega allapoole, vasaku käega toetatakse juurekaela juures mullapinnale ja koputatakse siis kergelt poti servaga vastu lauda või lüüakse peopesaga vastu poti põhja. Kui mullapall on kaetud tiheda juurtekihiga, siis peab taime ümber istutama.

Noori taimi istutatakse ümber igal aastal. Täiskasvanud ja suuri pütitaimi istutatakse 5—6 aasta tagant ja veelgi harvemini. Nende ümberistutamise vajadust jälgitakse sageli püti seisukorra järgi. Istutamine võetakse ette alles siis, kui pütt hakkab mädanema. Selliste taimede väga sagedane ümberistutamine nõrgestab nende kasvu.

Igihaljaid taimi istutatakse koos terve mullapalliga. Ka täiskasvanud suvehaljaid taimi on parem istutada koos mullapalliga. Vastasel korral ei suuda vigastatud juurestik kasvama hakkavat taime varustada vajaliku hulga veega. Niisugusel juhul peab võraoksi tublisti kärpima.

Kohaseim aeg igihaljaste taimede ümberistutamiseks on veebruari teisest poolest kuni maikuuni, suvehaljastele taimedele aga nende puhkeperiood (kevad või sügis). Erilise vajaduse korral võib taimi igal aastaajal ümber istutada, kui vaid ei vigastata mullapalli. Õistaimi istutatakse pärast õitsemist, suvehaljaid sibullilli pärast nende lehtede kolletumist.

Kui ümberistutamisel lisatakse mulda, siis tuleb võtta senise potiga võrreldes 2—3 sm suurema läbimõõduga pott. Pütid võetakse 4—6 sm võrra suuremad, olenevalt taime liigist ja kasvujõust. Nõrga või haige juurestikuga taimed istutatakse ümber niisama suurde potti. Kui aga nendel peab juuri tublisti kärpima, mille tõttu mullapall märgatavalt vähemaks muutub, siis istutatakse niisugused taimed koguni 2—3 sm võrra vähematesse pottidesse.

Mullapall vabastatakse väikestest, läbipõimunud nar-

masjuurtest. Nende otsad kärbitakse kuni mullapallini (joonis 13). Jämedad ja vähehargnenud juured jäetakse terveks. Vaid sel juhul, kui nad on mädanenud, tuleb neid kärpida kuni terve osani. Jämedate juurte lõikehaavadele riputatakse peenikest puusõepuru. Mullapallist kõrvaldatakse pealmine, uhutud mullakiht. Teravaotsalise puust pulgaga kobestatakse mullapalli ka külgedelt. Eraldatakse

Joonis 13. Juurte kärpimine
ümberistutamisel.

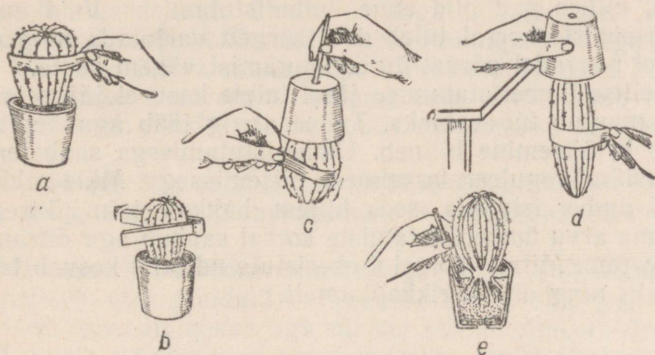
Joonis 14. Mulla kokkuvajutamine
ümberistutamisel.

vana dreanaazikiht ning poti põhjas oleva augu katteks olnud potikild. Samuti kõrvaldatakse hapuks läinud muld, mida tunneb tema erilise läpastanud lõhna tõttu. Kõige selle juures tuleb mullapalli võimalikult vähe lõhkuda.

Uue poti või püti põhjas olevale augule asetatakse puhas potikild, kumerusega ülespoole. Seejärel puistatakse jämedateralisest liivast dreanaazikiht. Viimase paksus oleneb nõu suurusest. Pottides piisab 0,5 sm paksusest kihist, püttides peab aga dreanaazikiht olema 3—5 sm paksune.

Mullasegu koostatakse vastavalt ümberistutatava taime nõuetele. Muld puistatakse madala koonuse kujuliselt dreanaazikihile. Sellele asetatakse istutamiseks ettevalmistatud

taim mullapalliga nii sügavalt, et juurekael (idulehe alune varreosa, juurte ülemineku koht varreks) asetseks veidi madalamal poti servast. Peab jälgima, et juurekael ei jääks liiga sügavalt mulda ega oleks ka kõrgel üle mullapinna. Nendel juhtudel võib känguda noore taime kasv ja arenemine. Istutamisel hoitakse vasaku käega taime juurekaela juurest, paremaga puistatakse mulda. Mullapalli ja

Joonis 15. Kaktuste ümberistutamine (M. S. Tkatsuki järgi):

a — kaktust hoitakse papist või mitmekihilisest paberist riba abil; *b* — puust klambrid kaktuse hoidmiseks; *c* — potist mullapalli väljalükkamine pulga abil; *d* — mullapalli väljalöömiseks koputatakse poti servaga vastu laua äärt; *e* — istutatud kaktuse ümber mulla kinnivajutamine pulga abil.

poti seinte vahele jääv ruum täidetakse järk-järgult mullaga. Istutuspulga abil vajutatakse muld tihedasti kokku (joonis 14). Tühikute ühtlasemalt täitmiseks tuleb poti põhjaga aeg-ajalt koputada vastu lauda.

Mulla tihedus avaldab suurt mõju istutatud taime kasvule ja õitsemisele. Kobedamas mullas kasvab taim paremini, tihedalt kokkuvajutatud mullas aga õitseb rikkalikumalt.

Suurte puittaimede (palmide, ligustrite ja teiste igihaljaste taimede) istutamisel vajutatakse muld tihedalt kokku.

Ümberistutatud taimi kastetakse, viiakse juurdumise ajaks soojemasse ruumi ning varjutatakse kergelt otseste päikesekiirte eest. Kuni juurdumiseni jääb ümberistutatud taimedel kasv seisma.

Noori taimi tuleb sageli ühe vegetatsiooniperioodi jooksul üks, kaks või isegi rohkem korda ümber istutada. See-

juures jäetakse mullapall täiesti terveks ning hoidutakse juurestiku vigastamisest. Ümberistutamise ülesandeks on siin vaid mullahulga suurendamine. Seda tehakse vastavalt vajadusele, kuidas juured põimivad mullapalli läbi.

Igakordse ümberistutamise korral kõrvaldatakse mullapalli pealmine, uhutud kiht, samuti alt drenaažikiht ning taim paigutatakse 2—3 sm võrra suuremasse potti.

Ümberistutatud taimed jäetakse samadesse tingimustesse, milles nad olid enne ümberistutamist. Vaid ereda päikesepaiste korral tuleb neid kergelt varjutada ning esimestel päevadel pärast ümberistutamist vähem kasta.

Sellise ümberistutamise järel taime kasv ei jää seisma, vaid muutub tugevamaks. Taime areng jääb aga aeglasemaks ja õitsemine hilineb. Ümberistutamisega saab teataval määral reguleerida taimede õitsemisaega. Mida rohkem kordi ümber istutada, seda hiljem hakkab taim õitsema, vähema arvu ümberistutamiste korral saabub aga õitsemisaeg varem. Mitmel korral ümberistutatud taim kasvab tugevamaks ning õitseb rikkalikumalt.

KASTMINE JA PISERDAMINE

Taimede veetarve oleneb taimeliigist, sordist ning arengufaasist. Kasvuperioodil sisaldab taim rohkesti vett ning nõuab seda ka rohkem kui puhkeperioodil.

Vesi kuulub taimeorganismi koostisse. Temas on lahustunud olekus juurte kaudu taime poolt vastuvõetavad mineraalsoolad. Vee aurumise tõttu lehtedest muutub taime temperatuur madalamaks. Sellega on taim kaitstud ülekuumenemise eest palavatel suvepäevadel.

Päikesepaistelisel, kuumadel suvepäevadel on vee aurumine sageli nii suur, et taime juurestik ei suuda vajalikul hulgal vett vastu võtta. Ka rohke kastmisega ei suudeta mõnikord taimede seisukorda parandada. Sellistel juhtudel tuleb lisaks kastmisele veel taimi piserdada ning varjutada otseste päikesekiirte eest.

Enamik lilli kasvab niiskes mullas paremini, õitseb aga rikkalikumalt siis, kui muld on kuiv. Mida vähem on mulda potis, seda rohkem vajab taim vett.

Taime elutegevusele mõjuvad halvasti niihästi niiskuse puudus kui ka üliküllus. Taim kasvab ja areneb kõige paremini siis, kui tema veetarve on täielikult rahuldatud. Sel-

list optimaalsed niiskustaset ei ole aga alati kerge kindlaks määrata.

Heade niiskustingimuste loomiseks peab taimedele andma teataval hulgal vett, kasutama õiget mullasegu, mis hoiab niiskust hästi kinni ning jätma äravoolu võimaluse liigsele veele. Nende tingimuste korral ei põhjusta liigne kastmine niiskuse üliküllust.

Potilillede kastmise vajadust määratakse praktikas järgmiste tunnuste järgi. Niiske mullaga täidetud poti vastu koputamisel tekib kõlatu heli, kuiva mullaga pott aga heliseb kõlavalt. Kuiva mullaga pott tundub tõstmisel kergemana. Niiske muld on tumedam, kuiv muld omab hallikat varjundit. Mulla niiskust potis määratakse ka kompamise teel.

Peene rohelise sambla ja samblike tekkimine mullapinnale on pikaajalise üleniisutamise ja valgusepuuduse tunnused.

Halbade füüsikaliste omadustega muld (tolmustunud, tihenened) võib puuduliku drenaaži korral olla ülemistes kihtides kuiv, alumistes aga niiske, samuti ümberpöörduvalt.

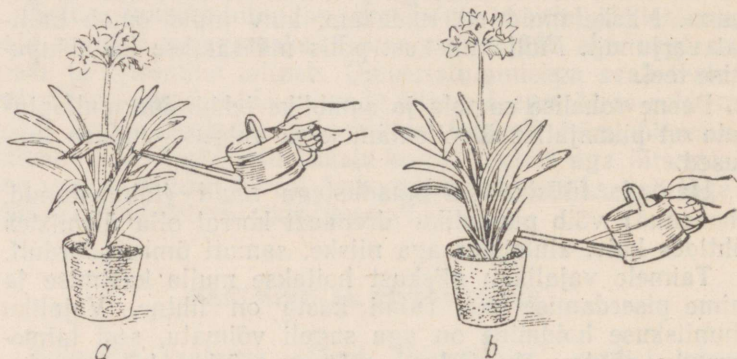
Taimede vajalikku niiskust hoitakse mulla kastmise ja taime piserdamise teel. Taimi kasta on lihtne. Vajaliku õhuniiskuse hoidmine on aga sageli võimatu, sest taimekasvuks nõutav õhuniiskuse aste on märksa kõrgem eluruumi sanitaar-hügieenilistest normidest. Rikkalik alaline kastmine, vee olemasolu lillepoti alusel ning kuumal ajal taime piserdamine parandavad tunduvalt kasvutingimusi. Täiesti lubamatud on järsud üleminekud liigselt kastmiselt mullapalli läbikuivamiseni. Selle tagajärjel võivad taimel variseda lehed ja õienupud.

Suvel tuleb peaaegu kõiki toalilli kasta rikkalikult, talvel aga vähem. Pottides kasvavaid taimi tuleb kasta nii palju, et mullapall imeks end vett täis ja et vähesel määral oleks vett rohkemgi, sest see valgub poti põhjas oleva avause kaudu välja.

Kevadel ja suvel võib taimi kasta päeva jooksul igal ajal. Sügisel ja talvel kastetakse vaid hommikuti. Suvel võib hommikuse kastmise korral jätta vett ka lillepoti alusele. Sügisel ja talvel tuleb aga pärast kastmist alusele kogunenud vesi ära valada. Kaktusi, aaloeseid ja teisi lihavate varte ja lehtedega toalilli kastetakse suvel iga päev, sügisel ja talvel aga vaid kaks-kolm korda nädalas, olenevalt mullapalli kuivamisest, ruumi temperatuurist ning õhu

niiskusest. Keskküttega ruumis tuleb kasta sagedamini, ahjukütte korral aga harvemini.

Taimede kasvuperioodi lõpul ja üleminekul puhkeperioodi, s. o. sügisel vastu talve (septembris, oktoobris) kastetakse väga ettevaatlikult. Liigne kastmine võib siis sageli olla toailillede hukkumise põhjuseks. See on kõige niiskem periood aastast. Seetõttu kastetakse siis isegi vähem kui talvel (eriti sel juhul, kui keskküte veel ei tööta). Kui keskküttega majades alustatakse kütmist, siis tuleb rohkem kasta.

Joonis 16. Toailille kastmine:

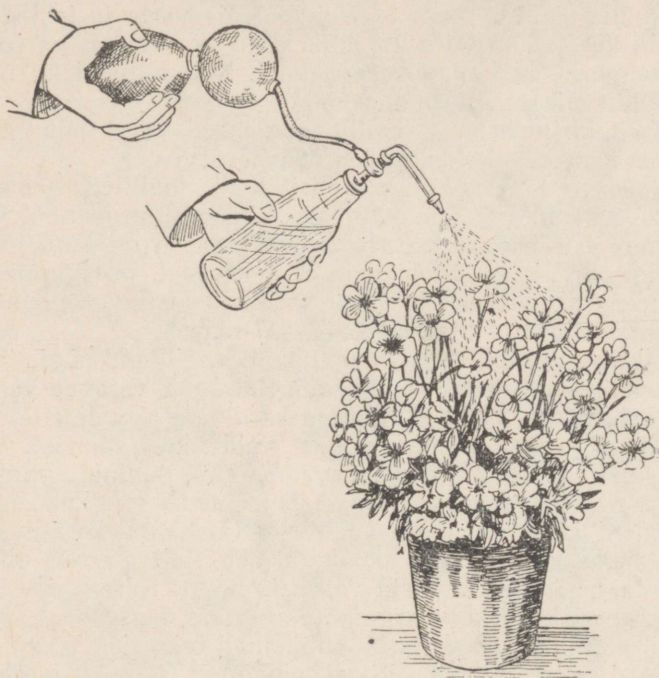
a — valesti; *b* — õigesti.

Mingil juhul ei tohi lasta mullapalli täiesti läbi kuivada. Selline muld niiskub uuesti väga raskelt. Mullapall eraldub poti seintest, kastmisvesi valgub seda vahet mööda kohe alla ning voolab välja poti põhjas olevast avausest. Mullapall jääb aga kuivaks. Niisugusel juhul asetatakse taim koos potiga kuni juurekaelani vette ja hoitakse seal üks-kaks tundi, seni kui mullapall on vett täis tõmbunud.

Kõik troopilised taimed, samuti õrna juurestikuga taimed (sõnajalad, orhideed, kaktused) ei talu külma veega kastmist. Külma kastmisvesi võib sageli olla nende juurte mädanemise või koguni taime hukkumise põhjustajaks.

Toailillede kastmisveet peab vähemalt 24 tundi hoidma toas, et ta soojeneks. Külma kraaniveega või keedetud veega ei või lilli kasta. Kastmisvesi peab olema 2—3° võrra soojem ümbritseva õhu temperatuurist. Tähelepanekud näi-

tavad, et hoogsa kasvu ja õitsemise ajal on alati kasulik kasta õhutemperatuurist soojema veega. Puhkeperioodil on aga kahjulik kasta (eriti suvehajajaid lilli) õhust soojema veega.

Joonis 17. Taime piserdamine pulverisaatori abil.

Toalilli kastetakse pudelist või kruusist. Peenikeste seemnete külvi korral, samuti mõningatel lilledel (alpi-kannike, gloksiinia) on parem valada kastmisvesi lillepoti alusele.

Kevadel ja suvel peab toalilli piserdama. Kuivades ja soojades keskküttega ruumides on kasulik igihaljaid taimi piserdada ka talvel (joonis 17).

Kõik toalilled ei talu kevad-suvisel perioodil otseseid päikesekiiri. Paljude sõnajalgade, samuti õrna lehestikuga troopiliste varjutaimede lehtedel tekivad põletushaavad ja taimed võivad koguni hävida.

Kaktused ning enamik teisi lihavate varte ja lehtedega toalilli (erandi moodustab lülrikactus) kasvavad paremini täisvalguses, otsese päikese paistel. Nad taluvad ka üsna märkimisväärset ülekuumenemist.

Kõik kirjulehelised toalilled on väga valgusnõudlikud. Varjus kasvades kaob nende ere lehevärvus.

Peaaegu kõik troopilise päritoluga toalilled nõuavad kasvuperioodil hajunud valgust. Seepärast peab neid varjutama otseste päikesekiirte eest. Viimased on kardetavad noortele arenevatele lehtedele eriti kevadel. Varjutamiseks pannakse akende ette hõredad kardinad ja seda vaid keskpäeval, kella 10—11-st kuni 16—17-ni.

Elutoa tingimustes kannatavad toalilled sügis-talve perioodil valgusepuuduse all, kuigi nad siis vajavad vähem valgust. Sel perioodil ei riputata kardinaid akende ette.

Aknal saavad taimed valgust vaid ühest suunast. Valgusnõudlikumad liigid kasvavad seetõttu ainult valguse poole, nende toapoolne külg jääb lagedaks ning nad moodustavad kõvera varre. Toalillede täieliku dekoratiivsuse säilitamiseks tuleb neid aknalaua aeg-ajalt pöörata nii, et kõik taime küljed saaksid valgust. Kõige rohkem venivad valguse poole välja pelargoonid, araaliad, hortensiad, rododendronid ja teised valgusnõudlikumad taimed. Vähem kannatavad selle all varjusallivad toataimed (palmid, loorberi-puud). Siiski tuleb ka neil aeg-ajalt pöörata teine külg akna poole.

Toatemperatuuri kõikumine mõjutab oluliselt taimede elutegevust. Harilikult on talvel elutubades 15—16 kuni 20—22° sooja. Soojusallika lähedal on temperatuur kõrgem, akna juures aga madalam. Ahjukütttega tubades võib see vahe olla 5—6°.

Taimi ei või paigutada vahetult soojusallika lähedale. Keskkütttega tubades aga enamasti pole muud võimalust, sest küttekehad asuvad aknaaluse seina nišis või halvemal juhul on nad kinnitatud aknalaua all olevale tasasele seinale.

Kuiva õhu liikumise tagajärjel hakkavad taime lehed

Koralltomat

kuivama, mullapalli läbikuivamisel võivad hävida ka juured.

Toalillede kahjustuse vältimiseks tuleb kuiv ja soe õhk taimedest eemale suunata. Aknalaua asuvaid lilli kaitsakse sel teel, et kültekeha kohalt tõusev soe õhk juhitakse klaasist, papist või vineerist tahvlite abil kaugemale. Ka suvel varjutatakse lilli päikese eest papist või vineerist tahvlitega.

Järsud temperatuuri kõikumised mõjuvad halvasti taimede kasvule. Tubade kütmisel, tuulutamisel ja taimede ümberpaigutamisel tuleb seda igal juhul silmas pidada. Üksnes kaktused (ka mõned muud lilled) taluvad selliseid temperatuuri kõikumisi.

Ruumi temperatuuri reguleeritakse kütmise ja õhustamisega. Taimede ülekuumenemist välditakse kevadel ja suvel nende varjutamisega päikese eest, piserdamise ja rohke kastmisega, talvel aga keskküttega ruumides ainult kastmisega.

Vajalik õhu puhtus saavutatakse ruumide tuulutamisega. Seejuures ei tohi aga tekkida tõmbetuult, enamik toaili seda ei talu. Öhuakna avamisel, eriti pakase ilmaga, peab taimi kaitsma külma õhu eest või viima nad kaitstud kohta.

Toaililled vajavad kõige rohkem värsket õhku kevadel ja suvel, s. o. kasvuperioodi ajal. Sumbunud õhus taimede langev tolm ja tubakasuits halvendavad lehtede elutegevust. Seepärast peab õhu värskendamise kõrval taimi aeg-ajalt ka tolmust puhastama. Seda tehakse flanellriidest lapiga, eriliste pintslitega, linnusulgedega või taimede pesemise teel.

TOAILLEDE VÄETAMINE

Toailillede normaalset arengut kindlustatakse mulla vahetamisega nende ümberistutamisel ja süstemaatilise pealtväetusega taimede kasvuperioodil. Väetisi antakse vedelal kujul kastmislahustena.

Mineraalväetistest kasutatakse kastmislahusena pealtväetamisel esijoones ammooniumsalpeetrit, kaalisoola ja superfosfaati. Paremad on anda neid seguna. Kasvu algul antakse rohkem lämmastikväetisi (ammoonium- või kaalisalpeetrit). Enne õitsemist ja kasvuperioodi teisel poolel suurendatakse fosfor- ja kaaliväetiste osatähtsust. Kui väe-

tisi antakse üksikult, siis võetakse ammooniumsalpeetrit üks teelusikatäis (4—5 grammi) kolme liitri (15 teeklaasitäie) vee kohta, kaalisoola — üks kuni poolteist ja superfosfaati — kaks kuni kolm teelusikatäit sama veehulga kohta.

Mineraalväetiste segu antakse kasvuperioodil järgmises koostises: kaks ja pool teelusikatäit ammooniumsalpeetrit, üks lusikatäis superfosfaati ja pool lusikatäit kaalisoola, mis lahustatakse 10 liitris vees. Enne õitsemist ja õitsemise ajal väetatakse järgmise seguga: poolteist teelusikatäit ammooniumsalpeetrit, kaks ja pool lusikatäit superfosfaati ja üks lusikatäis kaalisoola, mis lahustatakse 10—12 liitris vees.

Taimed vajavad ka muid toiteelemente, nagu boori, mangaani, tsinki ja muud. Nad kasvavad ja arenevad halvasti, kui mainitud aineid mullas ei leidu. Näiteks boori puudumisel surevad taimel ülemised kasvukuhikud. Taime seisukord paraneb järsult, kui neid elemente viia mulda isegi väga väikestes kogustes. Seepärast nimetataksegi neid mikroväetisteks. Boori antakse booraksi näol. Noaotsatäis booraksit lahustatakse 10 liitris vees ning selle lahusega kastetakse pottides ja püttides kasvavaid taimi nii nagu teistegi väetiste puhul.

Ümberistutatud taimi võib pealt väetada pärast seda, kui nad on juurdunud ning hakkavad edasi kasvama. Teist korda antakse pealtväetist ühe kuni kahe nädala pärast, olenevalt taime seisukorrast.

Ühele taimele antava pealtväetise hulk oleneb taime seisukorrast, peamiselt aga tema juurestiku tugevusest. Kasvu esimestes faasides vajab taim vähem väetisi kui järgnevates faasides. Pealtväetisi ei või anda äsja ümberistutatud, puhkeperioodis olevatele või haigetele taimedele. Aspidistrale, tradeskantsiale, viinapuule ja papüürusele võib pealtväetisi anda kogu aasta läbi.

Potilillede pealtväetamisel peab kogu mullapall väetisega läbi imbuma. Kuid väetislahust ei või nii palju valada, et see hakkab välja voolama poti põhjas olevast august. Kuiva mullaga taimi peab paar tundi enne pealtväetamist kastma puhta veega.

Väetamisel tuleb hoiduda, et väetislahus ei satuks taime lehtedele või muudele maapealsetele organitele. Kui seda siiski juhtus, peab taime piserdama veega.

Kauplustes on müügil valmis väetissegusid. Nende

pakkidel on märgitud missugustele taimedele ja kui palju antud segu anda.

Häid tulemusi annab toalillede pealtväetamine orgaaniliste väetistega. Sanitaar-hügieenilisest seisukohast lähtudes ei saa aga kõiki neid väetiseliike eluruumis kasutada. Orgaanilistest väetistest võib kasutada vaid sarvelaaste või sarvejahu, millest valmistatakse leotist, ja värske liha pesuvett. Need on head kasvu soodustavad väetised kõikidele toalilledele.

Värske veisesõnniku või linnusõnniku leotist valmistatakse väljaspool eluruume. Ämbritäie vee hulka lisatakse liitrine nõutäis sõnnikut. Ühe-kahe nädala jooksul tuleb leotist iga päev pulgaga segada. Väetis on kasutamiskõlblik, kui temast ei eraldu enam gaasimulle. Linnusõnnikust valmistatud leotist tuleb enne väetamist veega lahjendada, võttes ühe osa leotise kohta kaks kuni kolm osa vett. Veisesõnnikust valmistatud leotist ei lahjendata.

TOALILLEDE LÕIKAMINE JA SIDUMINE

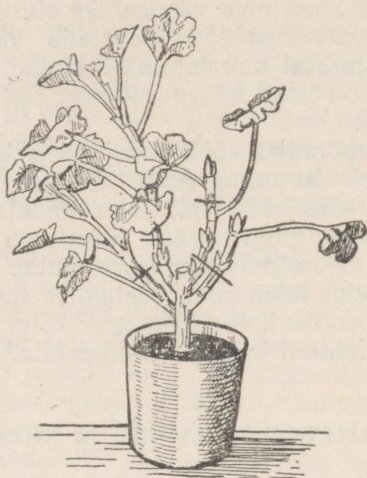
Toalilli lõigatakse selleks, et anda võrale ilus kuju, kutsuda esile rikkalikumat õitsemist, noorendada taimi ning ümberistutamisel säilitada tasakaalu juurestiku ja maapealse osa vahel.

Ligustri, loorberkirsi ja paljude teiste dekoratiivtaimede võrasid lõigatakse igal aastal, jättes eelmise aasta võrsed 3—5 sm pikkusteks. Lõikamine toimub noaga või aiakääridega.

Valguse ja õhu juurdepääsu soodustamiseks tuleb võrasid aeg-ajalt harvendada. Seejuures lõigatakse välja kõik kuivanud, haiged või liigsed oksad ja lehed. Jämedamaid oksa ja võrseid lõigatakse oksaringini, s. t. tüvega või jämedama oksaga liitumiskohal moodustunud ringjoont mööda.

Toalilli seotakse tugi- ehk lillekepi külge neil juhtudel, kui vars on kõver või ei suuda võra raskuse all seista vertikaalselt. Ka raskeid õisikuid või võrast kaugele hoiduvaid õisi seotakse tugede külge. Lillekeppideks kasutatakse sirgeid, puhtaid, alumisest otsast teritatud kepikesi. Hortensiad, fuksiad ja teised madalamad lilled seotakse kuuse- või männipuust valmistatud 25 kuni 75 sm pikkuste sõrmjämmeduste kepikeste külge. Pikemate varte või tüvedega

lilli seotakse tugikepi külge 8-kujuliselt pehmest roguskist sidemega kahest või kolmest kohast. Side ei tohi olla ümber taimevarre väga pingul ega ka mitte nõrgalt. Põõsa-

Joonis 18. Lõikamine. Joontega on näidatud lõikamiskohad.

kujulisi lilli seotakse ühest või kahest kohast, kusjuures side ümbritseb kõiki põhioksi.

HAIGUSTE JA KAHJURITE TÕRJE

Tõrjeviisid. Toalilli kahjustavad sageli mitmesugused haigused ja kahjurid. Seepärast peab hoolikalt ja õigeaegselt teostama taimekaitsetööd. Kilptäid, okastäid ja teised kahjurid võivad tekitada nõrgemaks jäänud taimedele mitteravitavaid vigastusi. Õige hooldamise tagajärjel kasvavad tugevad ja elujõulised toalilled, mis on ka vastupidavamad haigustele ja kahjuritele.

Haiguste ja kahjurite tõrjeks pritsitakse taimi pulverisaatori abil, puhastatakse neid vastavas lahuses märjaks tehtud lapiga või tolmutatakse mürkpulbriga läbi marlist kotikese. Kahjureid võib ka taimedelt ära korjata ning hävitada.

Rohkem kasutatavatest mürk-kemikaalidest tuleb nime-
tada anabasiinsulfaadilahust ja seebi-petrooleumi emulsi-
ooni. Lahuse valmistamiseks võetakse 2 grammi anaba-
siinsulfaati või 1 gramm nikotiinsulfaati ühe liitri vee kohta,
millele lisatakse veel 4 grammi rohelist seepi.

Seebi-petrooleumi emulsiooni valmistatakse järgmiselt:
100 grammi head pesuseepi lahustatakse pooles klaasitäies
vees, aetakse see keema ja lisatakse siis tulelt võetud see-
bilahusele klaasitäis petrooleumi. Seejärel tuleb hoolikalt
segada, kuni segu muutub kooretaoliseks. Tarvitamiseks
lisatakse segule 10 liitrit vett.

Väävellubja vedelikku on kodus võrdlemisi raske val-
mistada. Seda müüakse valmis kujul vastavates kauplustes.

Taimehaigusi tekitavate parasiitseente ja bakterite vastu
kasutatakse 2—5-protsendilist raua- ja vasevitriolilahust
(20—50 grammi ühe liitri vee kohta). Nende lahustele lisa-
takse veel muid tõrjevahendeid või kasutatakse pritsimi-
seks puhtal kujul. Hea taimehaiguste tõrjevahend on bor-
doo vedelik. Selle valmistamiseks lahustatakse 100 grammi
vasevitrioli 5 liitris soojas vees. Teises nõus valmista-
takse lubjapiim (75 grammi värskeltkustutatud lupja 5 liitri
vee kohta). Vasevitriolilahus valatakse hoolikalt sega-
des lubjapiima hulka. Nii saadakse 1%-line bordoo
vedelik.

Toalillede tolmutamiseks kasutatakse peamiselt DDT
pulbrit, mis peab jääma kõikidele taimeosadele ühtlase,
õhukese kihina. Hiljem pestakse taimed puhtaks. Mürkto-
muga kaetud lilled ei ole dekoratiivsed ja seepärast kasu-
tatakse seda tõrjeviisi harva.

Pritsimisel peab tõrjevahend jääma taimeosadele õhu-
kese udukorrana. Liigse pritsimise korral koguneb pritsimis-
lahus tilkadesse ja langeb taimedelt maha. Taimi ei või
pritsida väga ligidalt. Ühtlaselt õhuke udukord saavuta-
takse siis, kui pritsi pihusti on taimest umbes 50—75 sm
kaugusel.

Tavaliselt ei piisa ühekordsest pritsimisest või tolmuta-
misest. Sellega hävitatakse küll kahjurid ja nende vastsed,
munad jäävad aga ellu. Seepärast peab tõrjevõtet teostama
vähemalt paaril korral, umbes nädalaste vaheaegadega. Nii
hävitatakse ka vahepeal munadest koorunud kahjurid.

Kevadel ja suvel võib pritsida ja tolmutada hommikul
või õhtul, mitte aga keskpäeval kuuma päikesega. Talvel
võib neid tõrjeviise kasutada terve päeva jooksul.

Lehetäid (joonis 19). Lehetäid esinevad peaaegu kõikidel toalilledel. Need on väikesed, 1 kuni 5 mm pikkused rohekad, pruunid või mustad, tiibadega või ilma tiibadeta putukad. Nende väliskate on väga õrn. Lehetäid toituvad taimemahlast, mida nad imevad lehtedest, noortest vartest, pungadest ja õitest. Kahjustavad harilikult mahlakate kudega õrnu, rohelist, rohtseid taimeosi. Paljunevad kiiresti ja moodustavad tihedaid kolooniaid. Kahjustatud taimekoed kaotavad värvuse, lehed tõmbuvad kortsu ja noored varred lähevad kõveraks, taimekasv võib seisma jääda.

Joonis 19. Roheline lehetäi:

1 — elusalt sündinud tiibadeta emane; 2 — vastne; 3 — neidis; 4 — tiibadega isane (kõik suurendatud).

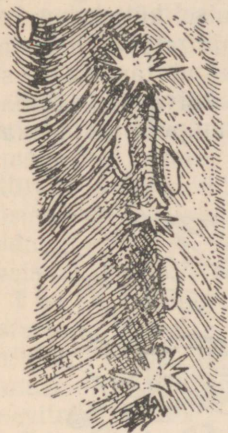
Tõrje. Lehetäide tõrjeks pritsitakse või pestakse toalilli anabasiin- või nikotiinsulfaadilahuse või seebi-petrooleumi emulsiooniga. Isegi seebiveega pesemine annab häid tulemusi, kui ei ole kasutada ülalnimetatud preparaate. Lehetäisid hävitab ka DDT pulber, mida tolmutatakse taimedele läbi marlist kotikese. Üksikute kahjurite esinemise korral saab neid ka käega ära korjata ja hävitada. Lehetäide poolt kahjustatud suvehaljaid toalilli võib puhkeperioodil (kui taimed on ilma lehtedeta) pritsida 3—5%-lise rauavitriolilahusega.

Okastäid (joonis 20). Emased on tiibadeta (sarnased keldrikakandiga), oranžikad, täiskasvanult on kaetud vahakirmega, mõnikord aga udemetega. Emane muneb kuni 2000 muna draakonipuude, kliivate, palmide, kaktuste ja paljude teiste troopiliste taimede lehtede kaenlasse, lehtede alumisele küljele või noortele võrsetele.

Tõrje sama mis lehetäide korral.

Kilptäid (joonis 21) parasiteerivad peamiselt siledade lehtedega toalilledel — palmidel, loorberipuudel, loorberkirssidel, kaktustel, tsitrustel, oleandritel, kummipuudel.

Isased ja noored emased kilptäid on liikuvad. Hiljem imevad end okste või lehtede külge kinni, jäävad liikumatuks ning kattuvad kilbiga. Viimane kaitseb neid ka taimekaitsevahendite eest. Surnud emase kilp või nahk kaitseb mõningatel liikidel ka mune ja koorunud vastseid.

Joonis 20. Okastäid.

Joonis 21. Kilptäid palmilehel.

Joonis 22. Ripslane:

1 — täiskasvanud putukas; 2 — vastne (suurendatud).

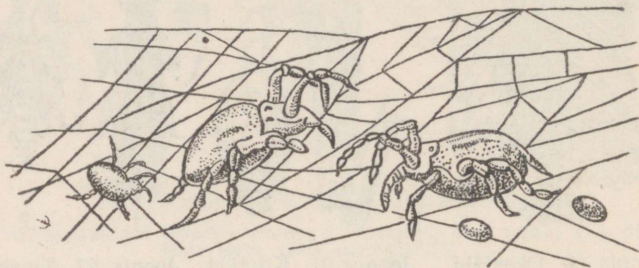
Tõrje. Kilptäisid hävitatakse käsitsi. Lehed, oksad ja eriti lehetüped puhastatakse hoolikalt anabasiinsulfaadi või nõrga seebilahusega niisutatud kõva harja abil.

Ripslased (trips) (joonis 22). Täiskasvanult on nad tiibadega pruunikaskollased vilkad putukad 1–2 mm pikkused. Nad asuvad peamiselt lehtede alumisel küljel, kuid kogunevad ka õiepungadele. Kõige suuremat kahjustust tekitavad aga nende kahvatukollased tiibadeta vastsed. Viimaseid võib massiliselt esineda palmidel, rododendronitel, sõnajalgadel, kaktustel, araaliatel, araukaariatel, draakonipuudel, begooniatel, alpikannikestel ja teistel toalilledel. Mahla väljaimemise tagajärjel kaotavad lehed oma värvuse ning kattuvad putukate imemishaavade kohal mustade täppidega.

Tõrje. Ripslaste peamiseks tõrjevõtteks on taime lehtede, eriti alumiste külgede pritsimine külma veega mitu korda päevas. Pritsitakse ka väävellubja vedelikuga, ana-

basiinsulfaadiga, seebi-petrooleumi emulsiooniga. Tolmutamiseks kasutatakse väävlit, DDT pulbrit või ultravävlit.

Punane kedriklest (joonis 23). See on üks kõige kardetavamaid kahjureid, kes väga kiiresti paljuneb soojas ning kuivas ruumis. Lest on vaid 0,25—0,4 mm pikkune. Emased on suvel kollakad või rohekaskollased, sügisel aga punaka värvusega. Elavad lehtede alumisel küljel, kus kooavad endile kaitseks õrna, vaevalt märgatava hõbedase võrgu. Kahjustatud lehed muutuvad algul täpiliseks, siis laiguliseks, hiljem üleni kollaseks ja kuivavad. Punane kedriklest kahjustab palme, roose, kummipuid, kameeliaid, tsitrusi ja muid toalilli.

Joonis 23 Punane kedriklest (suurendatud).

Tõrje sama mis ripslaste puhul.

Hooghännad on tiivutud, 1—4 mm pikkused valged putukad. Nende kõhupoolsel küljel asetseb kaheharuline hark, mille abil hüppavad kaunis kaugele. Elavad lillepottides eriti savikal ja niiskel mullal või lillepoti alustel. Kahjustavad taime juuri.

Tõrje. Vähem kasta, lasta mullapallil taheneda ja puistata siis kuiva liiva peale.

Vihmauss rikub lillepotis mulla oma vedelate, kleepuvate väljaheidetega. Viimased ummistavad ka dreanaaži, mille tagajärjel muld muutub happeliseks. Vihmauss ajab mullapinnale oma käikudest iseloomulikke mullamügerikke.

Tõrje. Vihmaussid tulevad mullapinnale, kui pott koos taime mullapalliga asetada aegamööda 50° vette.

Nematoodid (ümarussid) on väga väikesed, valged, läbi paistvad niitjad ussikesed, kes elavad parasiitidena sõnajalgade, hüatsintide, begooniate, glöksiiniate, nelkide, krüsanteemide jt. juurte, varte ning lehtede kudedes. Vigasta-

tud kohtadel kasv mandub, taimekoed hakkavad mädanema ja surevad.

Tõrje. Radikaalseid tõrjeviise ei ole. Vältida nakatatud taimmaterjali levitamist. Vigastatud taimed põletada. Korraliku hooldamisega kindlustada toalillete elujõuline kasv. Sügisel või kevadel enne ümberistutamist kasta potid koos taime mullapalliga kuuma vette (3—5 minutiks 55° vette, või 5—10 minutiks 50° vette, või 10—12 minutiks 30° vette).

Jahukaste haiguse tekitajaks on mitmesugused parasitiseened. Jahukaste kahjustab rooside ja teiste dekoratiivtaimede lehti, varsi ja õiepungi. Haigestunud taimeosad kattuvad valkja või hallika jahukastekorraga. Üksikutel roosisortidel on jahukastesse haigestumise aste erinev. Eriti tunduval määral kannatab selle all laialdaselt levinud roosisort «Druschki».

Tõrje. Enne lehepungade puhkemist pritsida või pesta taime 3%-lise rauavitriolilahusega (30 grammi rauavitrioli liitri vee kohta). Kui on märgata lehtedel haiguse tunnuseid, tuleb neid iga viie päeva tagant pesta 0,5%-lise vasevitriolilahusega (5 grammi vasevitrioli liitri vee kohta) või 0,4—0,5%-lise söögisoodalahusega (4—5 grammi soodat liitri vee kohta). Pärast veega pritsimist tolmutada väävliõiega või ultraväävliga. Tolmutamine annab vaid siis tulemusi, kui temperatuur on üle 25°.

Roostehaiguse tekitajaks on mitmesugused parasiteeruvad roosteseened. Suvel tekivad lehtedel punakad, pruunikad või oranžid roostepadjakesed. Talvel moodustavad roosteseene eosed musti või mustjaspruune padjakesi. Roostehaigus kahjustab palme, krüsanteeme, tsitrusi, kameeliaid, sibullilli ja teisi.

Tõrje. Pritsida 1%-lise bordoo vedelikuga, tolmutada väävliõiega, ultraväävliga või väävliõie ja kustutatud lubja seguga, millele on lisatud pulbrikujulist vasevitrioli.

TOALILLED VÄLJAS

Subtroopikast ja mõõdukast kliimavööndist pärinevaid toalilli, samuti mõningaid troopilisi taimi (lehvikpalmi, madalat käabuspalmi, kookospalmi, agaavi, elupuud jt.) on kasulik viia suveks välja. See on muidugi vaid siis võimalik, kui omatakse individuaalaeda, rõdu või terrassi.

Enne väljaviimist peab toalilli aegamööda harjutama välis-õhuga. Selleks paigutatakse nad avatud akna ligidale ning tuulutatakse ruume sagedamini.

Esimese kahe nädala jooksul peab väljaviidud toalilli kergelt varjutama. Suve jooksul tuleb neid süstemaatiliselt kasta, piserdada, tuleb hävitada umbrohte, kobestada mullapinda, võidelda haiguste ja kahjuritega. Lahtistele rõdu-
dele ja terrassidele paigutatud potilillede juures tuleb hoolikalt jälgida, et mullapall läbi ei kuivaks.

Potte ja pütte on soovitatav paigutada avamaasse kaevatud aukudesse üleni mulla sisse. Parema dreanaaži loomiseks asetatakse augu põhja telliskivipuru. Puust kastid ja pütid on soovitatav mädanemise kaitseks isoleerida ümbritsevast mullast kas samblaga või tõrvapapiga. Toalillede paigutamisel rõdule, terrassile või mujale ruumidesse kaetakse potid ja pütid üleni sambla, turbapuru või saepuruga. Kastmise jaoks jäetakse muld pealt katmata.

Väljaviidud taimi kastetakse rikkalikult kas hommikul või õhtul ja piserdatakse päevas kaks korda — hommikul ja päeva teisel poolel. Äsja ümberistutatud ja veel mitte küllaldaselt juurdunud taimi piserdatakse iga kahe tunni tagant.

Suvel vajavad taimed rohkesti toitaineid. Väljaviidud toalilli väetatakse nii mineraal- kui ka orgaaniliste väetistega. Kord nädalas on soovitatav anda pealtväetisena veise- või linnusõnniku leotist eespooltoodud normide kohaselt.

Suve lõpul, enne öökülmade tulekut, viiakse toalilled tagasi ruumidesse. Suve jooksul väljas vabas õhus olnud taimed muutuvad tugevamaks ja elujõulisemaks.

ILUSAMAID JA VASTUPIDAVAMAID TOALILLI

IGIHALJAID TOALILLI

* **Abutilon** ehk toavaher (*Abutilon hybridum*). Pärineb Lõuna-Ameerikast. Vahtralehe taoliste lehtedega talvel rikkalikult õitsev toalill. Väga nägusad on ka tema kirjulehesed vormid. Õied on kellukese taolised, rippuvad, väga paljudes värvitoonides. Esineb valge-, kollase- ja punase-õielisi sorte.

Paljundatakse seemnete ja pistikutega. Seemned külvatatakse veebruaris liivakasse lehemulda. Tõusmed tärkavad umbes kolme nädala pärast. Pikeeritakse, hiljem istutatakse pottidesse. Noored taimed kasvatatakse suvel lavas. Viie kuu pärast hakkavad taimed õitsema. Pistikud tehakse varakevadel. Nõuavad algul 22—25° mullasoojust. Muld olgu kerge, toitaineerikas.

Abutilon ehk toavaher on valgusnõudlik taim. Talvel tuleb teda hoida jahedas toas 10—15° temperatuuris, kasta mõõdukalt. Kevadel ümber istutada värskesse mulda. Kasvuajal vajab pealtväetamist. Suvel on taimi soovitatav hoida päikeseküllasel rõdul.

Alokaasiad (*Alocasia*). Toalillena kasvatatakse peamiselt suurejuurelist alokaasiat (*A. macrorrhiza*). See on kiirekasvuline vastupidav igihaljas rohtne taim. Lehed on väga suured, peaaegu nahkjad, ovaal-nooljad, pikkade mahlakate vartega. Esineb ka kirjulehiseid vorme. Ilusaleheline dekoratiivtaim.

Paljundatakse juurevõsunditega, sagedamini lihakast varrest koos varreosaga väljalõigatud pungaga. Juurdu-

mine toimub liivas või kerges liivmullas klaasi all soojas ruumis.

Vajab toitaineterikast mulda, mis koosneb kahest osast sõnnikumullast, kahest osast turba- ja ühest osast mättamullast. Talvel hoida soojas ruumis, kasta mõõdukalt. Suvel nõuab rikkalikku kastmist ning kerget varju. Pilves või vihmase ilmaga eritab lehetippudest veepiisku. Täiskasvanud alokaasiat istutatakse ümber 2—3 aasta tagant.

Alpikannike (*Cyclamen persicum*). Mitmeaastane rohttaim ümariku või lameda juurmugulaga. Viimastest väljub palju mahlakate leherootsudega, südaja- või neerukujulise lehelabaga nahkjaid, võrdlemisi lihakaid lehti. Lehed on tumerohelised, pealt sageli kaunikirjalise mustriga. Õite värvus on valgest kuni tumepunaseni. Pärineb Kreekast.

Alpikannike on eriti ilus ja kauaõitsev talvine toalill. Ta on väga hinnatud nii potilillena kui ka lõikelillena ja seetõttu on nõudmine tema järele suur. Paljundada on võimalik mugula jagamise teel, praktikas paljundatakse aga ainult seemnetega. Toas on alpikannikest väga raske paljundada, seepärast on otstarbekohasem osta õitsev taim aiandist või lilleärist.

Talvel hoida toas aknalaua 10—12° temperatuuris. Vajab hästi värsket õhku. Kasta mõõdukalt ja ettevaatlikult, vesi ei tohi sattuda mugulale. Parem on kasta lillepoti alusele.

Kevadel istutatakse ümber mätta- ja lehemulla segusse, millele lisatakse sarvelaaste. Istutamisel kaetakse mugul üleni mullaga. Mädanenud ja kuivanud lehed murtakse (soovitav pintsetiga) ära mugula pinnalt, kusjuures haavakohale riputatakse söepuru. Suvel hoida kerges varjus, kasta rohkem ning piserdada kaks-kolm korda päevas. Mugula peal olev mullakiht kõrvaldatakse augustikuu algul. Kui taim on hästi arenenud ja mullapall on juurtega tublisti läbi põimitud, siis tuleb taim teist korda ümber istutada (augusti algul) 2 sm võrra suuremasse potti. Seejuures jäetakse mugula pealmine osa mullast välja. Niisuguse hoolduse korral hakkab taim hilissügisel uuesti õitsema.

Antuuriumid (*Anthurium*). Pärinevad Lõuna-Ameerikast, kus kasvavad soos või niiskes troopikametsas. Ilusad vastupidavad igihaljad taimed, omapäraste, mõningatel liikidel väga meeldiva mustriga kirjatud lehtedega. Õisikutel on värvunud kattedehed. Antuuriumide hulgas on leht-dekora-

tiivtaimi kui ka hästiõitsevaid toalilli. Viimastest on tähtsaim flamingolill (*Anthurium Scherzerianum*) — pikkade ilusate lehtedega ja erepunaste, roosade, oranžide või valgete õisikutega. Õitseb toas rikkalikult ning kestvalt. Õisikud püsivad vaasides hästi ka lõiklilledena.

Kaunilehelistest antuuriumidest võib esile tõsta kristall-antuuriumi (*A. crystallinum*) — lehed sametised, valkjade roodidega, ja viitši antuuriumi (*A. Veitchii*) — kuni 2 m pikkuste hiiglasuurte lehtedega.

Paljundatakse puhma jagamise teel, juurevõsundite, pistikute ja seemnetega. Pistikud juurduvad vähemalt nelja nädala jooksul.

Mullasegu koostada 1-st osast kergest mättamullast, 3-st osast lehe- või turbamullast ja 1-st osast nõmmemullast. Toas kasvatamisel tuleb vars ja õhujuured katta sambalaga ja hoida püsivalt niiskena. Suvel kergelt varjutada ja piserdada. Talvel kasta sooja veega. Täiskasvanud taimi istutatakse ümber harva — 3 kuni 4 aasta tagant.

Araaliad (*Fatsia*) (joonis 24). Suurte, ilusate, sõrmjate, läikivate lehtedega dekoratiivtaimed. Esineb ka kirjulehiseid vorme. Toalillena kasvatatakse peamiselt jaapani araaliat (*F. japonica*). Pärineb Jaapanist.

Paljundatakse seemnete, pistikute ja võrsikutega. Ilusamaid toalilli saab pistikutest või võrsikutest, sest nendest kasvanud taimed on madalamad ja kompaktsemad kui seemnest kasvanud.

Kasvab toas hästi. Eelistab jahedamaid ruume, kus teda hoida aknalaua — kaugemal soojusallikast. Kõrges temperatuuris ja valguse vähesuse korral varisevad alumised lehed. On valgusnõudlik taim, lehed pöörduvad valguse poole. Talvel kasta mõõdukalt. Nii seemnetest kui ka vegetatiivsel teel paljundatud noori araaliaid peab igal aastal ümber istutama. Alates kolmandast aastast istutatakse taimi ümber kahe-kolme aasta tagant. Mullasegu koostatakse kahest osast mättamullast, kahest osast lehemullast ja ühest osast sõnnikumullast.

Araukaaria (*Araucaria excelsa*) (joonis 25). Pärineb Austraalia lähedalt Norfolkis saartelt. Väga ilus, korrapäraste, horisontaalsete oksarinnetega okaspuu.

Paljundatakse ladvatipust lõigatud pistikutega ja võrsikutega. Pistikud lõigatakse augustis ja pannakse sooja lavasse jämedateralisse, puhtasse liiva. Talvel, pärast kal-

luse tekkimist, istutatakse pistikud pottidesse, nõmmemulla ja liiva segusse. Hoida 20—22° temperatuuris.

Juurdunud pistikud hoitakse suvel varjus, talvel 10—12° temperatuuris. Talvel kastetakse ettevaatlikult. Araukaaria nõuab toas puhast, värsket õhku, tubakasuitsu ei talu.

Joonis 24. Araalia.

Samuti ei või teda hoida otsese päikesevalguse käes, vaid hoitagu ida või lääne poole suunatud akendega ruumis. Vanemaid puid istutatakse ümber 2—3 aasta tagant. Ümberistutamisel ei tohi purustada tema mullapalli. Väga suureks ja pikaks kasvanud araukaaria latv painutatakse võrsikuna niiske liivaga täidetud potti. Pärast juurdumist eraldatakse uus taim emataime küljest.

* **Ardiisia** (*Ardisia crispa*). Nahkjate lehtede, valgete õite ja punaste marjadega dekoratiivpõõsas. Õitsemisajal on ta väga nägus, veelgi dekoratiivsemaks muutub pärast õitsemist, kui kattub üleni korallpunaste marjadega, mis

Joonis 25. Araukaaria.

asetsevad meeldivalt hõredates kobarates. Marjad püsivad taime küljes värsketena kuni talveni. Pärineb Ida-Indiast.

Paljundatakse seemnete ja pistikutega. Vajab sooja ruumi ja niisket õhku. Talvel hoida aknalaual, suvel kaitsta eredate päikesekiirte eest. Talvel kasta mõõdukalt, suvel

rikkalikult ja tihti piserdada. Igal kevadel ümber istutada kergesse sõnnikumulda.

Aspidistra (*Aspidistra elatior*). Pärineb Jaapanist. Väga laialdaselt levinud igihaljas leht-dekoratiivtaim. Aspidistra on kasvutingimuste suhtes vähenõudlik, kergesti paljundatav puhma jagamise teel ning eriti varjusalliv toalill. Tema suured piklikud tumerohelised lehed moodustavad meeldiva puhma. Esineb ka kirjulehiseid vorme. Mullapinnal lamanduvatel võsunditel tekivad omapärase, tassikesekujulised, ebameeldivad õied.

Paljundatakse kevadel puhma jagamise teel. Potti istutatud taime hoitakse suve läbi varjus. Kasvab igasuguses mullas, siiski parem on ühest osast mättamullast ja ühest osast sõnnikumullast koostatud segu. Kui edaspidi taime enam ei paljundata jagamise teel, siis tuleb ta esimesel paaril-kolmel aastal igal kevadel ümber istutada, hiljem aga kahe-kolme aasta tagant. Suvel kasta rikkalikult, piserdada, talvel kasta mõõdukalt.

Aukuuba (*Aucuba japonica*). Jaapanist pärinev vastupidav igihaljas põõsas. Lehed on väga dekoratiivsed, nahkjad, tumerohelised või marmoreeritud, kirjud. Vanemad taimed hakkavad hea hooldamise korral jahedas ruumis igal aastal õitsema. Tekivad sõrmeotsasuurused oranžpunased marjad, mis püsivad väga dekoratiivsetena taime küljes talve läbi.

Paljundatakse veebruaris-märtsis pistikutega, mida saadakse vanemate põõsaste võra kujundamisel. Pistikud juurduvad klaasi all liivas 18—20° temperatuuril. Juurdunud noored taimed istutatakse väikestesse pottidesse 4-st osast mättamullast, 1-st osast lehemullast valmistatud segusse. Esimese kolme aasta jooksul peab igal kevadel ümber istutama. Hiljem istutatakse ümber vaid kahe-kolme aasta tagant või veelgi harvemini. Suuri aukuubasid kasvatatakse püttides. Hooldusvõtete suhtes ei ole nõudlik, lepib ka vähese valgusega. Talvel hoida jahedas ruumis, kasta mõõdukalt.

Begooniad (*Begonia*). Hästiõitsevatest begooniatest kasvatatakse toalilledena metalliläikelist begooniat (*B. metallica*), veltoni begooniat (*B. Weltoniensis*), tähnikbegooniat (*B. maculata*), kredneri begooniat (*B. Credneri*), vesuuvi begooniat (*B. Rex «Vesuv»*) ja teisi. Begooniad pärinevad Aafrika ja Ameerika troopilisest vööndist.

Alpikannike

Metalliläikelise begoonia lehed on suured, smaragdrohelised, metalliläikega. Õied on roosad. Paljundatakse kevadel pistikutega klaasi või klaaspurgi all. Juurduvad 15—18 päeva jooksul 18—20° temperatuuris. Juurdunud pistikud istutatakse algul 7-sm läbimõõduga pottidesse, hiljem, suve jooksul istutatakse ümber 11 kuni 13-sm läbimõõduga pottidesse, vastavalt taime juurdumisele. Mullasegu koostatakse lehe-, turba- ja sõnnikumulla võrdsetest osadest. Suvel kastetakse rikkalikult. Talvel hoitakse 12—15° temperatuuriga ruumis, kastetakse mõõdukalt. Jahedas ning niiskes ruumis laseb talvel lehed maha. Kevadel tekivad need aga uuesti. Mitmeaastase kultuuri korral tuleb taimed igal kevadel ümber istutada.

Veltoni begoonia õitseb rikkalikult kevadest kuni sügiseni. Õied on väikesed, roosad või valged.

Tähnikbegoonia lehtede alumine külg on punakas, pealmine aga meeldivalt valgetähniline. Õied valged, roosad. Lepib ka vähema valgusega.

Kredneri begoonia lehed on pealt läikivad, tumerohelised, karvased, alt tumepunased. Õied valged. Kasvab 50—80 sm kõrguseks.

Vesuuvi begoonia varred on lihakad, lehed muutuvad suvel punakaks, õied on punased. Toas kasvatamisel hästi vastupidav ja ilus. Õitseb talveni, heades tingimustes õitseb ka talvel. Paljundatakse ja hooldatakse samuti kui metalliläikelist begooniat.

Õitsvatest begooniatest moodustab omaette rühma lotringibegoonia (*B. «Gloire de Lorraine»*). Väga rikkalikult talvel õitsev toalill, haruldaselt puhta ja õrnroosa või punase õievärvusega. Paljundamine on elutoa tingimustes väga tülikas. Kasta hoolikalt, soovitav leige veega. Nõuab rohket valgust ja keskmiselt 12—15° temperatuuri. Kuiva õhuga ruumis laseb õied maha.

Lehtbegooniatest kasvatatakse elutubades kuningbegooniat (*B. Rex*) ja diadeembegooniat (*B. diadema*). Esimene on enam-vähem terve leheservaga ja laia lehelabaga, värvuselt smaragdroheline, hõbedane kuni purpurpunane. Diadeembegoonia on hargneva varrega, väiksemate, lõhestunud lehelabadega. Lehtede värvus on tal samuti väga mitmekesine ja meeldiv. Toas vastupidavam kui kuningbegoonia.

Kuningbegooniat paljundatakse lehtpistikutega veebruarist kuni maini klaasi all 20—22° temperatuuris. Praktikas

paljundatakse teda peamiselt lehelõikudega, harvem tervete lehtedega. Pistikud juurduvad 3—4 nädala jooksul. Dia-deembegooniat paljundatakse harilike pistikutega.

Juurdunud pistikud istutatakse 7-sm läbimõõduga pottidesse. Sobiv mullasegu koostatakse ühest osast kergest mättamullast, kahest osast lehemullast ja kolmest osast turbamullast või siis võrdsetes osades võetud mätta-, lehe- ja turbamullast. Ümberistutatud taimed võivad saada värsket õhku alles pärast juurdumist.

Talvel hoitakse taimi 12—15° temperatuuris, kastetakse vajaduse järgi. Liigne niiskus põhjustab mädanikke.

Suvel kastetakse rikkalikult. Seejuures ei tohi vesi satuda lehepinnale, kuna piiskade kohal tekivad pruunid laigud. Piserdatakse seepärast vaid õhtupoolikul lehtede alumiisi külgi.

Lehtbegooniad kasvavad toas võrdlemisi hästi. Lepivad ka puuduliku valgusega. Otseseid päikesekiiri ei talu. Soojas pimedavõitu toas tekivad neil talvel pikkade lehe-rootsudega väikesed lehed, mis kevadel lõigatakse ära. Vanemad taimed (üle 2—3 aasta) ei ole enam nii dekoratiivsed. Neilt võetakse paljundusmaterjali uute taimede kasvatamiseks.

Bilbergiad (*Billbergia*) (joonis 26). Toalillena esineb kõige sagedamini longusõieline *bilbergia* (*B. nutans*). Pärineb Ameerika troopikametsadest, kus kasvab epifüüdina puutüvedel. Õitseb jaanuarist märtsini. Suurte roosade või punaste kattlehtedega ultramariin-sinised õied asuvad meeldivalt allapoole paindunud vartel.

Paljundatakse seemnetega ja juurdunud külgvõrsetega. Kasvatatakse turba-, lehemulla ja jämedateralise liiva segus. Üldiselt soojanõudlik toalill, mitmed hübriidsordid lepivad aga ka madalama temperatuuriga.

Talvel kasta väga mõõdukalt. Suvel kasta iga päev ning varjutada päikese eest. Ümber istutada 2—3 aasta tagant või veelgi harvemini. Hooldusvõtete suhtes vähenõudlik, samuti nagu aspidistra.

* **Buvardia** (*Bouvardia hybrida*). Lõhnavate, väga efektsete õitega. Õiekarikas on pikk, kroonlehed neljahõlmsed, tähekujulised, tagasipainutatud. Esineb nii liht- kui ka tädisõielisi sorte. Õied on vastavalt sordile kas puhasvalged, kollased, roosad või sarlakpunased. Mõned sordid on vääruslikud ka lõiklilledena. Õitsema hakkavad sügisel ja õitsevad isegi talvel. Buvardiad pärinevad Kesk-Ameerikast.

Paljundatakse kevadel (märtsis) roheliste ladvapistikutega, mis asetatakse lillepoti alusele klaasi alla või toalavasse. Juurdunud pistikud istutatakse pottidesse. Mulla-segu koostatakse sõnniku- ja lehemullast, mille hulka segatakse kuiva veisesõnnikut ja liiva.

Joonis 26. Bilbergia.

Rikkalikult õitsevad ühe- ja kaheaastased taimed. Vane- maid taimi saab õitsema sundida siis, kui neid tugevasti tagasi lõigata 3—4 punga peale.

Pärast õitsemist viiakse buvardia jahedasse ja kuiva ruumi. Kasta mõõdukalt, niipalju, et lehed ei variseks.

Draakonipuud (lohepuud) ja tõlvpuud (tõlvliiliad). Troopilise päritoluga dekoratiivsete lehtedega taimed. Lehestiku järgi on nende eraldamine raske, juurte järgi aga lihtne. Draakonipuude juured on kollakad või pruunid, meeldiva lõhnaga. Tõlvpuude juured on valged, ilma erilise lõhnata.

Soojas ruumis kasvavad: lõhnava draakonipuu

(*Dracaena fragrans*) ja latvõisikuline tõlvpuu (*Cordyline terminalis*). Viimane on oma rohkete vormidega üks ilusamaid tõlvpuid, kasvutingimuste suhtes aga väga nõudlik. Vajab hästi sooja ning niisket õhku.

Jahedamas ruumis võib kasvatada päris-draakonipuud (*D. Draco*), austraalia tõlvpuud (*C. australis*) ja kohhi draakonipuud (*D. Kochiana*).

Tõlvpuid paljundatakse seemnete, ladvapistikute ja tüvelõikudega; draakonipuud paljundatakse pistikute ja tüvelõikudega. Pistikute juurdumiseks ja seemnete idanemiseks peab temperatuur olema 20—22°.

Draakoni- ja tõlvpuid kasvatatakse mullasegus, mis koosneb 2-st osast mättamullast, 2-st osast lehemullast, 2-st osast sõnnikumullast ja 1-st osast turbamullast või 1-st osast mäta- ja 1-st osast kompostmullast.

Lõhnavat draakonipuud, latvõisikulist tõlvpuud, samuti teisi troopilisi liike ning kirjulehiseid vorme hoida talvel 16—18° temperatuuri juures. Päris-draakonipuu, Kochi draakonipuu, austraalia tõlvpuu ja teised subtroopilised liigid hoida talvel 8—10° temperatuuri juures (aknalaul). Kasta mõõdukalt. Vanemaid taimi istutatakse ümber kevadel, iga kahe-kolme aasta tagant.

Elupuud (*Thuja*). Igihaljad okaspuud. Avamaal kasvatatakse harilikku elupuud (*T. occidentalis*). Pärineb Põhja-Ameerikast. Väga dekoratiivsed on tema mitmesugused aedvormid.

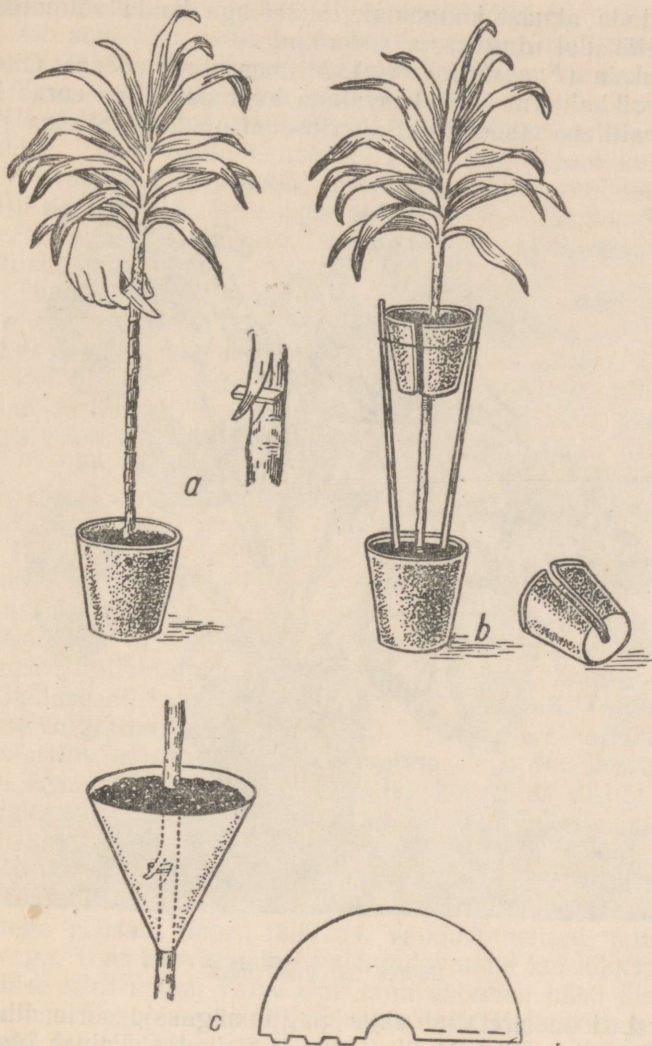
Toas kasvatatakse kõige sagedamini elupuu taolist igihaljast idamaa biootat (*Biota orientalis*), eriti aga tema kompaktse võraga aedvorme.

Paljundatakse seemnetega (kevadel) ja pistikutega (juulis-augustis). Pistikud juurduvad samuti nagu krüptomeerial.

Filodender (*Monstera deliciosa*) (joonis 28). Suur igihaljas roniv taim. Noorel filodendril on lehelabad terved, südamekujulised. Hiljem tekivad sügavate sisselõigete ja aukudega suured lehed. Varrel tekib rohkesti pikki valkjas-rohelisi õhujuuri. Pärineb Kesk-Ameerikast.

Paljundatakse ladvapistikute ja varrelõikudega, mõnimgaid liike juurevõsunditega. Pistikud juurduvad klaasi all umbes 22° temperatuuris. Istutatakse võrdsetes osades võetud mäta- ja turbamulla (või ka sõnnikumulla) segusse.

Talvel hoida valges ruumis, kasta ettevaatlikult. Talveks

Joonis 27. Draakonipuu või tõlvpuu ladvale uute juurte kasvatamine:

a — lõike tegemine tüvesse, *b* — pott on lõikekohale asetatud juurte kasvatamiseks; *c* — trehtrikujuline pott juurte kasvatamiseks.

paigutada aknast kaugemale, suvel aga hoida võimalikult akna lähedal ning kasta rikkalikult.

Fuksia (*Fuchsia hybrida*). Mitmeaastane põõsas. Õitseb väga rikkalikult. Võib kasvatada avamaal lillepeenras kui ka toalillena (sordid «Baleriin», «Cupido», «Silvia» jt.).

Joonis 28. Filodender.

Fuksiast on aretatud väga palju nägusaid sorte, liht- ja täidisõielisi. Õied on üksikult või õisikutes. Esineb ühevärvilisi kui ka erineva tupp- ja kroonlehtede värvusega sorte. Pärineb Lõuna-Ameerikast ja Mehhikost.

Paljundatakse pistikutega veebruarist kuni aprillini. Pistikud asetada klaasi alla ja hoida 18° temperatuuris. Juurduvad 7—10 päeva jooksul. Siis istutatakse 9-sm läbimõõduga pottidesse, kergesse toitainerikkasse mulda.

Suvel istutatakse ümber 13-sm läbimõõduga pottidesse. Õitseb suve läbi, talub poolvarjulist kohta. Potilillede jaoks soovitatakse 2-st osast mättamullast, 1-st osast turbamullast, 1-st osast sõnnikumullast ja 1-st osast kompostmullast koostatud mullasegu. Tänuolik mineraalväetiste suhtes. Talvel hoida aknalaua, kasta tagasihoidlikult.

Gardeeniad (*Gardenia*). Madalad, väikeste nahkjate igihaljaste roheliste lehtedega põõsad. Õied lõhnavad väga meeldivalt. Õitsemisaeg maist-juunist kuni septembrioktoobrini.

Toalilledena on tuntud Hiinast pärinev rohkeõieline gardeenia (*G. florida*) ja juurduv gardeenia (*G. radicans*), mille kodumaa on Jaapan.

Rohkeõielise gardeenia lehed on ovaalsed, mõlemast otsast teritunud. Valged, üksikult asetsevad õied lõhnavad väga hästi. Eriti ilusad on tädisõielised vormid.

Juurduva gardeenia lehed on väiksemad, lantsetitaolised, läikivad. Vartel tekivad juured. Õied kollakasvalged, väga hästi lõhnavad.

Paljundatakse pistikutega veebruaris-märtsis. Pistikud juurduvad 1,5—2 nädala jooksul 20—22° temperatuuris klaasi all. Kevadel istutatakse ümber 11-sm läbimõõduga pottidesse, turba-, lehe- ja mättamullast valmistatud segusse, millele lisatakse veel liiva. Edasi kasvatatakse neid küllaldase niiskuse tingimustes kerge varju all. Talvel hoitakse valges ruumis aknalaua 10—12° temperatuuris. Märtsis-aprillis istutatakse ümber suurematesse pottidesse.

Liigsed võrsed lõigatakse välja, kõveraid või põõsast väljasuunduvaid oksid kärbitakse tublisti. Ripslaste, punase kedriklesta ja lehetäi ärahoidmiseks tuleb põõsaid suvel süstemaatiliselt pritsida külma veega.

Griseliiniad (*Griselinia*). Madalad igihaljad looklevate okstega põõsad. Lehed läikivad, valkja-rohelised, lainelise servaga. Toas kasvatamisel vastupidavamad kui kikkapuud. Ei lase lehti maha. Talve elab taim ühteviisi hästi üle kas jahedas või soojas ruumis. Okste kärpimist ja võra kujundamist talub hästi.

Ranniku griseliiniat (*G. littoralis*) paljundatakse pistikutega veebruaris-märtsis. Suureleheline griseliinia (*G. macrophylla*) on eelmisest ilusam, märksa suuremate ja läikivamate lehtedega. Paljundatakse vääristamise teel ranniku-griseliiniale. Kasvatada mätta- ja sõnnikumulla segus. Suvel kasta rikkalikult, talvel mõõ-

dukalt. Ümber istutada kevadel, vanemaid taimi kahe-kolme aasta tagant.

* **Heliotroop** (*Heliotropium peruvianum*). Ilus toalill, mille õitel on väga meeldiv lõhn. Lehed on kortsunud, väikesed sinised või violetsed õied asetsevad tihedates õisikutes. Pärineb Lõuna-Ameerikast.

Heliotroop vajab toitaineterikast, kohedat mulda, mis koostatakse võrdsetes osades mätta-, lehe- ja sõnnikumul- last, segule lisatakse liiva. Ümber istutada kevadel. Suvel on lille soovitatav hoida kergelt varjutatud rõdul või välisel aknalaua- al.

Toas hoitakse heliotroope kõige paremates valgustingi- mustes. Puuduliku valguse juures tekivad nõrgad varred ja taim õitseb vähe. Talvel hoida samuti hästi valgese toas aknalaua- al, 8—10° temperatuuris. Kui heliotroobil talveks lehed varisevad, siis võib ta viia kuiva keldrisse. Paljunda- takse kevadel pistikutega.

Ilusa põõsa moodustavad vaid noored taimed. Vanema- tel põõsastel ei teki varte alumises osas lehti, mille tõttu nende dekoratiivsus väheneb. Seepärast kasvatatakse toas madalatüvelisi (tüvik-) heliotroope.

Tüvik-eksemplari kasvatamiseks valitakse pistikutest kasvatatud kõige paremad taimed. Potti asetatakse 60—70 sm pikkune tugikepp, mille külge seotakse noor taim. Pott viiakse suveks rõdule või asetatakse välisele akna- lauale. Kõik kõrvalharud lõigatakse välja, samuti ka õie- nupud. Kui vars on kasvanud tugikepist pikemaks, siis kär- bitakse latv. Nüüd tekib varre ülemises osas külgoksi, mis moodustavad võra. Ilusa ja tiheda võra moodustamiseks tuleb ka külgoksi kärpida. Heliotroobi toas kasvatamisel on peamine ülesanne — valmistada ette terved ja tugevad tai- med, mis õitseksid talvel. Seepärast ei tohi teda lasta suvel õitseda, vaid tuleb kõik pungad ära näpistada.

Hibiskused (*Hibiscus*). Toalilledena on levinud kaks hibiskuse liiki: hiina hibiskus ehk toakask (*H. ro- sea-sinensis*) ja süüria hibiskus (*H. syriacus*).

Hiina hibiskus. Ilus, igihaljas põõsas. Õitseb suve läbi, mõnikord ka sügisel. Õied on õrnades värvitoo- nides, valged, kreem-kollased, roosad, tumepunased või kir- jud. Esineb nii liht- kui ka täidisõielisi vorme. Vähenõudlik, varjusalliv toataim.

Paljundatakse suvel pistikutega, mis asetatakse niis- kesse liiva, klaasi alla. Juurduvad kergesti. Juurdunud pis-

tikud istutatakse potti toitainerikkasse mulda. Varakevadel istutatakse ümber suurematesse pottidesse. Vanemaid taimi istutatakse ümber kevadel, enne õitsemist. Mullasegu koostatakse 2-st osast mättamullast, 1-st osast sõnnikumullast ja 1-st osast lehemullast. Enne seda kärbitakse noori üheaastasi oksid poole võrra nende pikkusest.

Suvel hoitakse hibiskused aknalaua või võimalikult lähedal valgusrikkale aknale, kastetakse rikkalikult ja väetatakse kahel-kolmel korral mineraalväetiste või orgaaniliste väetiste lahusega. Talvel hoitakse akna lähedal, kastetakse vähe, seda eriti lühikeste päevadega kuudel. Tagasihoidlikult tuleb kasta ka jahedavõitu toas, kus on kõrgem õhuniiskus.

Süüria hibiskus. Kolmehõlmsete, talveks mahavarisevate lehtedega nägus põõsas. Õied on valged, violet-sed või purpurpunased, kassinaeri õite taolised. Süüria hibiskusest on rohkesti aretatud liht- ja täidisõielisi sorte, samuti kirjulehelisi vorme. Õitseb suvel ja sügise algul.

Paljundatakse kevadel seemnetega või suvel rohtsete pistikutega. Viimased juurduvad niiskes liivas klaasi all. Juurdunud pistikud istutatakse väikestes pottidesse toitainerikkasse mulda. Ümber istutada varakevadel enne kasvu algust. Mullasegu koostada 2-st osast mättamullast, 1-st osast lehemullast ja 1-st osast sõnnikumullast. Vanemad taimed istutatakse avaratesse pottidesse.

Suvel kasta rikkalikult, hoida aknalaua või akna lähedal lillelaua. Talvel, pärast lehtede varisemist hoida jahedas ruumis ning väga mõõdukalt kasta. Talve lõpul kärbitakse tugevasti eelmise aasta kasve ($\frac{2}{3}$ võrra), taimed viiakse aknalauale ja vastavalt kasvule suurendatakse kastmisel veehulka.

*** Hümenokallised** (*Hymenocallis speciosa*, *H. calathina*). Igihaljad, ereroheliste lehtedega taimed. Õied on väga ilusad, värvuselt valged, torujad. Õie lõhn meenutab vanilli. Kroonlehed on kitsad, pikad, lineaalsed, väljaspoole paindunud. Pärinevad Ameerika troopilisest vööndist.

Hümenokallised õitsevad harilikult talvel. Suured sibulad võivad ka veel teistkordselt suvel õitsema hakata. Talvel hoida soojas toas ning kasta tublisti. Mullapalli kuivamisel lehed närtsivad. Kevadel ja suvel kasta rikkalikult, kusjuures poti alusel peab alati olema vett.

Paljundatakse tütersibulatega. Isegi väga nõrkade juur-

tega tütarsibulad hakkavad hästi kasvama ja õitsevad 3.—4. aastal.

Mullasegu valmistatakse lehemulla, sõnnikumulla, vana savi ja liiva segust. Ümber istutatud taim juurdub aeglaselt ning õitseb vähem. Vedelväetise andmine mõjub hästi.

Hümenokallistele on väga sarnased toalilled veel **pankraatsiumid** (*Pancratium*).

Iileksid (*Ilex*). Igihaljad põõsad, nahkjate ogajate lehtedega, valgete õitega ja sügisel valmivate punaste marjataoliste viljadega.

Toas kasvatatakse järgmisi liike: sarv-iileks (*I. cornuta*), väga varjusalliv, pärineb Hiinast; paraguai iileks (matepõõsas) (*I. paraguariensis*), rohkem valgusnõudlik; astelpõõsas (*I. aquifolium*), ogajalt-hambuliste läikivate lehtedega, pärineb Vahemeremailt ja Lääne-Euroopast.

Iilekseid paljundatakse pistikutega, seemnetega ja kirjulehiseid vorme pookimise teel. Seemneid peab enne külvi liivaga kihitama (stratifitseerima). Mullasegu koostatakse mätta- ja turbamullast, millele lisatakse liiva. Talvel hoida jahedas ruumis, suvel poolvarjus. Kasta mõõdukalt. Ümber istutada kahe-kolme aasta tagant kevadel.

Jasmiinid (*Jasminium*). Toalilledena kasvatatavad jasmiinid erinevad täielikult aedades ja parkides kasvatatavatest ebajasmiinidest (*Philadelphus*). Ühist on neil vaid niipalju, et õied omavad ühtemoodi meeldivat ja tugevat aroomi. Jasmiinid on mitmeaastased igihaljad põõsad, nõrkade, sageli longus või väänduvate okstega. Õied on valged, lõhnavad väga hästi. Rohkem on hinnatud täidisõielised kultuursordid.

Toas kasvatatavatest liikidest on tähtsamad suureõieline jasmiin (*J. grandiflorum*), pärit Indiast, ja araabia jasmiin (*J. Sambac*).

Jasmiine paljundatakse varakevadel pistikutega, mis asetatakse 18—20° temperatuuris klaasi alla liiva sisse. Peale selle saab paljundada ka juurevõsundite ja võrsikute abil. Juurdunud pistikud istutatakse 3—4 nädala pärast 9-sm läbimõõduga pottidesse, lehe- ja mättamulla segusse, millele on lisatud liiva. Suvel istutatakse ümber 11- kuni 13-sm läbimõõduga pottidesse, mis on täidetud samasuguse mullaseguga. Edaspidi tuleb igal kevadel ümber istutada. Alates neljandast-viiendast aastast istutatakse ümber vaid

kahe-kolme aasta tagant. Oksad seotakse kepikeste külge või potti asetatud pulkadest võrestikule.

Suvel hoida heades valgustingimustes, kasta mõõdukalt. Talvel hoida aknalaua, kasta vaid niipalju, et mullapall mitte läbi ei kuivaks. Sageli väetada ei ole soovitatav, sest see vähendab õitsemist. Kasvu algul on siiski vaja paaril korral anda pealtväetist vedelal kujul.

Jugapuu (*Taxus baccata*). Igihaljas okaspuu, paljude aedvormidega. Kaukaasias kasvatatakse sageli valgekirjude ja kollasekirjude okastega vorme. Pärineb Kesk-Euroopast.

Paljundatakse seemnete, pistikute ja võrsikutega. Talub hästi võra kujundamise lõikusi. Kasvatatakse pottides ja pütitides. Sobiv mullasegu koostatakse 3-st osast mättamullast, 1-st osast lehemullast ja 1-st osast turbamullast. Vane- maid jugapuid istutatakse ümber 5—6 aasta tagant. Erakordselt varjusalliv taim. Talvitub jahedas, 8—10° temperatuuriga või veelgi külmemas ruumis. Samuti võib teda hoida harilikus elutoas aknalaua.

Kalla (*Zantedeschia aethiopica*). Pikal tugeval varrel asuv õisik (tõlvik) on ümbritsetud ilusakujulise suure valge kattlehega. Kasutatakse peamiselt lõikelillena. Pärineb Lõuna-Aafrikast.

Potilillena eelistatakse madalakasvulisi ja rikkalikult õitsvaid sorte («Perle von Stuttgart», «Little Gem»). Kõrgekasvulisi sorte («Childsiana» jt.) kasvatatakse peamiselt lõikõite saamiseks.

Puhkeperioodil, s. o. suvel kuni augusti-septembrikuuni hoitakse kallasid rõdul või aias peaaegu ilma kastmata. Siiski ei või lasta mullapalli niivõrd läbi kuivada, et taim kaotaks kõik lehed. Siis istutatakse rammusasse ja raskesse mulda (savikas mätta- ja lavamuld, potid seest määrda veiseroojaga). Juurte ümber olev vana muld tuleb ümberistutamisel maha raputada ja tütartaimed eemaldada. Talvel hoitakse jahedas ja valgus ruumis. Vastavalt uute lehtede tekkimisele tuleb ka rohkem kasta ja sageli anda vedelväetist. Õitseb kevad-talvel. Paljundatakse tütartaimedega.

Kameelia (*Camellia japonica*). Jaapanist pärinev igihaljas, tumeroheliste nahkjate läikivate lehtedega põõsas. Õied väga ilusad, valged, roosad ja punased. Esineb liht- ja tädisõielisi kultuursorte. Õitseb novembrist-detsembrist kuni märtsi-aprillini.

Paljundatakse pistikutega klaasi all 22° temperatuuris. Juurduvad aeglaselt. Vanemaid taimi istutatakse ümber

kahe-kolme aasta tagant hiliskevadel või suve algul, noori — kevadel. Mullasegu koostamisel võtta võrdsetes osades turba-, lehe- ja kergelt mättamulda.

Suvel varjutada, hoida värskes õhus, rikkalikult kasta ja piserdada kuni õiepungade tekkimiseni. Pärast seda kasta tagasihoidlikult. Sügisel ja talvel hoida kuivemana, siiski mitte lasta mullapalli läbi kuivada. Liigkuivuse kui ka liigniiskuse tagajärjel varisevad õiepungad maha. Igale oksale jäetakse 1—2 õiepunga, teised murtakse ära. Toas hoitakse aknalaual, kaugemal soojusallikast.

Kikkapuud (*Evonymus*). Toas kasvatatakse Jaapanist pärinevat jaapani kikkapuud (*E. japonica*). See on neljakandiliste võrsetega ja vastakute igihaljaste ovaalsete nahkjate lehtedega põõsas. Sageli esineb kirjulehiseid vorme. Õied vähemärgatavad, väikesed, rohekasvalged.

Paljundatakse pistikutega. Mullasegu valmistatakse 2-st osast mätta-, 2-st osast turba-, 1-st osast lehe- ja 1-st osast sõnnikumullast.

Suvel hoitakse avamaal. Kärpimist ja võrale mitmesuguste vormide andmist (püramiid, kera) talub hästi.

Hooldusvõtete suhtes vähenõudlik. Talvel hoida ahjust või keskkütte radiaatorist kaugemal.

Kirinõgesed (*Coleus*). Mitmeaastased rohtsed taimed, mahlakate varte ning väga ilusate lehtedega. Meeldivates värvitoonide kirjude lehtede pärast neid kasvatataksegi. Toalillena kasvatatakse Jaava saarelt pärineva hariliku kirinõgese (*C. Blumei*) arvukaid hübriide. Üks ilusamaid amplitaimi on rippuvate varte ja kirjude lehtedega reenelti kirinõges (*C. Rehneltianus*). Toitainete vähesuse või mullapalli korduva läbikuivamise tagajärjel hakkab kirinõges õitsema. Õied on helesinised, vähemeeldivad, taime dekoratiivsust nad ei suurenda.

Kirinõges on sooja- ja valgusnõudlik taim. Kõige dekoratiivsem on ta suvel, lopsaka kasvu ajal, mil lehed on eredalt värvunud.

Paljundatakse pistikutega, mis asetatakse puhtasse liiva klaasi alla. Need juurduvad kevadel päikesepaistelisel aknal 5—7 päeva jooksul. Võib paljundada ka seemnetega. Sel teel saadakse väga erineva värvuse ja lehekujuga järglasi. Nendest valitakse edasikasvatamiseks paremad, kõige dekoratiivsemad vormid. Seemned külvatakse kevadel kergesse mulda.

Juurdunud pistikud ja juba tugevamaks muutunud seemikud istutatakse algul 7- kuni 9-sm läbimõõduga pottidesse, toita neterikkasse kergesse mulda. Kahe-kolme nädala pärast istutatakse ümber 11- kuni 13-sm läbimõõduga pottidesse. Hoida aknalaua lüüsi valgustingimustes. Suvel kasta rikkalikult ning anda lämmastikväetist. Talvel hoida 14—16° temperatuuris ja kasta väga mõõdukalt. Temperatuurirežiimist mitte kinnipidamisel, liigse kastmise või mullapalli läbikuivamise tagajärjel laseb talvel lehed maha ja võib isegi hävida. Seepärast paljud asjaarmastajad hangivad igal kevadel aianditest noori taimi või pistikuid.

Kirinõgesel esineb sageli okastäisid, kes võivad taime tunduvalt kahjustada. Seepärast peab taimi hoolikalt jälgima ning kahjurite avastamisel viivitamatult rakendama tõrjemenetlusi — tolmutama DDT-ga või pesema seebi-petrooleumi emulsiooniga.

Klerodendronid (*Clerodendron*). Toalilledena on tuntud lõhnava klerodendron (*C. fragrans*) ja väänlev klerodendron (*C. Thomsonae*). Esimese kodumaa on Jaapan, teine pärineb Lääne-Aafrikast. Valged lõhnavad või servadest punased keskelt roosad täidisõied moodustavad meeldivaid õisikuid. Õitsevad suvel ja sügisel. Hõõrumisel eritavad lehed ebameeldivat lõhna. Talvel võivad lehed osaliselt või täielikult maha variseda.

Paljundatakse kevadel pistikutega, mis paigutatakse 18—20° temperatuuri juures puhtasse liiva klaasi alla. Juurduvad aeglaselt. Võimalik paljundada ka seemnetega. Juurdunud pistikud istutatakse 9-sm läbimõõduga pottidesse. Mullasegu põhiosana võetakse mättamuld, millele lisatakse üks kolmandik sõnniku- või lehemulda ning vähe- sel määral liiva. Suvel istutatakse ümber 11-sm läbimõõduga pottidesse. Järgnevatel aastatel istutatakse igal kevadel ümber keskmise suurusega pottidesse.

Klerodendronit hoida aknalaua lüüsi valgustingimustes. Suvel kasta rikkalikult ning süstemaatiliselt piserdada. Talvel kasta vaid niipalju, et mullapall läbi ei kuivaks. Tänu- lik pealtväetisele, mida antakse kevadel ja suve esimesel poolel. Lõhnav klerodendron kasvab jahedas ruumis, väänlev klerodendron vajab aga sooja kasvukohta.

Kliivia (*Clivia miniata*). Ilus vähenõudlik toalill, pik- kade, nakkjate tumeroheliste lintjate lehtedega. Pika õie- varre otsas asetseb kuni 20 suurt kollast, oranži või punast

õit. Õitseb talve lõpul või kevadel, vahel ka veel teist korda — suvel. Pärit Lõuna-Aafrikast.

Paljundatakse juurevõsundite ja seemnetega. Võsunditest kasvanud taimed õitsevad teisel aastal, seemnetest aga kolmandal aastal. Seemned kaotavad ruttu idanemisvõime, seepärast kasutada värsket seemet. Eelistab mätta- ja lehemulla segu. Õitsemise ajal vajab rohkem niiskust ja väetamist. Suvel hoida avamaal varjulises kohas või jahedas, hästi tuulutatavas elutoas. Suve teisel poolel kasta tagasihoidlikult.

Ümber istutada iga kahe-kolme aasta tagant, seejuures lihakaid, jämedaid juuri mitte vigastada ega kärpida. Kahjuritest esinevad kliivial sageli okastäid. Neid tuleb süstemaatiliselt hävitada.

* **Koralltomat** (*Solanum capsicastrum*). Kuni 60 sm kõrgune dekoratiivsete viljadega põõsas. Erepunased või oranžid marjad valmivad sügisel ja püsivad taime küljes talve läbi. Marjad on mürgised. Pärineb Brasiiliast.

Paljundatakse kevadel pistikute ja seemnetega. Nägusa põõsa saamiseks peab 2—3 korda kärpima noorte taimede latvu. Kasvatatakse kobedas, toitaineerikas mullas. Kasvuajal soovitav kasta vedelväetistega. Talvel hoida heade valgustingimustega jahedas ruumis ja kasta tagasihoidlikult. Vanad taimed lõigatakse veebruaris tagasi. Märtsis-aprillis, pärast ümberistutamist, hakkavad nad jõudsasti kasvama. Suvel hoida rõdul või lavas.

Kriinumid (*Crinum*). Vähenõudlikud toalilled suure sibula ja igihaljaste lehtedega. Õied on suured, pikal õievarrel, enamasti valged või roosad, lõhnavad. Olenevalt taime kasvatamisviisist õitsevad väga erinevatel aastaaegadel, peamiselt aga siiski suvel ja sügisel. Kriinumid pärinevad Lõuna-Aafrikast.

Kasvatatakse peamiselt järgmisi liike: muuri kriinum (*C. Moorei*) kasvab kuni 1,5 m kõrguseks, õied roosad või valged, talvel hoida 4—5° temperatuuris; poverelli kriinum (*C. Powellii*), eelmisest madalam, õied valged, talvitub 10° temperatuuris; suur kriinum (*C. giganteum*), väga suurte valgete hästilõhnavate õitega, talvitub 10° temperatuuris. Kahte viimatinimetatud kriinumit võib talvel hoida ka toas aknalaul, kusjuures kasta väga mõõdukalt.

Paljundatakse tütersibulate ja seemnetega, mis külvata kohe pärast valmimist. Istutamisel kaetakse sibul vaid

$\frac{1}{4}$ kõrguseni mullaga. Ümber istutada kahe-kolme aasta tagant avarasse potti mätta- ja lehemulla segusse. Suvel viia avamaale, tuulte eest kaitstud kohale.

Krüptomeeria (*Cryptomeria japonica*). Jaapanist pärinev igihaljas okaspuu. Oksad asetsevad rinnetena, meenu-
tab seetõttu araukaariat.

Paljundatakse seemnetega, kultuurvorme aga ladvapistikutega (juulis, augustis). Pistikud asetatakse puhtasse jämedateralisse liiva ja hoitakse kuni sügiseni klaasi all $16-18^{\circ}$ temperatuuris. Talvel hoitakse jahedas kohas — aknalaua, klaasi all, piserdatakse väga tagasihoidlikult. Alates veebruarist-märtsist tuleb rohkem piserdada ning hoida $16-18^{\circ}$ temperatuuris. Pistikud juurduvad tavaliselt aprillis. Seejärel istutatakse nad pottidesse turba- ja mättamulla segusse.

Kevadel, kasvu algul istutatakse ümber. Talvel kasta mõõdukalt, vaid kord nädalas. Suvel peab muld olema pidevalt niiske.

Krüsantheem (*Chrysanthemum indicum*) (joonis 29). Esineb suure- ja väikeseõielisi sorte. NSV Liidu lõunaosas kasvab avamaal, kesk- ja põhjapoolsemates piirkondades aga kasvatatakse teda kasvuhoonetes. Õitseb harilikult augustist detsembrini. Õied on väga ilusad, mitmesugustes värvitoonides õisikutena. Krüsantheemi kodumaa on Hiina ja Jaapan.

Paljundatakse pistikutega. Toas on aga krüsantheemi paljundamine ja noorte taimede üleskasvatamine raskustega seotud, sest need vajavad rohkesti päikest, jahedat õhku ja ühtlasi rohket niiskust. Seepärast ostetakse õitsvad krüsantheemid sügisel lillekauplusest või aiandist ja hoitakse toas kuni õitsemisaja lõpuni.

Krüsantheemid õitsevad kauemini ning hoiduvad paremini jahedas valges toas. Sel ajal kastetakse neid mõõdukalt. Suureõielised krüsantheemid on nägusamad lõiklilledena. Lõigatud õievarre alumiselt osalt võetakse lehed ära, terava noaga lõigatakse veel tükike vart (uuendatakse lõikehaav), ka võib alumise varreotsa pikuti lõhestada, siis asetada vaasi värskesse vette. Vett tuleb iga päev vahetada.

Kummipuu (*Ficus elastica*). Väga sageli toas kasvatatav leht-dekoratiivtaim. Lehed on suured, tumerohelised, piklikud ja läikivad. Üks paremaid toalilli. Pärineb Indiast.

Paljundatakse ladvapistikutega märtsis-aprillis. Pisti-

Joonis 29. Suureõieline krüsanteem.

Hüatsint

kud pestakse sooja vees puhtaks piimjast mahlast ja asetatakse siis ajatamiskasti liiva (temperatuur umbes 22°) või veega täidetud pudelisse või purki. Vett vahetada iga kolme-nelja päeva tagant. Lehed seotakse torujalt kokku. Läbi niisuguse toru pannakse kepike, mis hoiab pistikut püsti. (Vaata ka joonis 6.)

Pistikud juurduvad 30—35 päeva jooksul. Pärast seda istutatakse nad 11-sm läbimõõduga potti. Mullasegu koostatakse võrdsetes osades mätta-, lehe- ja hästikõdunenud sõnnikumullast. Vanemate kummipuude mullasegus suurendatakse mättamulla kogust. Kuni kolmeaastasi taimi istutatakse ümber igal aastal. Vanemaid taimi istutatakse ümber kahe-kolme aasta tagant. Mineraal- ja orgaanilistest väetistest valmistatud vedelväetiste andmine kevadel ja suvel soodustab kasvu.

Talve elab kummipuu hästi üle, kui ta kasvab paraja suurusega potis, kui mullasegus ei ole värsket sõnnikumulda ja kui kastetakse ettevaatlikult. Nendest nõuetest mitte kinnipidamisel taim kannatab, laseb lehed maha ja võib hukkuda. Suvel kasta rikkalikult ning sageli pesta lehti. Tõmbetuult kummipuu ei talu.

Kurkuuligo (*Curculigo recurvata*). Jaava saarelt pärinev, kuni 1 m pikkuste kurrutunud lehtedega ilus toalill. Paljundatakse juurevõsunditega, mis eraldatakse suurte taimede küljest kevadel, ümberistutamise ajal. Mullasegu koostamisel võetakse võrdsetes osades mätta-, lehe- ja turbamulda. Potipõhjas peab olema hea drenaaž.

Kurkuuligo on sooja- ning valgusnõudlik taim. Suvel peab teda aga kaitsma eredate päikesekiirte eest. Suvel kastetakse rikkalikult, talvel mõõdukalt. Liigniiskuse tagajärjel võib taim talvel välja surra. Ei talu tõmbetuult ega temperatuuri järske kõikumisi. Talvel hoida 10—12° temperatuuriga ruumis.

Küpressid (*Cupressus*). Dekoratiivsed okaspuud. Kasvatatakse kitsa püramidaalse võraga vahemereküpressi (*C. sempervirens*) ja Hiinast pärinevat laiuva võraga, horisontaalselt asetsevate okstega leinaküpressi (*C. funebris*).

Paljundatakse seemnete ja pistikutega. Viimaste jaoks koostatakse mullasegu 2-st osast mättamullast, 2-st osast lehemullast ja 1-st osast turbamullast. Suvel hoida rõdul või õues kerges varjus, talvel jahedas, 10—12° temperatuuriga.

riga ruumis või harilikus elutoas aknalaua. Kasta mõõdukalt.

Lemmaltsad (*Impatiens*). Toalilledena kasvatatakse peamiselt Aafrika troopilisest vööndist pärinevaid liike, nagu holsti lemmaltsa (*I. Holstii*), sultani lemmaltsa (*I. Sultani*) jt. Mõnikord kasvatatakse potilillena ka üheaastast balsamiini (*I. balsamina*).

Lemmaltsad on rohtsed 50—60 sm kõrgused poolpöösad. Esineb ka madalaid (25 sm) ja kõrgemaid (80 sm) vorme. Varred on ümmargused, mahlakad. Lehed piklikud, elliptilised või leherootsu poole ahenevad. Punased, roosad, purpursed, karminid ja teistes värvitoonides liht- või täidisõied asuvad lehtede kaenlas. Õitsemisaeg kestab kevadest kuni hilissügiseni. Suvel pistikutest paljundatud lemmaltsad õitsevad sooja valguses toas ka talvel.

Paljundatakse kevadel ja suvel pistikutega (kummuli pööratud klaasi, purgi või kupli all) või seemnete külvi teel kevadel. Sobiv kasvumuld on mätta- ja sõnnikumulla segu. Suvel kasta rikkalikult. Puuduliku valguse ja soojuse tõttu varisevad talvel lehed. Sellisel juhul kasta väga tagasihoidlikult. Kevadel tekivad uued lehed.

Lemmaltsad on valgusnõudlikud toalilled.

Hästi õitsevad vaid ühe- kuni kaheaastased taimed. See pärast peab neid igal aastal uuendama kas pistikute või seemnete külvi teel. Kahjuritest esinevad neil sageli lehtetäid ja punane kedriklest. Nende ärahoidmiseks peab ruumi sageli tuulutama ning hoidma õhku niiskena.

Ligustrid (*Ligustrum*). Dekoratiivpöösana kasvatatakse ruumides hariliku ligustri (*L. vulgare*) igihaljaid kompaktseid vorme, sagedamini aga nahkjate tumeroheliste lehtedega läiklehist ligustrit (*L. lucidum*), jaapani ligustrit (*L. japonicum*) ja teisi. Harilik liguster pärineb Kesk-Euroopast, viimased aga Kesk-Hiinast ja Jaapanist.

Paljundatakse pistikute ja seemnetega, samuti vääristamise teel harilikule ligustrile. Tavaliselt paljundatakse rohtsete pistikutega kevadel või suve algul niiskes puhtas jõelivas klaasi all. Juurdunud pistikud istutatakse ümber 9-sm läbimõõduga pottidesse, mis on täidetud kerge mullaga. Pärast ümberistutamist esialgu kergelt varjutada. Suve teisel poolel istutada ümber 11- kuni 13-sm läbimõõduga pottidesse. Vanemaid ligustreid kasvatatakse pottides või puust püttides mätta- ja sõnnikumulla segus. Talvel hoida jahe-

das, 8—10° temperatuuriga ruumis või harilikus elutoas aknalaua, kusjuures kasta mõõdukalt (kaks-kolm korda nädalas). Soojas, kuivas ruumis laseb talvel lehed maha, kevadel lehistub aga uuesti.

Kevadel, enne kasvu algust kärbitakse üheaastasi võrseid ühe kolmandiku võrra. Põõsale kompaktsema vormi andmiseks kärbitakse tugevamini, jättes möödunud aasta võrsed vaid 3—5 sm pikkusteks. Samal eesmärgil pintseeritakse ka noorte võrsete tippe, siis kui nad on kasvanud 8—10 sm pikkusteks. Suvel hoida väljas või akna lähedal ning kasta rikkalikult. Hoogsama kasvu saavutamiseks anda suve esimesel poolel kord nädalas pealtvæetist kas sõnnikuleotise, mineraalvæetiste lahuse või lihapesuvee näol.

Noori ligustreid istutatakse ümber igal kevadel, vane- maid aga kahe-kolme aasta tagant.

Loorberipuu (*Laurus nobilis*). Lõuna-Euroopast pärinev igihaljas tihedate lõhnavate lehtedega dekoratiivpuu.

Paljundatakse seemnete, pistikute, võrsikute ja juurevõsunditega. Kasvatatakse mättamullas, millele on lisatud sõnnikumulda ja sarvelaaste. Istutatakse ümber siis, kui pütt hakkab mädanema. Püramidaalse või keraja võra moodustamiseks tuleb igal aastal kärpida noori võrseid. Suvel kasta rikkalikult, talvel mõõdukalt. Suvel pritsida tugevate veejuga võra sisemisi oksi. See takistab kilptäide, täide ja teiste kahjurite levikut. Loorberipuu on varjusalliv dekoratiivpuu. Talvel hoida jahedas ruumis.

Loorberkirss (*Laurocerasus officinalis*). Lõuna-Euroopast pärinev kiirekasvuline igihaljas varjusalliv dekoratiivpuu. Lehed suured, nahkjad, tumerohelised, läikivad.

Paljundatakse seemnete, pistikute, võrsikute ja juurevõsunditega. Noori taimi kasvatatakse ja hooldatakse samuti kui noori loorberipuid. Kasvatatakse püttides, raskes mättamullas, millele on lisatud sõnnikumulda ja sarvelaaste. Ümber istutada harva, 3—4 aasta tagant. Vanemaid loorberkirssi istutatakse alles siis ümber, kui pütt hakkab mädanema. Talvel hoida jahedas ruumis.

Lõikheinad (papüürused) (*Cyperus*). Ilusad toalilled. Lehed asetsevad sarikana pikkade saledate varte tipus. Pärinevad enamuses troopikamaadelt, kus kasvavad jõgede soostunud kallastel.

Toas kasvatatakse vahelduvalehist lõikheina (*C. alternifolius*), mille kirjulehelised vormid (val-

ged triibud lehtedel ja vartel) on eriti nägusad; samuti näärmelehist papüürust (*C. adenophorus*), pik-kade õievartega, mille tipus on suured õrnad õisikud, ja papüürust (*C. papyrus*).

Lõikheinad kasvavad hästi nii soojas kui ka jahedas ruumis.

Paljundatakse kevadel seemnetega, ladvapistikutega ja puhma jagamise teel. Viimased kaks paljundusviisi on elutoa tingimustes lihtsamad ning annavad paremaid tulemusi.

Pistikuks lõigatud lehekodarikul kärbitakse lehti ja istutatakse siis niiskesse liiva. Pistikuid hoida klaasi all hari-likus toatemperatuuris, liiv peab olema alati niiske. Juurduvad 7—10 päeva jooksul. Siis istutatakse pottidesse sõnni-kumulla ja liiva segusse, millele lisada jõemuda (kuni pool segust). Kirjulehistele lõikheintele on vajalik lahjem mul-lasegu.

Kirjulehised vormid on üldiselt õrnemad. Neid peab suvel hoidma täisvalgusest. Roheliste lehtedega lõikheinu hoitakse suvel kerges varjus. Potid hoida poolest saadik akvaariumis vee sees, või siis sügaval alusel, mis on pidevalt täidetud veega. Talvel hästi kasta, mitte aga hoida vett poti alusel.

Ümber istutada kevadeti, umbes paariaastaste vaheae-gade järel vastavalt sellele, kuidas puhmas suuremaks kasvab.

Mirt (*Myrtus communis*). Lõuna-Euroopast pärinev igi-haljas väikeste lõhnavate lehtedega põõsas. Laialdaselt tun-tud vähenõudlik toataim. Hea hooldamise korral õitseb hästi. Õied on valged, meeldiva palsami lõhnaga. Mirdist on aretatud mitmesuguseid kultuursorte.

Paljundatakse pistikutega kevadel ja suvel. Need juur-duvad klaasi all 6—8 nädala jooksul. Kasvatatakse 1-st osast mättamullast, 2-st osast lehemullast ja 1-st osast turbamullast koostatud segus. Vanemaid taimi istutatakse ümber 3—4 aasta tagant. Talub hästi pügamist.

Suvel hoida kerges varjus ja rikkalikult kasta. Talvel on temale sobiv temperatuur 10—12°, kasta mõõdukalt. Väga soojas ning kuiva õhuga ruumis laseb talvel lehed maha, kevadel lehistub aga uuesti.

Ofiopoogon (*Ophiopogon Jaburan*) (joonis 30). Jaapa-nist pärinev keskmise kõrgusega rohtne taim. Lehed lineaal-sed. Eriti ilusad on kirjulehised vormid kuld kollaste ja hõbe-

kasvalgete triipudega. Õied on valged või lillakad, asetsevad püstistel õievartel.

Paljundatakse puhma jagamise teel. Kasvatatakse pot- tides sõnniku-, lehe- ja mättamulla segus. Suvel kasta rik- kalikult, talvel mõõdukalt. Hoida soojas ruumis. Ümber istutada kevadel, kahe-kolme aasta tagant.

Joonis 30. Ofiopooгон.

Oleander (*Nerium oleander*). Lõuna-Euroopast pärinev kauniõieline igihaljas põõsas. Oksad on rohekad. Kitsad nahkjad lehed asetsevad kolmekauparõngaskujuliselt ümber oksa. Lehed on mürgised. Õied on valged, roosad või punased, asetsevad kändana võrse tipus. Rohkem hinnatud on täidisõielised sordid.

Paljundatakse pistikutega kevadel ja suvel. Veega täide- tud pudelis või purgis, samuti niiskes liivas kummuli pöö- ratud klaasi all juurduvad pistikud kergesti. Kasvatatakse mätta-, turba- ja sõnnikumulla segus. Talvel hoida heades valgustingimustes kas jahedas või soojas ruumis. Suvel vajab väetamist ning rohket kastmist, poti alusel peab olema pidevalt vett. Talvel kastetakse vähem. Noori oleand-

reid istutatakse ümber igal kevadel, vanemaid kahe-kolme aasta tagant.

Palmid. Väga dekoratiivsete igihaljaste lehtedega suursugusemaid toalilli. Enamik palme pärineb soojadelt maa-delt. Mõned liigid on aklimatiseerunud NSV Liidu subtropi-lises vööndis, kus kasvavad aasta läbi avamaal.

Lehtede kuju järgi jaotatakse palmid sulglehisteks ja sõrmlehisteks. Esimeste leht meenutab linnusulge, teistel laialisirutatud sõrmedega kätt, või avatud lehvikut.

Toapalmidest on tuntuimad järgmised liigid.

Datlipalmid (*Phoenix*), pikkade sulgiate lehtedega, kõige laialdasemalt levinud toapalmid. Pärinevad Aasia ja Aaf-rika mõõdukalt soojadest rajoonidest. Kaunimad datlipal-mid on kanaari datlipalm (*P. canariensis*), kuni 2 m pikkuste, õige nõrgalt kaarjate lehtedega; longus-lehine datlipalm (*P. reclinata*), harulise tüve ja üle 1,5 m pikkuste kaarjate lehtedega; harilik datlipalm (*P. dactylifera*), valkja vahakorruga kaetud hallikasroheli-sed lehed on kuni 2 m pikkused, kaarjad.

Kentia (*Howea*), suurte sulgiate lehtedega väga ilu-sad palmid. Pärinevad Austraaliast. Belmori kentia (*H. Belmoreana*), suurte kaarjate 1,5—2 m pikkuste lehte-dega, lehekesed paksud ja laiad; forsteri kentia (*H. Forsteriana*), lehed niisama suured kui eelmisel, lehe-kesi on aga vähem ja need on laiemad kui sama vanusega belmori kential.

Kepp-palmid (*Chamaedorea*), sulgiate lehtedega, hari-likus elutoas hästi õitsvad ning valguse suhtes vähenõud-likud palmid. Pärinevad Mehhikost. Tuntumad on kõrge kepp-palm (*C. elatior*) ja sale kepp-palm (*C. elegans*).

Lehvikpalmid (*Livistona*), lehed on suured, kiirjalt leh-vikukujulised. Leherootsu servadel asuvad mustjaspruunid ogad. Austraalia lehvikpalm (*L. australis*) ja hiina lehvikpalm (*L. chinensis*). Lehvikpalmide sarnased on veel lataaniad (*Latania*) ja korüüfad (*Corypha*).

Kookospalmid (*Cocos*), sulgiate lehtedega nägusad toa-palmid. Pärinevad Brasiilia troopilisest vööndist. Tähtsa-mad liigid: vedelli kookospalm (*C. Weddelliana*), nõrgakasvuline, 1—2 m kõrgune, ülemises osas kaarjate, 60—100 sm pikkuste lehtedega; bonneti kookos-

palm (*C. Bonnetii*), vastupidav, sinakasrohelist lehtedega.

Kääbuspalmid (*Chamaerops*), väga vastupidav, sõrmjate lehtedega palmid. Pärinevad Vahemeremaadest. Madal kääbuspalm (*C. humilis*), noores eas kasvab laia põõsana.

Karuspalmidest (*Trachycarpus*) tuleb esile tõsta Jaapanist pärinevat sõrmjate lehtedega harilikku karuspalmi (*T. excelsa*).

Palmid talvituvad hästi nii soojas kui ka jahedas ruumis.

Kõiki palme paljundatakse seemnetega. Juurevõsundeid andvaid kepp-palme, kääbuspalme jt. paljundatakse ka juurevõsunditega. Soojanõudlike palmide seemned idanevad umbes 30°, teised aga 18—20° temperatuuris.

Paljudel palmidel tärkavad tõusmed alles mitme kuu pärast. Kääbuspalmi ja datlipalmi tõusmed tärkavad 3—4 nädala jooksul.

Seemned külvatakse kevadel puhtasse saepurusse või saepuru ja turbamulla segusse. Idanevaid seemneid on soovitatav kohe pikeerida pottidesse, sest hilisema istutamise korral võib murduda kiirestiarenev idujuur ning seemik häviv. Ümberistutamisel (pikeerimisel) peab seeme jääma mullapinnale. Noor taim saab seemnest veel kaua aega toit-aineid. Mullasegu koostatakse võrdsetes osades võetud mätta- ja turbamullast (või sõnnikumullast). Vanemate palmide ümberistutamisel koostatakse mullasegu 3-st osast mättamullast, 1-st osast lehemullast ja 1-st osast turbamullast. Lehe- ja turbamulda võib asendada sõnnikumullaga. 10—12-aastasi ja vanemaid palme istutatakse raskesse mättamulda, millele on vaid vähesel määral lisatud sõnnikumulda (soovitatav veisesõnnikust valmistatud). Mulda segatakse jämedaid sarvlaaste. Toas väetatakse palme veega, milles on pestud värsket liha, ning mineraalväetistega.

Kuni 6—8 aasta vanuseid palme istutatakse ümber igal kevadel (veebruarest aprillini), alates 8—10 eluaastast aga vaid 3—4 aasta tagant. Suuri, püttides kasvavaid palme istutatakse ümber selle järgi, kuidas pütt hakkab läbi mädanema. Potid või pütid peavad olema kõrged ja kitsad. Laiad ja madalad nõud on kohased vaid juurevõsundeid andvate palmide jaoks. Ümberistutamisel ei või vigastada juures- tikku, ainult suurtel palmidel kärbitakse mädanenud juuri kuni terve kohani. Ümberistutamisel peab mulla hästi tihe-

dasti kinni tampima; see on eriti oluline suurte palmide juures.

Suvel tuleb iga päev rikkalikult kasta, piserdada ning kergelt varjutada päikese eest. Talvel kasta sooja veega (25—30°) kaks-kolm korda nädalas. Kahjuritest esinevad palmidel sagedamini kilptäid, ripslased ja punane kedriklest. Nende vastu teostada süstemaatilist tõrjet.

Pelargoonid (*Pelargonium*). Laialdaselt tuntud toalilled. Tähtsamad nendest on viirpelargoon (*P. zonale*), suureõieline pelargoon (*P. grandiflorum*), luuderohu-lehine pelargoon (*P. peltatum*) ja lõhnava pelargoon (*P. graveolens*). Pelargoonid pärinevad Lõuna-Aafrikast.

Viirpelargoonist on aretatud palju sorte, puhas-valgete-roosade ja punaste täidis- või lihtõitega. Ilusamateks sortideks peetakse «Meteoori» (leekiv-punaste lihtõitega) ja «Rubiini» (punaste täidisõitega).

Suureõielise pelargooni varred on püstjad, lehed suured, hambulise servaga. Õied on suured, väga ilusate harmooniliste värvitoonidega. Hakkab õitsema mais-juunis.

Luuderohu-lehise pelargooni vars on roomav või rippuv. Õitseb rikkalikult suve läbi, alates aprillist. Õied valged, roosad või punased.

Lõhnava pelargooni lehed on lõhised, meeldiva lõhnaga.

Pelargoone paljundatakse rohtsete pistikutega kevadel või suve lõpul. Kevadel alustatakse pistikute tegemist veebruaris-märtsis, suvel augustis. Lõigatud pistikuid lastakse algul närtsida, siis istutatakse kerge mättamulla ja liiva segusse. Kastetakse vähe, katta pole vaja. Pistikud juurduvad kahe-kolme nädala jooksul. Augustis juurdunud pistikuid ei istutata ümber vastu talve. Märtsis-aprillis istutatakse 7-sm läbimõõduga pottidest 9- kuni 11-sm pottidesse. Suvel on peamised hooldustööd kastmine ja väetamine orgaaniliste väetistega või mineraalväetiste seguga.

Talvel hoitakse aknalaual, kastetakse mõõdukalt. Pelargoonid jätkavad talvel toas intensiivset kasvu. Tekivad kahvatud võrsed, mis varakevadel maha lõigatakse. Vanaid taimi istutatakse ümber igal kevadel.

Pitosporumid (*Pittosporum*). Igihaljaste nahkjate laikivate lehtedega ja väikeste valgete lõhnavate õitega taimed. Õitsevad kevadel. Pärinevad Hiinast.

Kasvatatakse tobiira pitosporumit (*P. Tobira*), mille õitel on pomerantsi aroomi, ja lainjalehist

pitosporumit (*P. undulatum*), piklik-elliptiliste lainjate lehtedega. Esimene talvitub jahedas ruumis, teine soojas.

Paljundatakse kevadel klaasi all pistikutega. Kasvatatakse pottides kobedas mätta-, turba ja sõnnikumulla segus. Ümber istutada vanemaid taimi 3—4 aasta tagant kevadel.

Priimulad (*Primula*). Kergesti paljundatavad, talve läbi õitsvad tavalised toalilled. Pärinevad Hiinast. Kasvatatakse peamiselt kolme liiki: toapriimulat (*Primula obconica*), hiina priimulat (*P. sinensis*) ja õrn-priimulat (*P. malacoides*). Priimulate õied on puhaste värvitoonidega — punased, roosad, violetsed, helesinised ja valged. Üksikõie läbimõõt on kuni 3—4 sm. Taimepuhumas on nägus, 20—30 sm kõrgune. Varred on väga lühikesed, nii et noor «põõsas» koosneb vaid lehtedest ja õievartest.

Õitsevad 5.—6. kuul pärast külvi. Jaanuari-veebruari külvid õitsevad suve lõpust kuni detsembri-jaanuarini, aprilli ja mai külvid järgmise aasta veebruaris-märtsis.

Paljundatakse seemnete, pistikute ja võrsikutega. Toas on kergem paljundada võrsikutega. Selleks asetatakse emataime ümber niisket sammalt. Juurdunud varred lõigatakse emataime küljest lahti ja istutatakse potti.

Sügisel ja talvel hoitakse priimulaid 10—12° temperatuuris ning kastetakse mõõdukalt. Kevadel ja suvel kastetakse rohkem. Olgugi et priimulad on valgusnõudlikud taimed ja et neid peab paigutama võimalikult headesse valgustingimustesse, tuleb neid siiski suvel ja kevadel varjutada otseste päikesekiirte eest.

Suvel tekkinud esimesed õienupud murtakse ära, siis on hiljem rikkalikumalt õisi. Priimulaid ei või hoida sumbunud õhus, sest siis tekib rohkesti lehetäisid, kellede tõrje on küllaltki tülikas. Kuiv õhk soodustab punase kedriklesta levikut, seepärast peab kuuma ilmaga taimi piserdama.

Priimulaid istutatakse ümber igal kevadel järgmisse mullasegusse: 2 osa lehemulda, 1 osa mättamulda ja 1 osa sõnnikumulda.

Rhododendronid (*Rhododendron*). Väga rikkalikult õitsvad põõsad. Õied on suured, värvuselt valged, roosad, punased ja lillad, õitsevad talvel ja kevadel. Pärinevad paras- ja subtroopilisest vööndist. Nende hulgas on igihaljaid kui ka suvehaljaid liike.

Peamiselt kasvatatakse toas india rhododendro-

nit (*R. indicum*). See on igihaljas, suurte nahkjate lehtedega põõsas. Temast on aretatud palju liht- kui ka täidiselisi kultuursorte. Suvehaljastest liikidest on tähtsamad pontia rododendron (*R. ponticum*) ja hiina rododendron (*R. sinense*).

Paljundatakse seemnetega, pistikutega ja pookimise teel. Seemnetest taimede üleskasvatamine on väga tülikas ja palju aeganõudev töö. Pistikud tehakse suvel (augustis) või talvel (jaanuaris-veebruaries) üheaastastest võrsetest, mis ei ole täielikult puitunud. Talvist pistikute tegemise aega peetakse paremaks.

Pistikud asetatakse kasti või potti, milles on turba- või nõmmemulla ja liiva segu, pealmine kiht on aga jämedateraline puhas liiv. Pistik seisab peamiselt liivas, ainult tema alumine ots võib ulatuda kuni mullakihini. Pistikud kaetakse klaasiga. Öhtuti ja hommikuti peab pistikuid õhustama, keskpäeval aga varjutama.

Kevadel istutatakse juurdunud pistikud pottidesse. Kolmandal aastal on taimed õitsemisealised. Ka pistikutega paljundamine on toas küllaltki raske, seepärast hangitakse noored taimed tavaliselt aianditest.

Novembris-detsembris asetatakse hästiarenenud õienuppudega rododendronid soojas toas peadesse valgustingimustesse. Kastetakse leige veega. Punase kedriklesta ja ripslaste tõrjeks peab eriti lehtede alumisi külgi regulaarselt piserdama. Õienuppude lähedalt tekkinud võrsed muratakse ära. Puhkenud õitega rododendronid viiakse jahedamasse tuppa, siis õitsevad nad kauem.

Kevadel, pärast õitsemist istutatakse ümber kergesse nõmme- ja turbamulla segusse. Suvel hoitakse väljas, kerges varjus, kastetakse piisavalt ja antakse vedelväetist.

Suvehaljaid rododendroneid hoitakse sügis-talvel, enne õitsemist, keldris. Neil hakkavad lehed arenema alles siis, kui taim on täisõites.

Eeskujuliku hooldamise korral õitsevad rododendronid igal aastal väga rikkalikult.

Roosid (*Rosa*). Kibuvitsale poogitud roosid ei ole kohased toas kasvatamiseks. Harilikult hakkavad need talvel toas väga vara kasvama, hiljem jäävad aga kängu ja kuivavad ära. See nähtus on seletatav pookealuse ja pookeosa erinevate loomustega. Pookeosa pärineb soojalt lõunamaalt ning on suuteline talve läbi toas kasvama. Alus (kibuvits) on aga põhjapoolne taim, mis vajab pikka talvist puhke-

perioodi. Puhkeolekus olev alus ei suuda kasvavat pooke-osa varustada veega ja toitainetega, mille tõttu viimane hävib.

Toas kasvatamiseks on kõige kohasemad pistikutest kasvatatud omajuursed roosid. Selleks sobivad bengali ja hulgaõielised roosid. Viimasel ajal võib juba sagedamini leida ka toredaid omajuurseid teeroose, teehübriide, burboone, remontant- ja noisett-roose.

Toaroose paljundatakse kevadel (mais-juunis) rohtsete pistikutega, mis juurduvad puhtas liivas klaasi all 3—4 nädala jooksul. Juurdunud pistikud istutatakse väikestesse pottidesse, kergesse liivakasse mättamulda. Kuni juurdumiseni varjutatakse päikese eest. Kui mullapall on juurtega läbi põimitud, siis istutatakse taim ümber suuremasse potti. Kasutatakse raskemat mulda, millele on lisatud sõnnikumulda (soovitav veisesõnnikust).

Ümber istutatakse kevadel enne kasvu algust või suve lõpul. Viimast istutusaega tuleb eelistada, sest siis õitsevad ümberistutatud roosid järgmisel aastal rikkalikumalt.

Talvel hoida aknalaua, mitte tihedalt vastu klaasi, aga ka mitte keskkütte radiaatori lähedal. Kasta väga vähe, külma (lume-) veega. Alates veebruarist kastetakse rohkem, algul toasooja, hiljem veelgi soojema veega. Valge ruum, sagedane piserdamine ja värske õhk (sagedane ruumi õhustamine) soodustavad rooside kasvu ning õitsemist.

Talvel lõigatakse roosid tagasi, jättes vaid 2—3 silma pikkused tüükad. Kuivad ja nõrgad võrsed lõigatakse üleni välja.

Ruskus (*Ruscus aculeatus*). Igihaljas põõsas. Äärmiselt vähenõudlik ja varjusalliv taim. Pärineb Lõuna-Euroopast. Tema lehetaolised võrsed on nahkjad ja torkivad. Kevadel, kasvuperioodi algul on soovitatav ruskus viia parematesse valgustingimustesse.

Paljundatakse põõsa jagamise teel.

Sansevieeria (*Sansevieria guinensis*). Igihaljas, juurmiste püstiste lantsetitaoliste kirjude lehtedega ja roomava, jämeda risoomiga (juurikaga) toalill. Pärineb Aasia ja Aafrika troopilisest vööndist.

Paljundatakse kevadel puhma jagamise teel ja lehtpistikutega. Viimaste saamiseks lõigatakse vanad valminud lehed 4—5 sm pikkusteks tükkideks. Puhmas jaotatakse terava noa abil, seejuures ei tohi juurtelt mulda maha

raputada. Olenevalt taime suuruselt, võib ta jaotada kolmeks, neljaks või rohkemgi osaks. Pistikud asetatakse alust otsa pidi niiskesse liiva, hoitakse sooja ja kastetakse mõõdukalt. Juurdumisel tekib mitu võrset, millest saabki uusi taimi. Need istutatakse potti. Pärast juurdumist potis istutatakse taim ümber suuremasse potti. Kasvatatakse laides nõudes, kobedas liivakas mättamullas, millele on lisatud lehemulda. Hiljem istutatakse ümber igal kevadel.

Talvel ja suvel hoida kuivas, sooja, heade valgustingimustega toas aknalaua. Kasta mõõdukalt. Liigne mulla niiskus põhjustab juurte mädanemist, mille tõttu taim võib hävida.

Sõnajalad. (*Filices*). Enamik sõnajalgu paljundatakse eostega, teisi aga juure jagamise teel, võsunditega või lehtedel tekkivate lisapungadega.

Sõnajalgade lehed kasvavad suureks ning on väga dekoratiivsed.

Tähtsamad toas kasvatatavad sõnajalad on *adiantumid* (*Adiantum*), nefroolepised (*Nephrolepis*), aspleeniumid (*Asplenium*) ja pteerised (*Pteris*). Neist kolm esimest eelistavad mõõdukalt sooja ruumi, viimane mõõdukalt külma.

Vanemaid sõnajalgu hoitakse varjulises kohas või hajunud valguses, sobivad on ka lääne- või põhjapoolsed aknad. Kasta regulaarselt, talvel mõõdukalt; liigne niiskus on taimedele ohtlik. Mullapalli läbikuivamisel lehed harilikult hävivad. Sellisel juhul peab kuivanud lehed kuni aluseni ära lõikama, mullapalli läbi niisutama ja taime asetama valgesse kohta. Hoides mullapalli mõõdukalt niiskena, tekivad peagi uued lehed.

Sõnajalad vajavad suuremat õhuniiskust, seepärast peab piserdama nende lehti. Vuitmanni nefroolepist (*N. exaltata* var. *Whitmannii*) ei või piserdada, sest ta ei talu niiskust. Rikkalik kastmine suvel, ettevaatlik ruumi õhustamine (mitte tõmbetuult) ja taimede hoolikas puhastamine tolmust soodustavad sõnajalgade hoogsat kasvu.

Ümber istutada kevadel, pärast uute lehtede tekkimist, kiulisse nõmme- ja turbamulla segusse.

Adiantumid. Soojanõudlikumaid liike ja vorme (*A. cuneatum* var. *elegans*, *A. tenerum* var. *Farleyense*, *A. tenerum* var. *gloriosum* jt.) hoida talvel 15—18° temperatuuriga ruumis. Teisi, vähem soojanõudlikke *adiantumeid*

hoida talvel umbes 10° temperatuuris (*A. decorum*, *A. cuneatum* var. *gracillimum*, *A. concinnum* jt.).

Adiantumite lehed on sulgjad, mustjate leherootsudega. Paljundatakse puhma jagamise teel ja eostega.

Aspleeniumid. Lehed on laiaharulised, kahelisulgjad. Paljundatakse peamiselt lehtedel tekkivate lisapun-gadega. Selleks kinnitatakse lõigatud leht nõmme- ja tur-bamulla segule või noored taimekesed eraldatakse lehelt ja istutatakse potti. Juurdumiseks peavad olema head soojuse ja niiskuse tingimused. Aspleeniume kahjustavad sageli kilptäid. Neid tuleb pidevalt hävitada.

Nefroolepised. Liht- ja liitsulgjate, läbipaistvate, üle 50—60 sm pikkuste lehtedega sõnajalad. Lehed on väga vastupidavad, lõigatuna säilivad pikemat aega isegi ilma veeta. Vastupidavuse poolest on nefroolepised kõige koha-semad sõnajalad toas kasvatamiseks. Neid kasutatakse ka amplitaimedena.

Pteerised (joonis 31). Toas kasvatatakse peamiselt kreeta pteerist (*P. cretica*) ja tema hambulislehist vormi (*P. c. var. Wimsettii*). Paljundatakse eostega.

Tsitrused (*Citrus*). Soojadelt maadelt pärinevad igihal-jad taimed. Enamik tsitrusi õitseb aastas kaks korda val-gete lõhnavate õitega. Viljad on väga dekoratiivsed, vär-vuselt valkjas-kollased, oranžid, kuld kollased ning aromaat-sed. Paljudel liikidel on viljad väga maitavad, mõningatel aga mittesöödavad.

Igihaljaste lehtede, lõhnavate õite ja ilusate viljade tõttu on tsitruste kasvatamine toas väga laialdaselt levinud. Sidrunipuu ja teiste tsitruste kasvatamine toas on võimalik peaaegu kõigis NSV Liidu rajoonides. Gorki oblastis asuva Pavlovo linna elanikud kasvatavad sidrunipuid oma elu-tubades juba üle 100 aasta. Seal nad kasvavad kuni 120 sm kõrguseks.

Pottides võib kasvatada sidrunipuud (*C. Limon*) (joonis 32), apelsinipuud (*C. sinensis*), pome-rantsipuud (*C. Aurantium*), Greipfruuti (*C. pa-radisi*), kinkaane (*Fortunella* sp.), mandariini-puud (*C. nobilis*).

Toas kasvatamisel on osutunud parimateks sidruni-puu remontant-sortideks (korduvalt õitsevad): «Pavlovo», «Abhaasia (Novo-Afonski)», «Meyeri», «Eureka», «Lisboni», «Komjuni» ja «Kuzneri seemik». Nende hulgast on pälvi-nud üldise kuulsuse «Pavlovo» sidrunipuu. Käesoleva teose

autor kasvatas Leningradis oma toas «Meyeri» ja «Pavlovo» sidrunipuid, mis juba kolme aasta vanustena andsid head saaki.

Seemnest kasvanud pookealusele silmastatakse kultuurisort. Pärast seda kui silm on kasvama hakanud, lõigatakse kõik ülejäänud võrsed ära. Kultuurvõrse kärbitakse 6.—

Joonis 31. Pteeris.

8. lehe pealt, hiljem pintseeritakse kõiki uusi võrseid 4.—5. lehe pealt. Toas kasvatatavaid sidruni- ja apelsinipuid on soovitatav üles kasvatada kultuursortide pistikutest. Varakevadel võetakse rohtsed pistikud möödunudaastastelt võrsetelt, kevadel ja suvel aga sama aasta võrselt. Pistikud asetatakse liiva, klaasi alla või veega täidetud pudelisse ja hoitakse 18—20° temperatuuris. Juurduvad 5—8 nädala jooksul. Pärast seda istutatakse ümber 9- kuni 10-sm läbimõõduga pottidesse. Suve jooksul istutatakse veel üks kuni kaks korda ümber. Hiljem istutatakse noori taimi ümber 1—2 aasta tagant, vanemaid 3—4 aasta tagant ja veelgi

harvemini. Ümberistutamisel säästa juurestikku, välja lõigata võib vaid haigeid ja mädanenud juuri. Mullasegu koostatakse 2-st osast mättamullast, 1-st osast lehemullast

Joonis 32. Sidrunipuu.

ja 1-st osast sõnnikumullast. Noortele taimedele võetakse mättamulda 1 osa. Ümber istutada kevadel.

Vääristatud sidrunipuud on talvel parem hoida 5—7° temperatuuris. «Pavlovo» ja teised omajuursed sidrunipuud talvituvad väga hästi ka harilikus toatemperatuuris.

Suveks võib tsitrused välja viia kaitstud kohale kergesse varju. Suvel rikkalikult kasta ja piserdada, talvel kasta tagasihoidlikult. Vedelväetist anda kevadest kuni sügiseni iga nädala-poolteise tagant.

Tsitrusi kahjustavate kilptäide, punase kedriklesta, lehtäide ja okastäide tõrjeks on vaja pritsida ja pesta taimi anabasiinsulfaadi- või seebilahusega. Paari tunni pärast tuleb need puhta veega maha pesta.

Pistikuist kasvatatud sidrunipuud annavad saaki alates teisest-kolmandast eluaastast.

Võra kujundamiseks ja viljakandvuse suurendamiseks tehakse vastavaid lõikamisi. Esimesel eluaastal jäetakse võrsetele 3—4 silma. Järgmisel aastal kärbitakse nendest kasvanud võrsed 2—3 silmale. Edaspidi pintseeritakse kõik uued külgvõrsed suvel kolmanda-neljanda lehe pealt. Kõik liigsed võrsed, võra sisse kasvavad ja kuivanud oksad ning vesivõsud lõigatakse oksaringi pealt.

Toas antakse tsitruste võrale 4—6 põhioksaga pöõsa kuju.

Paljud asjaarmastajad kasvatavad sidruni- ja apelsinipuud, mis on saadud kultuursortide seemneist. Sellised puud hakkavad toa tingimustes saaki andma väga hilja, alles 10—15 aasta vanustena või veelgi hiljem. Seemnest kasvatatud sidruni- ja apelsinipuud ei kannata alati häid, maitsvaid vilju. Nad on aga toas märksa vastupidavamad, palju dekoratiivsemad kui kultuursordid ja nad ei lase kunagi talveks lehti maha. Seemnest kasvatatud tsitruste varajaseimat viljakust saab esile kutsuda iga-aastase süstemaatilise lõikamise teel ülalkirjeldatud viisil. Samal eesmärgil on soovitatav esimesel kasvuaastal pidada seemikud lühikese päeva tingimustes, s. t. hoida ööpäeva jooksul vaid 10 tundi valguse käes, ülejäänud aja varjutada näiteks mõne karbiga.

* **Valloota** (*Vallota purpurea*). Sibul on keskmise suurusega, lehed pikad ja tumerohelised. Pärineb Lõuna-Aafrikast.

Augustis-septembris kasvab taimel umbes 25 sm pikkune õievars, mille tipus puhkevad ilusad punased õied. Suurtel taimedel asetsevad õied sarikana. Kasv jätkub ka talvekuudel, seepärast peab neid ka talvel kastma, olgugi ettevaatlikult. Talvel võib valloota paigutada rohkem valgusenõudlike taimede taha ja jahedasse tuppa.

Kevadel, kui hakkavad tekkima uued lehed, istutatakse

Lülikactus

taim ümber ja asetatakse parematesse valgustingimustesse. Kasta tuleb järk-järgult rohkem. Mai lõpul on soovitatav paigutada valloota kergelt varjutatud välisele aknalauale, kuhu ta jääb kuni õitsemiseni. Sagedase ümberistutamise ja juurte vigastamise vastu on väga tundlik. Vanemad taimed võivad rida aastaid kasvada samas potis, kusjuures nad õitsevad väga rikkalikult.

Tütarsibulad eraldatakse emataimest selle ümberistutamise ajal ja istutatakse paari-kolme kaupa pottidesse. Ühekahe aasta pärast istutatakse need üksikult väikestesse pottidesse.

Villareesiad (*Villaresia*). Kultuuris on peamiselt suureõieline villareesia (*V. grandiflora*). Pärineb Brasiiliast. Igihaljas, allapoole painduvate okstega, suurte nahkjate tumeroheliste, kuni 25 sm pikkuste lehtedega põõsas. Õied on väikesed, valged. Ilusa leht-dekoratiivtaimena kuulub võrdlemisi vastupidavate toalilled hulka.

Paljundatakse pistikutega, mis juurduvad klaasi all liivas 8—10 nädala jooksul. Kasvuainete kasutamise korral juurduvad pistikud kiiremini. Kasvatatakse suuremates pottides mätta-, lehe- ja turbamulla segus. Kasvuajal vajab rikkalikku kastmist sooja veega. Talvel hoida 14—16° temperatuuris, kasta mõõdukalt. Valgusnõudlik taim. Suvel kuuma ilmaga tuleb aga varjutada otseste päikesekiirte eest. Noori taimi istutatakse ümber igal varakevadel enne kasvu algust, vanemaid aga kahe-kolme aasta tagant.

Vrieesiad (*Vriesia*). Toas kasvatatakse läikivat vrieesiat (*V. splendens*) ja hieroglüüf-vrieesiat (*V. hieroglyphica*). Vrieesiad pärinevad Lõuna-Ameerikast. Lehed asetsevad korrapäraste kodarikena.

Läikiva vrieesia lehtedel on mustjaspunased põiktriibud. Õied on kollased, kattedlehed läikivad, sarlakpunased. Viimased on dekoratiivsed veel kaua aega pärast õitsemist.

Hieroglüüf-vrieesia lehekodariku läbimõõt on kuni 1 m. Lehed on 60—80 sm pikad ja 12 sm laiad, kaetud hieroglüüfe meenutavate põiktriipudega. Õied kollased, kattedlehed rohelised.

Paljundatakse seemnetega, mida saadakse kunstliku tolmeldamise tagajärjel. Seemned on väga peenikesed, neid külvatakse lehemulda kohe pärast valmimist.

Idanevad 30° mullatemperatuuri juures. Vanemaid taimi istutatakse ümber 2—3 aasta tagant.

Vrieesiad on soojades eluruumides väga ilusad ja vastupidavad toaililled.

Olipuu ja osmantused. Igihaljaste vastakute nahkjate lehtedega ja valgete lõhnavate õitega dekoratiivpuud. Pärinevad Lõuna-Euroopast ja Hiinast.

Sagedamini esinevad: päris-õlipuu (*Olea europaea*), hõbekas-hallide lehtedega; torkavalehine osmantus (*Osmanthus aquifolium*), lehed kõvad, torkivad, iileksi lehtede taolised; lõhnav osmantus (*Osmanthus fragrans*), valgete aromaatsete õitega. Viimased liigid õitsevad kevadest kuni talveni, heades tingimustes ja valgetes ruumides ka talvel.

Paljundatakse pistikute ja seemnetega. Pistikud juurduvad liivas klaasi all juuli-augustikuus. Augustis-septembris istutatakse juurdunud pistikud pottidesse. Kasvatatakse mättamullas, millele on lisatud vähesel määral lehemulda. Hoida soojas, kuivas, hästi valgus ruumis. Kasta mõõdukalt. Ümber istutada kevadel kahe-kolme aasta tagant, vanemaid taimi veelgi harvemini.

SUVEHALJAD TOAILLID

* **Aarum** ehk aaroni kepp (*Arum palaestinum*). Ilus mugultaim, juurmiste, pikavarreliste nooljate rohelist lehtedega. Taim oma välimuselt meenutab kallat. Mustad õied asetsevad tõlvikutena. Viimased on ümbritsetud läikivate mustjas-punaste kattedelehtedega. Pärineb Palestiinast.

Mugulad istutatakse septembris 13—15 sm läbimõõduga pottidesse. Viimased paigutatakse jahedas toas aknale. Esi- algu kasta tagasihoidlikult, pärast juurdumist tuleb aga kasta rohkem. Kevadel ilmub õievars, mis aegamööda pike- neb. Sel ajal vajab aarum jahedat kohta aknalaua, kardi- nate taga. Poti alusel peab siis alati olema vett. Neis tingi- mustes õitseb aarum valgel aknal aprillikuul.

Pärast õitsemist peab kastmist järk-järgult vähendama. Aegamööda kuivavad ta lehed. Mugulaid hoitakse kuivas kohas kuni sügiseni. Paljundatakse seemnetega.

Gloksiinia (*Sinningia hybrida*). Madal taim, suurte sametiste lehtedega ja suurte kellukjate, eredates värvitoo- nides õitega. Õitseb suvel. Lehed ja vars surevad talveks. Pärineb Brasiiliast.

Paljundatakse seemnetega, mugula jagamise teel ja

lehtpistikutega. Seemned külvatakse jaanuaris kergesse lehemulda.

Seemikud pikeeritakse veebruaris-märtsis ja aprillis istutatakse 7 kuni 9 sm läbimõõduga pottidesse lehe- ja turbamulla segusse. Juunis istutatakse ümber 11 kuni 13 sm läbimõõduga pottidesse 2-st osast mättamullast, 1-st osast turbamullast ja 1-st osast nõmmemullast koostatud segusse. Seemikuid hoida sooja kohas kerges varjus, kasta piisavalt. Mugulad jagatakse pärast nende kasvama hakkamist — veebruaris. Lehtpistikud tehakse märtsis, asetatakse liiva 20—22° temperatuuris. Seemnast kasvatatud taimed õitsevad juuli lõpus, vegetatiivsel teel paljundatud taimed aga alates maist-juunist.

Suvel kasta rikkalikult ning varjutada päikese eest. Pärast lehtedest ja vartest puhastamist hoitakse mugulaid talvel liivas või turbapurus 10—12° temperatuuriga ruumis.

Hortensia (*Hydrangea hortensis*) (joonis 33). Mitmeaastane suvehaljas põõsas. Õitseb igal aastal, kevadest kuni sügiseni. Õisikud tekivad sama aasta võrsete tipus ja on läbimõõduga kuni 30 sm, värvuselt valged, roosad ja punased, kõigis üleminekutoonides. Turbamullas või raua sisaldavas mullas kasvanud taimede õied on sinised. Roosa- ja punaseõieliste sortide õisi saab kunstlikult värvida siniseks, kastes taimi ammonium-alauni (maarjajää) lahusega (3—5 g maarjajääd liitri vee kohta). Hortensia kodumaa on Hiina ja Jaapan.

Paljundatakse rohtsete pistikutega. Neid võetakse juurevõsunditest, mis tekivad emataimel ajatamise algul (jaanuarist kuni maini).

Pistikud juurduvad pestud liivas klaasi all 18—20° temperatuuris kahe-kolme nädala jooksul. Suurtel lehtedel lõigatakse pool lehelaba ära. Pistikuid tuleb süstemaatiliselt — 4—5 korda päevas piserdada, varjutada otseste päikese kiirte eest ning õhustada.

Kohe, kui juurdunud pistikud hakkavad edasi kasvama, istutatakse nad 9 sm läbimõõduga pottidesse. Mullasegu koostatakse 8-st osast kergest mättamullast, 4-st osast turbamullast, 4-st osast hästi kõdunenud sõnnikumullast ja 1-st osast liivast.

Suvel istutatakse ümber 13- kuni 15-sm läbimõõduga pottidesse. Kasvu hoogustamiseks lisatakse siis mulda sarvelaaste.

Hortensia vajab rohkesti vett, seepärast tuleb teda süstemaatiliselt kasta ja piserdada.

Hortensiale põõsa kuju andmiseks kärbitakse taime laty ja kasvatatakse 2—4 haru. Kõik teised lehekaenlast või juurekaelalt tekkinud võrsed murtakse ära.

Joonis 33. Hortensia.

Talveks viiakse hortensiad keldrisse või jahedasse tuppa, kus hoitakse 2—5° temperatuuris. Seal puhastatakse taim järk-järgult lehtedest (vastavalt sellele, kuidas lehed kuivavad). Mullapalli läbikuivamise vältimiseks kastetakse kaks-kolm korda kuu jooksul. Puhkeperiood vältab 70—80 päeva. Hortensia võib talvituda ka aknalaul, kui selle all ei ole keskkütte radiaatorit.

Jaauanuaris viiakse hortensia tuppa. Vastavalt lehtede arengule hakatakse rohkem kastma. Õienuppude ilmumisel anda kahel-kolmel korral vedelväetist. Võrsed seotakse kepide külge.

Pärast õitsemist lõigatakse õisik koos varreosaga maha. Nii saab järgmiseks aastaks hästiõitseva taime.

Igal kevadel pärast õitsemist tuleb taim ümber istutada, kusjuures vana mulda osaliselt asendada värskega.

* **Neriined** (*Nerine curvifolia* ja *N. curvifolia* var. *Forthergillii*). Lehed pikad, lineaalsed. Õied on suured, läikiv-punased, lehterjad, asetsevad pikkadel õievartel ja on pikkade tolmukatega, asetsevad 10—12 kaupa õisikus — sarikas. Õitsevad suve lõpus. Pärinevad Lõuna-Aafrikast.

Neriine iseloomustavaks tunnuseks on see, et lehed ilmuvad täielikult alles pärast õitsemist. Vastu talvet tuleb kastmist vähendada, hiljem aga üldse mitte kasta. Puhkeperioodil hoida sibulaid kuivas kohas.

Õitsvate taimede saamiseks tuleb võtta suured sibulad. Need istutatakse potti nii, et $\frac{1}{3}$ sibulast jääks mullast välja. Mullasegu koostatakse mätta- ja lehemullast, millele lisatakse liiva. Istutatud sibulaid kasta tagasihoidlikult, pärast lehtede tekkimist peab aga rohkem kastma. 25—30 päeva jooksul kasvab õievars 35—40 sm kõrguseks.

Paljundatakse tütersibulatega.

Tsineraaria (*Senecio cruentus*). Madal kaheaastane rohttaim. Õitseb rikkalikult varakevadel (märtsis-aprillis). Õisikud meeldivate, eredate värvitoonidega. Kultuuris on rohkesti hübriidivorme. Pärineb Kanaari saartelt.

Paljundatakse seemnetega. Toas on noorte taimede üleskasvatamine raske. Massiline paljundamine toimub kasvuhooneis ja lavades.

Lilleärist või aiandist toodud õitsev taim paigutatakse aknalauale ja varjutatakse otseste päikesekiirte eest (läbi-paistvate kardinatega, hästi õhukese paberiga). Aknast kaugemal asetseval laual võib teda hoida vaid ajutiselt, kaks-kolm tundi. Igapäevase mõõduka kastmise korral õitseb toas kaks-kolm nädalat. Kuivanud, samuti üleliia kastetud tsineraariad surevad kiiresti.

Viigipuu (*Ficus carica*). Suvehaljaste lehtedega subtroopiline põõsas. Lehed on suured, ilusad, hõlmjad. Võib anda toas vilju, mis valmivad suve lõpul või sügisel, mõnikord kevadel. Kesk-Aasias, Kaukaasias ja Krimmis kasvatatakse viigipuud avamaal kui väärtuslikku viljapuud, mis annab nn. viigimarju. NSV Liidu kesk- ja põhjapoolsetes rajoonides kasvatatakse viigipuud toataimena.

Viigipuud paljundatakse talvel võetud puitunud pistikutega ja suviste rohtsete pistikutega. Talvised puitunud

pistikud lõigatakse ühe-kaheaastastest võrsetest ja asetatakse varakevadel enne pungade puhkemist kergesse liivmulda. Rohtsed pistikud asetatakse kevadel või suve algul klaasi alla liivasse, mis hoitakse pidevalt niiskena. Mõlemad pistikud juurduvad soojas kohas kergesti. Pärast seda istutatakse noored taimed potti.

Suvel hoida heades valgustingimustes aknalaua ja kasta rikkalikult. Talvel pidada jahedas, kasta väga mõõdukalt, nii et mullapall mitte täiesti läbi ei kuivaks. Kuni kolme aasta vanuseid taimi istutatakse ümber igal kevadel, enne kasvu algust mätta- ja sõnnikumulla segusse. Vanemaid viigipuid istutatakse ümber kahe-kolme aasta tagant suurematesse pottidesse raskemasse mulda.

AJATAMISLILLED

Lillede ajatamine. Mitmesuguseid võtteid, mille tõttu taimed hakkavad õitsema sel ajal, kui nad loomulikes tingimustes oleksid puhkeolekus, nimetatakse ajatamiseks. Lilli, millede juures neid võtteid rakendatakse, nimetatakse ajatamislilledeks.

Ajatamislilled on enamuses suvehaljad taimed, olgugi et ka mõningaid varaõitsevaid igihaljaid taimi nimetatakse samuti ajatamislilledeks (rododendron, kameelia jt.).

Enamikul suvehaljastest taimedest on puhkeperiood sügisel ja talvel. Mõningatel liikidel lõpeb puhkeperiood novembris-detsembris, teistel kestab kuni veebruarini-märtsini ja mõnikord kauemgi. Paljudel sibullilledel (tulbid, hüatsindid jt.) kestab puhkeperiood veelgi kauem (suvest kuni järgmise kevadeni).

Taimede «äratamine» puhkeolekust (perioodi lõpul) on võimalik sel teel, et antakse neile vajalikud kasvutingimused. Taimede ajatamine nende puhkeperioodi algul on väga raske, sageli koguni kahjulik taime normaalsele arengule.

Lühikese puhkeperioodiga ja samuti lühikese kasvu-perioodiga (vegetatsiooniperioodiga) taimi saab ilma eriliste raskusteta sundida talvel toas õitsema. Niisuguste taimede puhkeperioodi võib ka tublisti pikendada ja sundida nad õitsema ükskõik millisel aastaajal.

Kasutades taimede neid omadusi, samuti rakendades mitmesuguseid kunstlikke võtteid, mis kiirendavad õitsemisaja algust, võib kesk- ja põhjapoolsetel laiuskraadidel

aasta läbi omada õitsvaid toalilli. Teades taimede iseärasusi ning osates taimi mõjutada, võime juhtida nende elutegevust.

Muutes taime toitumistingimusi, niiskuse-, temperatuuri- ja valguserežiimi, võib sundida teda varem või hiljem lõpetama oma kasvuperioodi, viia ta puhkeolekusse või sundida lõpetama puhkeperioodi.

Suurendades fosfori- ja kaalihulka taime toiterežiimis, vähendades niiskusehulka (harvema kastmise või juurte läbilõikamise teel), harjutades maapealseid organeid, kasutades vastavat lõikamist, võib taime sundida enneaegselt oma kasvu lõpetama ning varem jääma puhkeolekusse.

Mõnede taimede puhkeperioodi saab märksa lühendada nende läbikülmutamise teel (sirel puhkeperioodi ajal) või järkjärgulise kuivutamise — niiskuse vähendamise teel (sibullilled puhkeperioodi algul). Niimoodi ettevalmistatud taimi võib talveperioodil kasutada ajatamiseks samaaegselt varajaste sortidega.

Talvise puhkeperioodiga suvehaljajad toalilled (hortensiad, vääristatud roosid, sirelid ja teised ajatamispõõsad) viiakse sügisel keldrisse, kus neid hoitakse 2—5° temperatuuris kuni jaanuarini-veebruari. Sel ajal kasta väga vähe. Keldri puudumisel võib neid hoida ka elukorteri kõige külmemas ruumis. Talve teisel poolel viiakse nad tuppa ja paigutatakse valgesse kohta.

Ajatamiseks valitud sibullilled (tulbid, nartsissid jt.) istutatakse sügisel (pärast sibulate kuivatamist suvel) pottidesse ja lastakse neil keldris või külmas toas, umbes 8° temperatuuris juurduda. Detsembris või jaanuris viiakse nad tuppa, kus asetatakse headesse valgustingimustesse aknalauale.

Ajatamisliiliate sibulad võetakse sügisel peenrast üles, istutatakse pottidesse ja lastakse juurduda. Hiljem viiakse nad samasugustesse tingimustesse nagu ajatamistulbid ja -nartsissid.

Maikellukese risoomid (juurikad) hoitakse avamaal mulda kaevatuna kuni oktoobrini, novembrini või detsembrini, olenevalt sellest, mis ajaks tahetakse saada õitsvaid lilli. Ajatamiseks istutatakse nad pottidesse või korvidesse ja viiakse hästi sooja, niiskesse ning pimedasse kohta. Pärast õisikute ilmumist viiakse nad aknalauale.

Toas ajatatakse harilikult sibul- ja risoomlilli. Nendest tähtsamate juures peatumegi järgnevalt.

Amarüllis (*Hippeastrum vittatum*). Mehhikost pärinev pikkade lineaalsete lehtedega sibullill. Üks paremaid ajatamislilli ka hariliku elutoa tingimustes. Ajab välja üks või kaks pikka tugevat õievart. Väikeseõieliste sortide õievarrel tekib 5—6 kellukesetaolist õit, suureõielistel aga 2—4 õit. Viimastel on üksikõie läbimõõt sageli üle 20 sm. Amarüllisest on aretatud rohkesti sorte, millede õievärvus on valgest kuni tumepunaseni.

Paljundatakse seemnete ja tütersibulatega. Seemned külvatakse jaanuaris-veebruaries hea drenaažiga külvikasti või potti, lehe- ja mättamulla segusse.

Seemnest kasvanud taimed hoitakse esimese kahe-kolme aasta jooksul pidevalt aknalaual. Suvel kastetakse rikkalikult, piserdatakse iga päev, päikesepaistelistel ilmadega varjutatakse. Talvel kastetakse väga mõõdukalt, taimi ei piserdata. Ümber istutatakse kevadel. Ajatamiskõlblikud amarüllised istutatakse ümber pärast õitsemist ja hoitakse suvel samuti kui noori taimi.

Kolmandal kasvuaastal istutatakse seemnest kasvanud amarüllised 15-sm läbimõõduga pottidesse. Neljanda-viienda aasta kevadel nad harilikult õitsevad. Hiljem istutatakse neid ümber iga 2—3 aasta tagant pärast õitsemist. Seejuures suuremat potti ei võeta, kuna aga muld vahetatakse täielikult. Istutamisel asetatakse $\frac{2}{3}$ sibulast mulda. Juurestikku ei kärbita, vaid haigestunud juured lõigatakse välja ja haavakohtadele puistatakse puusõepuru.

Ümberistutamisel eraldatakse ettevaatlikult tütersibulad ja istutatakse need eraldi potti. Tütersibulad tekivad seemnest kasvatatud emataimel harilikult kolmandal kasvuaastal. Tütersibulast kasvatatud amarüllised õitsevad teisel kolmandal aastal.

Kuni õitsemiseni kasvatatakse tütersibulat samuti, nagu seemnest kasvanud taime. Mõlemad on väga tänuvõrgud, kui neid väetada suve jooksul paar-kolm korda orgaaniliste või mineraalväetiste lahusega.

Amarülliseid saab õitsema ajatada veebruaris-märtsis. Selleks hoitakse neid talvel pimedas kohas peaaegu täiesti ilma kastmata. Kui õievars on kasvanud 5—10 sm pikkuseks, viiakse taimed aknalauale ja hakatakse kastma. Siis hakkavad kasvama ka lehed. Ajatamine kulgeb hästi 20—25° temperatuuris.

Amarüllist kahjustab sageli lest, kes toitub sibula soomustest. Tabatud taime sibulal ja lehtedel tekivad punased lai-

gud ja vöödid. Sibulate tolmutamine DDT-ga annab häid tulemusi.

* **Kaunikujuline sprekeelia** (*Sprekelia formosissima*) on väga sarnane amarüllilisele. See on madal sibullill, suurte allapoole paindunud purpurpunaste õitega. Kohane varajaseks ajatamiseks. Pärineb Mehhikost.

Hüatsint (*Hyacinthus orientalis*). Parimaid ajatamis-sibullilli. Pärineb Kesk-Aasiast. Õitsema saab teda ajatada talvel ja varakevadel. Õied on lõhnavad, värvuselt valged, roosad, sinised, punased ja muudes toonides; moodustavad tiheda, nägusa õisiku.

Ajatamiseks valitakse suured, hästi valminud, tihedad ja rasked, terve sibulakannaga sibulad. Sügisel istutatakse sibulad ühekaupa vanadesse, hästi puhtaks pestud 9- kuni 10-sm läbimõõduga pottidesse. Muld olgu kobe, kerge, liivakas. Istutamisel peab sibula ülemine pind jääma poti servaga samale tasemele, $\frac{2}{3}$ sibulast peab aga asetsema mullas.

Istutatud sibul kaetakse pealt paberist kupliga või kummulipööratud potiga ja viiakse jahedasse, 6—10° temperatuuriga ruumi. Kastetakse külma veega, mõõdukalt, ainult nii, et muld läbi ei kuivaks. Olenevalt sordi iseärasustest ja istutamise ajast juurduvad sibulad kahe-kolme kuu jooksul. Pärast seda hakkavad nad kasvama. Kui taimed on kasvanud umbes 10 sm kõrguseks, siis võetakse katted pealt ja potid asetatakse aknalauale. Kastetakse küllaldaselt ning piserdatakse kuni õienuppude puhkemiseni. Mineraalväetiste seguga väetamine iga viie päeva tagant tugevdab taimi, mille tõttu nad õitsevad paremini. Pärast valguse kätte asetamist hakkavad 3—4 nädala jooksul õitsema. Õitsemis-aeg kestab kuni kolm nädalat.

Ajatatud sibulaid ei või järgmisel aastal enam ajatada, nad annavad siis väga nõrga õisiku. Seepärast istutatakse nad septembris avamaale lillepeenrasse. Talveks kaetakse lehtedega.

Liiliad (*Lilium*). Ajatamiseks on kuningliilia (*L. regale*), pikaõieline liilia (*L. longiflorum*), kuldliilia (*L. auratum*) ja mõned teised. Olenevalt liigist, kestab ajatamine 5—6 kuud. Pikaõieline liilia õitseb viiendal-kuuendal kuul, hiina liilia kuuendal-seitsmendal kuul pärast istutamist.

Ajatamiseks valitakse keskmise suurusega, tihedad, rasked sibulad ja istutatakse nad suve lõpul või sügise algul

13- kuni 15-sm läbimõõduga pottidesse mätta- ja sõnnikumulla segusse. Sibul asetatakse peaaegu poti põhja ja peale puistatakse puhast liiva. Viimane kõrvaldatakse valguse kätte viimise ajal.

Pärast istutamist kastetakse potid läbi ja viiakse siis pimedasse jahedasse kohta või kaetakse üleni. Hiljem kastetakse vastavalt mulla kuivamisele.

Detsembris-jaanuaris viiakse arenevad taimed valguse kätte aknalauale. Vastavalt taimede kasvamisele kastetakse rohkem ning piserdatakse. Poti pealt äravõetud liiva asemele pannakse, varre ümber toitaineerikast mulda. Nii täidetakse pott kuni servani, jättes ruumi vaid kastmisvee jaoks. Liiliad õitsevad paremini, kui varre alumine osa on ümbritsetud samblaga. Kõrged varred seotakse potti asetatud kepi külge. Pealtvæetisi antakse kastmislahusena iga 5—7 päeva tagant. See avaldab head toimet õitsemisele, mis kestab kaks-kolm nädalat.

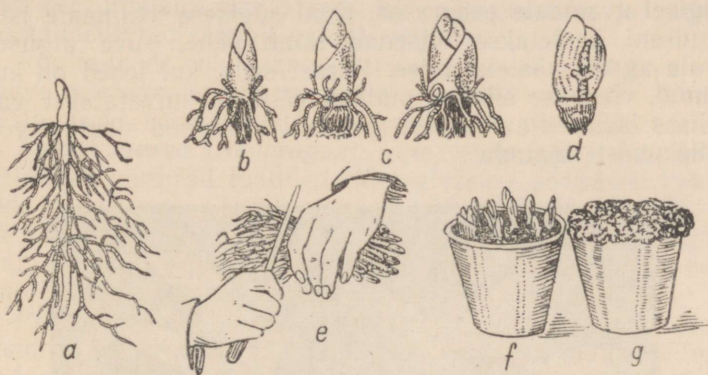
Kuningliiliat võib ajatada mitu aastat järjest. Selleks tuleb teda pärast õitsemist järk-järgult vähem kasta. Suvel kasta vaid siis, kui muld on läbi kuivanud. Suve lõpul või sügise algul istutatakse sibulad ümber (juuri mitte vigastada) ja alustatakse uuesti ajatamisega.

Maikelluke (*Convallaria majalis*). Ajatamiseks kasutatakse maikellukese aedvorme. Jääkeldri või külmutuskapi olemasolu korral võib teda õitsema ajatada ükskõik millisel aastaajal. Siiski talvel on õitsev maikelluke kõige hinnatavam.

Jämeda õiepungaga lõppevaid kolmeaastasi risoome (juurikaid) külmutatakse enne ajatamisele võtmist üks ööpäev lumes. Pärast seda kärbitakse risoomi alumist otsa ja istutatakse potti või korvi. Varajasel ajatamisel võib külmutamise asemel panna risoomid sooja vanni 35—38° vette 14—15 tunniks. See lühendab ajatamisperioodi kestust.

Ajatamiseks istutatakse risoomid alates oktoobri lõpust. Varajane ajatamine (sügisest kuni veebruarini) kestab umbes kuu aega, hiline (kevad) 2—3 nädalat. Küljeli olevasse potti või korvi asetatakse risoomid nii, et nende ülemised otsad (õiepungad) jääksid ühele tasapinnale, puistatakse kergelt mulda ja kergelt tihendatakse, kastetakse tublisti läbi ning kaetakse pealt samblaga. Risoome võib istutada ka puhtasse samblasse. 9- kuni 13-sm läbimõõduga potti istutatakse 8—15 risoomi; korvi, vastavalt selle suurusele, rohkem.

Istutatud maikellukesed hoitakse pimedas kastis või kapis 8—12 päeva 30° temperatuuris. Niiskust olgu mõõdukalt, kasta soojavõitu veega (28—30°). Õievarte tekkimisel

Joonis 34. Maikellukese idandite ettevalmistamine ajatamiseks:

a — maikellukese idand; *b* — kasvupung; *c* — õiepungad; *d* — läbi-lõige õiepungast; *e* — juurte kärpimine enne istutamist; *f* — idandid on ajatamiseks istutatud potti; *g* — idanditega pott on kaetud samblaga.

viiakse potid taimedega valguse kätte aknalauale. Liigsed lehed lõigatakse ära. Maikelluke õitseb 7—10 päeva, jahe-das ruumis kuni kaks nädalat. Ajatamisel ei teki maikellu-kesel uusi juuri. Kord ajatatud risoomid ei ole seepärast kohased teistkordseks ajatamiseks.

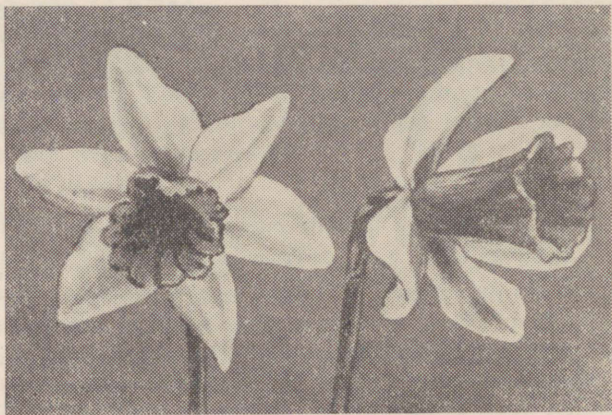
Nartsissid (*Narcissus*) (joonis 35). Head ajatamislilled, õitsevad jaanuaris-veebruaris. Varajaseks ajatamiseks on kõige kohasemad valged nartsissid (*N. poeticus*) valgete lõhnavate õitega. Väga efektiivsed on suureõielised ajatamissordid («*Ornatus maximus*», «*Horace*» jt.). Päri-nevad Kesk- ja Lõuna-Euroopast.

Ajatamiseks valitakse tihedad, väljakujunenud õiepun-gaga sibulad. Need istutatakse potti, korvi või kasti ker-gesse toiteaineterikkasse saviliivmulda tihedalt, peaaegu kül-g külje vastu. Novembris või detsembri algul, kui kas-vud on juba 10—12 sm pikkused, viiakse taimed aknalauale. Õitsemahakkavad 5—6 nädala pärast. Õitsemisaeg kes-tab üks kuni kaks nädalat.

Samuti ajatatakse paljuõielist nartsissi (*N. Tazetta*) ja žonkvill-nartsissi (*N. Jonquilla*).

Paljuõielist nartsissi saab 18—20° temperatuuris ajatada lühema aja jooksul kui valget nartsissi.

Kord ajatatud sibulad ei hakka järgmisel aastal ajatamisel enam õitsema. Seepärast istutatakse nad kevadel või sügisel avamaale peenrasse. Kuni sügisese avamaale istutamiseni kastetakse õitsenud taimi vähe, suve algusest peale aga ei kasteta üldse. Pärast seda, kui lehed on kuivanud, võetakse sibulad mullast välja ja kuivatatakse varjulises kohas. Paar aastat avamaal kasvanud sibulaid võib jälle uuesti ajatada.

Joonis 35. Nartsissiõied.

Tulp (*Tulipa Gesneriana*). Hea ajatamislill, võib õitseda alates detsembrist. Ajatamiseks on eriti hinnalised varajased sordid, nagu «Duc van Tholl» — roosa, «Proserpine» — kirsspunane, «Kraater» — oranžpunane jt. Ajatakse samuti nagu hüatsinti ja nartsisse.

Istutatakse alates augusti lõpust või septembri algusest kuni oktoobrini. 11- kuni 13-sm läbimõõduga potti kobedasse saviliivmulda istutatakse 3—5 sibulat. Sageli istutatakse neid kasti või korvi, samuti nagu nartsisse.

Kasvama hakanud sibulad viiakse novembris-detsembris aknalauale ja hoitakse seal 14—16° temperatuuris, kastetakse mõõdukalt. Tulbid reageerivad hästi vedelväetistega pealtväetamisele. Õitsevad kuni kaks nädalat. Äraõitsenud sibulaid kasvatatakse hiljem edasi samuti nagu nartsisse.

Amplitaimede varred on rippuva kasvulaadiga. See võimaldab neid kasvatada amplites ehk rippuvates vaasides akna ees, lillelaua serval, rõdu ääres lillekastides ja mujal, kus taimevarred saavad vabalt rippuda.

Ronitaimede ehk liaanide hulka kuuluvad väänduva või roniva varrega, enamuses kiirekasvulised taimed. Varte toestamiseks kasutatakse keppe, võrestikke, traati või võrku.

Asparaagused (*Asparagus*). Lõuna- ja Lääne-Aafrikast pärinevad nägusad toalilled. Kasvatatakse peamiselt kahte liiki: sprengeri asparaagust (*A. Sprengeri*) — pikkade rippuvate vartega, kasvult teistest suurem ja tugevam; sulg-asparaagust (*A. plumosus*) — kasvab õrna, õhulise puhmana.

Paljundatakse seemnetega ja puhma jagamise teel. Seemned külvatakse märtsis-aprillis kergesse mulda. Tõusmed pikeeritakse kasti, kust hiljem istutatakse 7-sm läbimõõduga pottidesse. Suve algul istutatakse ümber 10- kuni 11-sm läbimõõduga pottidesse. Hiljem istutatakse ümber vajaduse järgi, soovitav aga siiski igal kevadel. Mullasegu koostamisel võetakse võrdsetes osades mättamulda ja sõnnikumulda või lehemulda), millele lisatakse sarvelaaste. Vanemast taimest võib jagamise teel saada kaks või rohkem iseseisvat taime. Pealtväetamine mõjub asparaaguste kasvule hästi.

Talvel hoitakse 12—15° temperatuuris, kästetakse mõõdukalt, mulda ei või lasta läbi kuivada. Puuduliku valgusega ja soojas ruumis laseb lehed maha ja varred kuivavad. Sel juhul tuleb väga vähe kasta ja kuivanud varred välja lõigata. Veebruaris hakkavad tekkima uued võrsed ja taim saab peagi nägusa välimuse.

Fuksiad (*Fuchsia*). Kevadest kuni sügiseni kestva rikkaliku õitsemise tõttu väga laialdast huvi äratavad amplililled. Tähtsamad nendest on magaljaiši fuksia (*F. magellanica*), amplifuksia (*F. procumbens*) ja samuti rida hübriidsorte, nagu «Marinka», «Palkonikuniganna», «Nümf» jt. Paljundatakse pistikutega veebruarist aprillini.

Pistikud juurduvad hästi 7—10 päeva jooksul. Talvituvad 5—6° temperatuuris. Soojas korteris panna talveks jahedasse kohta ja väga vähe kasta. Veebruaris lõigatakse ära kuivanud oksad, samuti selleks ajaks kasvanud noored,

väljaveninud, värvitud võrsed, ja pistik riputatakse potiga akna kohale.

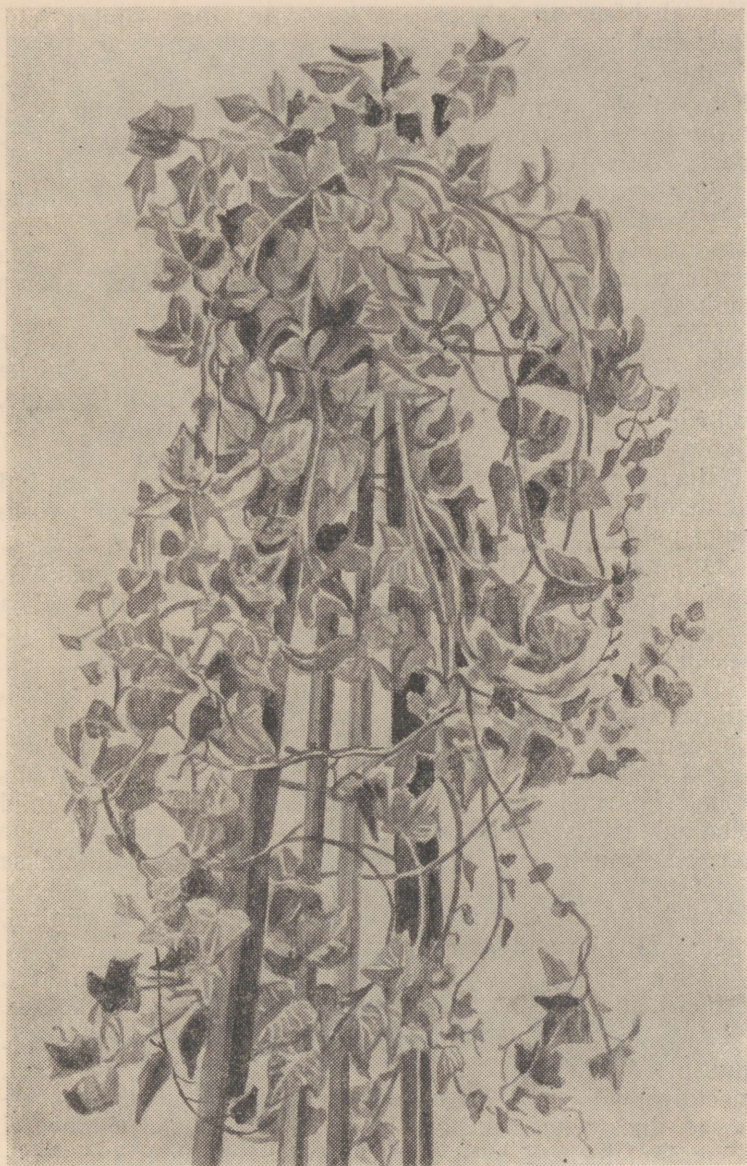
Klorofüütum (*Chlorophytum comosum*) (joonis 36). Lõuna-Aafrikast pärinev ilus amplitaim. Lehed on pikad, lineaalsed või mõõgataolised, põhiliigil rohelised, esineb ka valge- ja kollasetriibulisi teisendeid. Moodustab pikki rippu-

Joonis 36. Klorofüütum.

vaid varsi, millede lõpus tekivad tütaraimede lehekodari-
kud õhujuurtega. Paljundamiseks eraldatakse need ema-
taimest ja istutatakse potti saviliivakasse mätamulda.

Suvel kastetakse rikkalikult, talvel mõõdukalt. Hoida
võimalikult heades valgustingimustes, akna ees rippuvana.

Joonis 37 Luuderohi.

Kasvab hästi nii jahedas kui ka soojas toas. Ümber istutada igal kevadel.

Luuderohi (*Hedera helix*) (joonis 37). Igihaljaste roheliste lehtedega ronitaim. Esineb ka kirjulehiseid vorme. Kinnitub tugele imevate õhujuurtega. Pärineb Lõuna-Euroopast, Põhja-Aafrikast.

Paljundatakse pistikutega kevadel ja suvel. Pistikud lõigatakse üheaastastest võrsetest. Juurduvad kerges liivakas mullas klaasi all 1,5—2 nädala jooksul. Ümber istutada igal aastal kergesse huumusmulda, millele on lisatud sama hulk kerget mättamulda.

Väga varjusalliv taim, seepärast eriti hinnatud ruumide dekoreerimisel. Kasvab ühte viisi hästi nii jahedas kui ka soojas ruumis. Viimases kahjustavad teda sageli kilptäid, kellede vastu on tarvis süstemaatiliselt läbi viia tõrjet. Soojas ruumis vajab ka talvel rikkalikku kastmist.

J a a p a n i f a t s i a (*Fatsia japonica*) tüvele poogitud luuderohi moodustab väga dekoratiivseid, rippuvate võra-dega puid.

Rippõieline kellukas (*Campanula isophylla*) (joonis 38). Ilusate pikkade rippuvate vartega amplilill. Õitseb suvel ja sügisel väga rikkalikult. Õied on keskmise suurusega valkjassinised või valged. Pärineb Lõuna-Itaaliast.

Paljundatakse seemnete, pistikute ja juurevõsunditega. Viimased kaks paljundusviisi on lihtsamad ja seetõttu eelistatavamad. Võsundid eraldatakse emataimest kevadel, samuti tehakse siis pistikud. Need hoitakse klaasi all sooja kohas, kus nad juurduvad kiiresti. Võsundid ja juurduvad pistikud istutatakse 7- kuni 9-sm läbimõõduga pottidesse kergesse mulda. Kolme-nelja nädala pärast istutatakse ümber 11- kuni 13-sm läbimõõduga pottidesse. Nii paljundatud kellukad õitsevad sageli juba sama aasta sügisel, rikkalikult õitsevad aga järgmisel aastal.

Suvel kastetakse rikkalikult, talvel väga mõõdukalt. Talvel hoida jahedas toas. Ümber istutada igal kevadel.

Rippuv kivirik (*Saxifraga sarmentosa*) (joonis 39). Juurmised lehed on nahkjad, ülemiselt küljelt karvased, meeldiva valkja mustriaga, alumiselt küljelt punakad, paiknevad ilusate kodarikena. Pikkadel peenikestel rippuvatel võsunditel tekivad kergesti juurduvad lehekodarikud. Põõrises asetsevate valgete või punaste kroonlehtedega õied tekivad kevadel ja suvel. Pärast õitsemist jääb rippuv kivi-

Joonis 38. Rippõieline kellukas.

Joonis 39. Rippuv kivirik.

Peireskia

rik kiduraks, vähe dekoratiivseks, seepärast kasvatatakse uued taimed võsunditel tekkinud ja juurdunud lehekodarikest. Väga ilus on rippuva kiviriku kirjulehine vorm (*S. sarmentosa* var. *tricolor*), mille lehelaba on keskelt roheline, siis valge ja servadest punane.

Eelistab kobedat mulda, mis koosneb 2-st osast lehemul- last ja 1-st osast savikast mättamullast segus liivaga. Kas- vab hästi nii jahedas kui ka soojas toas. Kasta mõõdukalt. Vaid suvel päikesepaistelise ilmaga kastetakse rikkalikult.

Joonis 40. Tradeskantsia.

Tradeskantsiad (*Tradescantia*) (joonis 40) ja **seebra- lilled** (*Zebrina*). Enamuses Kesk-Ameerikast pärinevad nägusad igihaljad amplililled. Laialdaselt levinud on val- geõieline tradeskantsia (*T. albiflora*) ja rip- puv seebralill (*Z. pendula*). Esimene on piklike, teri- tunud lehtedega, mis on põhiliigil värvuselt rohelised, aed- vormidel äga ka valge-, roosa-, kollasevöödilised. Õied val- ged, õitseb väga harva.

Rippuva seebralille lehed on munajad, teritunud, pealt-

poolt rohelised, kahe hõbevalge pikitriibuga, alumiselt küljelt purpurpunased.

Äärmiselt vähenõudlikud taimed.

Paljundatakse pistikutega märtsis-aprillis. Kasvatatakse kerges mullas. Suvel kastetakse rikkalikult, talvel mõõdukalt. Kasvavad hästi nii jahedas kui ka soojas toas ilma puhkeperioodita terve aasta läbi. Kirjulehised vormid on valges ruumis eredama lehemustriga. Istutatakse ümber ühe-kahe aasta tagant kevadel.

Tsissus (*Cissus discolor*). Väga ilusate, kirjude samestiste lehtedega vääntaim. Pärineb Jaava saarelt. Eelistab sooja niisket õhku.

Paljundatakse kevadel pistikutega, mis lõigatakse möödunud aasta võrsetelt. Juurduvad 20° temperatuuris klaasi all 2—3 nädala jooksul. Istutatakse kobedasse huumusrikasse mulda. Talvituvad 14—16° temperatuuris. Suvel kasta rikkalikult, talvel mõõdukalt. Siiski soojas, keskküttega elutoas peab neid talvel kastma iga päev. Vanemaid taimi istutatakse ümber iga kahe-kolme aasta tagant.

Vahalill (*Hoya carnosa*). Paksude nahkjate lehtedega Indiast pärinev ronitaim. Õied on ilusad, lõhnavad, värvuselt roosad, paiknevad sarikatena, näivad nagu vahast tehtuna. Õievarsi pärast õitsemist mitte ära lõigata, sest neil tekivad uued õied. Heades valgustingimustes õitseb igal suvel.

Paljundatakse seemnete ja pistikutega.

Suvel vajab niisket õhku, kõrget temperatuuri, poolvarju, sagedast piserdamist ja rikkalikult kastmist. Talvel eelistab kuiva õhku, madalamat temperatuuri ja vähest kastmist. Noori vahalilli istutatakse ümber igal aastal, vanemaid harva. Mullasegu valmistatakse lehe-, sõnniku- ja savikast mätamullast.

Viigipuud (*Ficus*) (joonis 41). Toas kasvatatakse mitut liiki roniva kasvulaadiga viigipuid, nagu madalat viigipuud (*F. pumila*), erilehist viigipuud (*F. heterophylla*) jt. Neid kasvatatakse tugede najal, millete külge nad kinnituvad oma imevate õhujuurtega, või siis amplites, lastes vartel rippuda.

Viigipuud on kergesti paljundatavad pistikutega, mis asetatakse kevadel niiskesse liiva klaasi alla. Sooja kohas toimub juurdumine kiiremini. Mullasegu koostatakse võrdsetes osades võetud mätta-, turba- ja lehemullast. Suvel

Joonis 41. Roniv viigipuu.

kasta rikkalikult, talvel mõõdukalt ning hoida jahedamas ruumis. Noori taimi istutatakse ümber igal kevadel, kolme kuni nelja-aastasi aga 2—3 aasta tagant.

KAKTUSED JA TEISED SUKULENDID

Need on peamiselt kuumadest kõrbe- ja poolkõrbemaa-dest pärinevad taimed. Nõuavad otsest päikesevalgust ja taluvad märkimisväärselt ülekuumenemist. Kasvatatakse tavaliselt väikeses pottides, kastetakse mõõdukalt. Toalilledena on nad hinnatud oma vähenõudlikkuse ja vastupidavuse poolest.

Aaloed (*Aloe*). Laialdaselt levinud toalilled. Esineb puukujulisi kui ka rohtseid liike. Välimuselt ja kasvunõuetelt väga sarnased agaavidega. Lehed paksud, lihakad. Hea hooldamise korral õitsevad igal aastal. Õied on värvuselt punased, oranžid või kollased. Aaloede mahl on mõru, omab tähtsust ravimina. Pärinevad Lõuna-Aafrikast.

Tugevakasvulistest aaloedest esineb kõige sagedamini puu-aaloe (*A. arborescens*). Toalilledena on väga sobivad väikesekasvulised ja kaunikujulised liigid: vöödi-line aaloe (*A. variegata*) — lehepinnal on hallid ristvöödid; ohteline aaloe (*A. aristata*) — väga nägusa kompaktse lehekodarikuga; kirjulehine aaloe (*A. striata*) jt.

Paljundatakse pistikute ja võsunditega. Pistikuid tuleb enne liiva või liivakasse mättamulda asetamist lasta närt-sida. Juurduvad soojas toas (samuti ka 14—16° temperatuuris) ilma katteta ja väga vähese kastmisega. Piserdamist ei vaja. Istutatakse saviliiv-mättamulda, millele on vähesel määral lisatud lehemulda. Pott olgu võimalikult väike, dreanaž korralik. Hoida heades valgustingimustes. Talvel kasta väga vähe. Niiskes keskkonnas hakkavad juured ja vars mädanema. Vanemaid aaloesid istutatakse ümber 2—3 aasta tagant.

Agaavid (*Agave*). Varretud või väga lühikese tüvega taimed. Lehed on omapärase kujuga, lihakad, mõningatel liikidel väga suured, moodustavad kodariku. Lehe tipus on tugev astel, neid esineb ka lehe servades. Õitsevad harva, mõningad liigid vaid kord elus, surevad pärast viljade valmimist. Pärinevad Kesk- ja Lõuna-Ameerikast.

Sagedamini kasvatatakse ameerika agaavi

(*A. americana*). See on tugevakasvuline, lehed rohelised, teisenditel aga ka kollase- ja valgetriibulised. Toas kasvatatakse vaid noori eksemplare. Toalilledena on rohkem sobivad nõrgakasvulised liigid, nagu viktooria agaav

Joonis 42. Agaav.

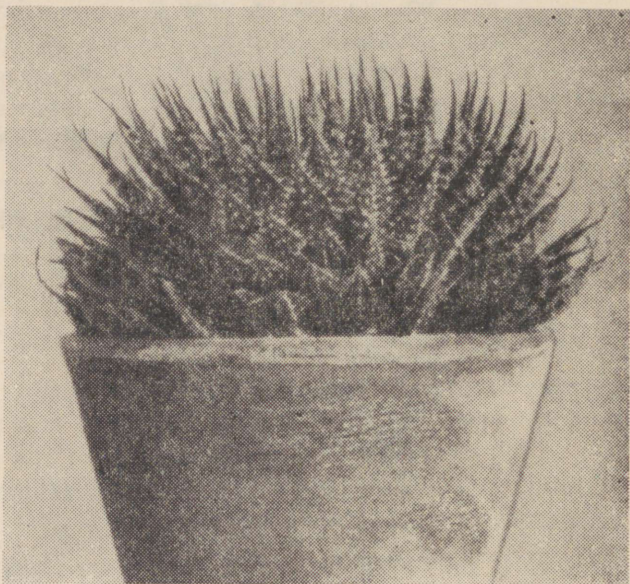
(*A. Victoriae-Reginae*), mustjasroheline agaav (*A. Atrovirens*), ferdinandi agaav (*A. Ferdinandi-Regis*) (joonis 42), kiudjas agaav (*A. filifera*) jt.

Paljundatakse juurevõsundite ja seemnetega.

Kasvatatakse võimalikult väikeses potis, kerges mättamullas, millele on vähesel määral lisatud lehemulda. Poti põhja asetada hea drenaaž. Suvel kasta mõõdukalt, talvel hoida peaaegu kuivana, jahedas valges ja mitteniiskes ruumis.

Teistest sukulentidest on dekoratiivsed ja huvitavad toaililled veel: piimalilled (*Euphorbia*), gasteeriad (*Gasteria*), havortiad (*Haworthia*) (joonis 42), turdlehed (*Crassula*), stapeeliad (*Stapelia*) ja paljud teised.

Kaktused. Omapärase kujuga, peamiselt Ameerika troopikavööndist pärinevad toaililled. Enamik liike õitseb väga rikkalikult, õied on ilusad ja väga värviküllased.

Joonis 43. Havortia.

Paljundatakse seemnetega (kevadel), pistikutega (mõningaid talvel suuremat osa aga suvel), juurelõikudega, juurevõsunditega (kevadel) ja pookimise teel (talvel).

Pistikutega paljundatakse lehetaoliste vartega liike (opuntsiad, lehtkaktused, lülikaktused). Opuntsia pistiku haavakoht lastakse kuivada 2—3 ööpäeva, teistel aga armistub haav juba ühe ööpäeva jooksul. Pärast seda asetatakse pistikud puhtasse liiva ja hoitakse klaasi all 20—25° temperatuuris. Esimestel päevadel ei kasteta, hiljem — väga mõõdukalt. Juurdunud pistikud istutatakse väikestesse

püütidesse. Lehtkaktuse pistikud juurduvad kerges mullas, ilma et vajaksid katet. Pistikuid võib teha kevadest kuni sügiseni.

Kaktusi poogitakse neil juhtudel, kui nad teiste paljundusviiside kasutamisel moodustavad väga nõrga juurestiku või kasvavad väga aeglaselt ja õitsevad halvasti. Ka saab pookimise teel moodustada kaktustest omapärase võra-kujuga puukesi. Pookimise teel paljundatakse lülrikaktusi (joonis 12), sammaskaktusi ja teisi. Alusena kasutatakse tihti lehtkaktust, peireskiat, opuntsiat, sammaskaktusi ja muid. Lõhesse pookimise viisi kasutatakse peamiselt siis, kui aluseks on lehtkaktus. Silindrilise ja keraja varrega kaktusi poogitakse jätkamise teel.

Vanemate kaktuste istutamisel kasutatakse lehemulda, millele on lisatud kuni $\frac{1}{4}$ osa õhu käes seisnud lupja (krohvipuru). Lehtkaktused kasvavad hästi saviliiv-, mätta- ja sõnnikumulla segus. Pott olgu väike ja hea dreneažiga. Kaktusi istutatakse ümber 2—3 aasta tagant või veelgi harvemini. Lülrikaktuste jaoks soovitatakse võtta kiulist mättamulda, millele lisatakse niisama palju turba- ja lehemulda (sellele segule lisatakse kuni $\frac{1}{4}$ osa liiva). Samuti võib nendele mullasegu koostada 2-st osast kõdunenud puukoorest, 1-st osast lehemullast ja 1-st osast sõnnikumullast.

Kaktused vajavad värsket õhku ning palju valgust. Niiskuse toimet hakkavad neil talvel juured ja vars mädanema, mille tagajärjel taim hävib.

Kahjuritest on kilptäid ja okastäid kõige ohtlikumad. Taimi tuleb süstemaatiliselt kontrollida ja kahjurite avastamisel viivitamatult rakendada tõrjeabinõud.

Kirjeldame lühidalt toalilledena kõige sagedamini esinevate kaktuste perekondi.

Silindrikaktused (*Echinocactus*) (joonis 44). Kera- või silindrikujulised, ribilised, ilusate, sageli omavahel läbi-põimunud asteldega kaktused. Õied on suured, mitmesugustes õrnades värvitoonides. Kasvutingimuste suhtes vähenõudlikud. Talvel kasta väga harva, kevadel kaitsta päikese eest ja kasta rohkem.

Lehtkaktused (*Phyllocactus*). Kasvatatakse peamiselt hübriidsorte, milledel on ilusad, suured, värvuselt punased, kollased, lillad või peaaegu sinised õied. Kõige laialdasemalt levinud kaktuseid. Õitseb kevadel, sageli ka veel sügisel, väga rikkalikult ja kestva. Hoida harilikes

Joonis 44. Siilkactus.

toatingimustes. Talvel kasta väga vähe, suvel aga rikkalikult. Vähenõudlik toalill. Paljundatakse pistikute ja seemnetega. Vanemaid lehtkaktusi istutatakse ümber 2—3 aasta tagant.

Opuntsiad (*Opuntia*). Ümmarguste, ovaalsete või lamedate, üksteise peal kasvavate lehetaoliste lülidega kaktused. Ilusamad ja kõige sagedamini kasvatatavad liigid on kuldopuntsia (*O. mycrodasys*) ja valgekarpvane opuntsia (*O. leucotricha*). Toas ei õitse opuntsiad peaaegu mitte kunagi. Neid kasvatatakse originaalsete ja dekoratiivsete vormide pärast.

Peireskiad (*Peireskia*). Hargnev kaktus, mille oksitel on hõredalt astlaid. Kasutatakse peamiselt alusena lülikaktuste ja teiste pookimisel.

Sammaskaktused (*Cereus*). Asteldega kaetud küünla või sambataolise kandilise varrega kaktused. Siia kuuluvad ka vaid üks öö õitsvad kaktused, nagu öökuninganna (*Selenicereus grandiflorus*), mille õied on väga ilusad, suured (kuni 18 sm läbimõõdus), seestpoolt valged, väljastpoolt kuld kollased, tugeva meeldiva aroomiga (meenutab vanilli). Soojanõudlikud, õitsevad harva.

Mamillariad (nisakaktused) (*Mamillaria*). Madalad kerakujulise või silindrilise varrega kaktused. Taimed on üleni kaetud nisakujuliste lühivõrsetega, areoolidega, millede tipus on astelde kimbud. Soojas toas õitsevad talvel hästi. Õied on väikesed, punased, kollased, valged, väljuvad areoolide vahelt, paiknevad taime ülaosas. Paljundatakse seemnete ja pistikutega (emataime küljest eraldatud külgvõrsetega).

Lülilikaktused (*Epiphyllum*). Kultuuris on palju selle rikkalikult õitsva kaktuse hübriidsorte. Õied on lillakaspunased, sirelivärvi-roosad, valged, karminpunased, sarlakpunased; õitsevad oktoobrist märtsini. Suvel varjutada päikese eest ja rohkesti kasta. Sügisel anda rohkem valgust, siis on õitsemine parem. Talvel hoida 18—20° temperatuuris. Pärast õitsemist kastetakse vähem, ei peeta aga mitte nii kuivas kohas kui teisi kaktusi. Väga kuiva õhuga toas ei kasva hästi ja õienupud varisevad maha. Istutatakse ümber pärast lühikest puhkeperioodi, harilikult mais.

TOALILLEDE VALIK JA PAIGUTAMINE

TOALILLEDE VALIK

Toalillede kasvatamise edukus oleneb esijoones nende õigest valikust. Hästi kasvavad toas need taimed, millele looduslikud kasvunõuded vastavad toa tingimustele.

Toalillekasvatuse eesmärgiks on omada nägusaid lehttaimi või õitsvaid lilli esijoones talvel, seejärel kevadel ja sügisel ning lõpuks ka suvel. Linnaelanikele pakuvad toalilled ka viimati märgitud perioodil suurt huvi. Toas kasvatamiseks tuleb valida troopika, subtroopika, kõrbete ja poolkõrbete piirkonnast pärinevaid, esijoones igihaljaid taimi. Suvehaljastest on kohasemad need, millel on puhkeperiood suvel või sügis-suvel ja mis võivad õitseda talvel.

Taimede kasvunõuded ei ole ühesugused. Mõned vajavad palju soojust (enamik troopilisi taimi), teised vähem (subtroopilised); üksikud lepivad vähese valgusega (varjusallivad), enamik on aga valguse suhtes väga nõudlikud (valguslembesed).

Tubades on taimede kasvutingimused väga erinevad. Suurte lõunapoolsete akendega tubades on valgust rohkesti, järelikult võib seal kasvatada valguslembesi toalilli. Väikeste akendega ida- või läänepoolsetes tubades on valgust vähem. Põhja poole suunduvate akendega toad ei ole kohased taimede kasvatamiseks või on seda väga vähe. Ainult eriti varjusallivaid toalilli võib kasvatada niisugustes tubades. Samuti erinevad on ka teised kasvutingimused.

Toa soojusrežiim oleneb soojusallikate võimsusest, nende töötamise kestusest, samuti sellest, kas toaseinu

ümbritseb välisõhk või on kõrval eluruumid. Ühtlane temperatuur soodustab taimede kasvu, järsud temperatuuri kõikumised aga mõjuvad halvasti.

Tavaliselt on elutoas talvel 16—18° sooja, mis on täiesti kohane paljudele troopilistele ja subtroopilistele lehttaimedele. Okaspuud ja -põõsad, samuti mõningad subtroopilised lehttaimed vajavad aga samal ajal märksa madalamat temperatuuri — umbes 10—12° või veelgi vähem.

Soojus ei jaotu toas ühtlaselt: soojusallika lähedal on soojem, akna juures aga märksa jahedam (4—5° võrra madalam toa keskmisest temperatuurist).

Soojas elutoas võib kasvatada agaave, amarüllist, antuuriume, lemmaltsu, metalliläikelist begooniat, villareesiaid, tsissust, lõhnavat draakonipuud, kliiviat, kriinumeid, kurkuuligot, sõnajalgu (adiantumid, aspleeniumid, nefroolepised), tradeskantsiaid ja teisi.

Jahedates ruumides kasvavad paremini rododendronid, araukaariad, kuningbegooniad, pelargoonid, hortensiad, griseliiniad, iileksid, viigipuud, kameeliad, hibiskused, küpressid, krüptomeeriad, loorberipuud, loorberkirsid, ligustrid, pteerised (sõnajalg), pitosporumid, roosid, elupuud, fukiad, alpikannikesed, tsitrused jt. Loetletud toalilli võib talvel kasvatada ka soojas toas aknalaul, mille all ei ole keskkütte radiaatorit.

Paljusid toalilli võib ühesuguse eduga kasvatada nii soojas kui ka jahedas toas. Sellised on näiteks alokaasiad, aaloed, araaliad, aspidistrad, aukuubad, kaktused, ajatatavad sibullilled, õlipuud, mirdid, oleandrid, ofiopogonid, palmid (datlipalmid, kookospalmid, kentiad jt. peale soojanõudlike liikide), hibiskused, sansevieeriad, kummipuud, filodendrid, kikkapuud jt.

Valgustingimused toas olenevad akna suurusest, selle suunast ilmakaarte suhtes, samuti toa sügavusest. Peaaegu poole päevasest välisvalgusest neelavad aknaklaasid. Mida kaugemale aknast toa sügavusse ja küljepoole, seda halvemaks muutuvad valgustingimused. Nii näiteks 50 sm kaugusel aknast on valgusehulk veidi alla 30%, ühe meetri kaugusel 18%, kahe meetri kaugusel aknast aga vaid 7,6% välisvalgusest. Seega viimasel juhul on valgust peaaegu 12 korda vähem. Niisuguste tingimustega lepivad vaid kõige varjusallivamad taimed.

Enamik toalilli on valguslembesed, seepärast märgime vaid neid, mis lepivad vähese valgusega või kasvavad

varjulises kohas koguni paremini. Nende hulka kuuluvad: alokaasiad, sulg-asparaagus, aspidistra (rohelistele lehtedega), araukaaria, aukuuba (rohelistele lehtedega), iileksid, kentiad, loorberipuu, loorberikirss, mirt, adiantumid, aspleeniumid, nefroolepised, pteerised, pitosporumid, luuderohi, sansevieeria, jugapuu, elupuud, datlipalmid, madal kääbuspalm, harilik karuspalm, lülakaktused jt.

Loetletud taimedest on eriti varjusallivad: alokaasiad, sulg-asparaagus, aspidistra, aukuuba, loorberipuu, sõnajalad, luuderohi, jugapuu.

Elutubades on õhk märksa kuivem kui kasvuhoones või väljas. Õhuniiskus on peamiselt küttesüsteemist. Ahjuküttega toas on õhk niiskem kui keskküttega toas. Eriti kuiv õhk on aurukeskküttega ruumis. See küttesüsteem on sageli toalillede väljasuremise põhjustaja. Neid tingimusi peab arvestama toalillede valikul. Niiskest troopika või subtroopika vööndist pärinevad taimed kasvavad harilikelt elutoa tingimustes väga halvasti (paljud orhideede liigid). Nende kasvatamine on võimalik vaid erilistes toa-kasvuhoonekestes (terraariumides). Samal ajal on aga niisuguseid toalilli, mida saab ühesuguse eduga kasvatada võrdlemisi kõrge, kuid ka madalama õhuniiskusega ruumides.

Ka õhu puhtusel on suur tähtsus. Värske õhk (hästi õhustatud ruumides) on kasulik enamikule toalilledest.

Õhu- ja soojusrežiimi on toas võimalik teataval määral reguleerida, ilma et rikutaks inimesele vajalikke sanitaar-hügieenilisi norme. Järelikult saab luua ka taimede elutegevuseks enam-vähem kohaseid tingimusi. Palju raskem on reguleerida valgusrežiimi ja õhuniiskust, eriti veel siis, kui need tegurid on miinimumis. Sel juhul saab toa haljastamise küsimust lahendada vaid selliste taimedega, mis lepivad vähese valgusega ega esita ka erilisi nõudeid õhuniiskuse suhtes.

Kergem on luua toalilledele sobivaid toitumistingimusi. Liiga suurte lillepottide või püttide kasutamisest tuleb aga hoiduda, sest need ei ole toas nägusad ja sügis-talve perioodil ahjuküttega toas võivad taimed neis mulla liigse niiskuse tõttu mädanema hakata.

Nagu juba varem tähendatud, on toalillede vastupidavus ka sellest, kas nad kasvatati toas seemnest, vegetatiivosadest või hangiti kasvuhoones üleskasvatatud taimed.

Kasvuhoones on taimede kasvutingimused palju soodsamad kui toas (rohkem valgust ja niiskust). Seal üleskas-

vatatud taimed on täielikult kohanenud antud tingimustele. Kasvuhoonest elutuppa toodud toalilled ei talu kuiva õhku, hakkavad kuivama ja võivad koguni hävida. Intensiivsel kasvuperioodil ületoodud taimede juures esineb kõige tugevamal määral lehtede ja noorte võrsete närbumist. Kasvavad võrsed ja lehed venivad puuduliku valguse tõttu välja, muutuvad kahvatuks ja taim jääb kiduraks. Kannatliku ja vastava hooldamise puhul sellised taimed hiljem siiski aegamööda paranevad — nende organism kohaneb uutele tingimustele. Seepärast tuleb kasvuhoonest toalilli hankida nende puhkeperioodil või siis kasvuperioodi algul. Nad olgu hästi juurdunud, terved ja mitte nakatatud haiguste ega kahjurite poolt.

Võrreldes toa tingimusi ja taimede kasvunõudeid, võib kergesti valida antud ruumi jaoks kõige sobivamaid toalilli.

LILLEDE PAIGUTAMINE TOAS

Lillede paigutamisel toas peab arvestama eespool antud juhendeid lillede valiku kohta vastavalt erinevatele kasvu-tingimustele. Enamik toalilli tuleb paigutada aknalauale, sest esijoones vajavad nad valgust. Mõningaid liike võib kasvatada ka akna lähedal.

Kõige valguslembesemad taimed paigutatakse aknalauale, vähema valgusega leppivad — akna lähedale; 2—3 m kaugusele aknast võib paigutada vaid varjusallivaid taimi.

Amplililled riputatakse aknale, võimalikult klaasi lähedale (mitte aga vastu aknaklaasi). Samuti võib neid paigutada akna kõrvale seina külge kinnitatud alustele. Ka lillelaua äärelt allarippuvad amplitaimed mõjuvad väga dekoratiivselt.

Teatavasti vajavad kõige rohkem valgust õitsevad rohttaimed. Seepärast tuleb esijoones nendele anda koht aknalaual. Mitmesugused väikesed toalilled (kaktused ja teised väga valguslembesed taimed) paigutatakse samuti aknalauale või selle lähedale.

Lillede paigutamisel toas peab arvestama nende kasvunõuete kõrval ka iga taime dekoratiivsust ja nägusate gruppide kujundamise võimalust. Ruumide kaunistamine ongi toalillede kasutamise peamine eesmärk. Sellepärast peab neid nii paigutama, et nad oleksid ruumile ehteks ja et nende dekoratiivsus tuleks hästi esile.

Marmorist, kivist või betoonist aknalaua peab lillepoti alla paigutama vastava puust või traadist punutud aluse. Kui lillepott asetseb vahetult aknalaua, siis võivad taimed talvel kannatada külma tõttu, suvel aga üle kuumeneda. Taimi ei või paigutada vastu aknaklaasi; sellega kokkupuutuvatel lehtedel tekivad suvel päikese põletushaavad, sügisel ja talvel aga hakkavad lehed mädanema liigse niiskuse tõttu või külmuvad.

Akna lähedal paigutatakse toalilled kas vastavale alusele või lillelauale. Viimasel grupeeritakse lilled vastavalt nende kõrgusele, kasvulaadile ja dekoratiivsusele. Keskele paigutatakse kõrgemad taimed (ladvad ei tohi siiski ulatuda aknast kõrgemale), nende ümber paigutatakse gruppides madalamad taimed ja äärtele — madalad ääristaimed ning rippuvate vartega amplililled. Püstitades kasvavad kõrged taimed (palmid, kummipuu, filodender, loorberipuu jt.) paigutatakse kas madalatele alustele (pinkidele) või siis põrandale vastava aluse peale.

Ronitaimede jaoks tehakse puust toed või sõrestikud, millede najal nad väänduvad või ronivad ülespoole. Sõrestikud paigutatakse akna lähedale hästi valgustatud seinale või vahetult aknalauale.

TOALILLEDE NIMESTIK
EESTI, LADINA JA VENE KEELES

aaloed 102	<i>Aloe</i>	Алоэ, столетник
kirjulehine aaloe	— <i>striata</i>	— стриата
ohteline aaloe	— <i>aristata</i>	— аристата
puu-aaloe	— <i>arborescens</i>	— деревовидный
vöödiline aaloe	— <i>variegata</i>	— вариегата
aarum, aaroni kepp 82	<i>Arum palaestinum</i>	Арум
abutilon, toavaher 43	<i>Abutilon hybridum</i>	Абутилон, комнатный клен
adiantumid 76	<i>Adiantum</i>	Адиант, адиантум
agaavid 102	<i>Agave</i>	Агава
ameerika agaav	— <i>americana</i>	— американская
ferdinandi agaav	— <i>Ferdinandi-Regis</i>	
mustjasroheline agaav	— <i>Atrovirens</i>	
kiudjas agaav	— <i>filifera</i>	
viktooria agaav	— <i>Victoriae-Reginae</i>	
alokaasiad 43	<i>Alocasia</i>	Алоказия
suurejuureline alokaasia	— <i>macrorhiza</i>	— крупнокорневая
alpikannike 44	<i>Cyclamen persicum</i>	Альпийская фиалка, цикламен
amarüllis 88	<i>Hippeastrum vittatum</i>	Амариллис
antuuriiumid 44	<i>Anthurium</i>	Антуриум
flamingolill	— <i>Scherzerianum</i>	— Шерцерианум
kristall-antuuriium	— <i>crystallinum</i>	
viitši antuuriium	— <i>Veitchii</i>	
araaliad 45	<i>Fatsia</i>	Аралия
jaapani araalia	— <i>japonica</i>	— японская
araukaaria 45	<i>Araucaria excelsa</i>	Араукария
ardiisia 47	<i>Ardisia crispa</i>	Ардизия
asparaagused 93	<i>Asparagus</i>	Аспарагус
sprengeri asparaagus	— <i>Sprengeri</i>	— Спенгери
sulg-asparaagus	— <i>plumosus</i>	— перистый
aspidistra 48	<i>Aspidistra elatior</i>	Аспидистра, дружная семейка
aspleeniumid 77	<i>Asplenium</i>	Асплеениум
astelpõõsas 58	<i>Ilex aquifolium</i>	Падуб обыкновенный

aukuuba 48	<i>Aucuba japonica</i>	Аукуба, золотое де- рево
balsamiin vt. lemmalt- sad	<i>Impatiens balsamina</i>	Бальзамин
begooniad 17, 48	<i>Begonia</i>	Бегония
kredneri begoonia	— <i>Credneri</i>	— Креднери
diadeembegoonia	— <i>diadema</i>	— диадема
lotringi begoonia	— « <i>Gloire de Lorraine</i> » (<i>B. secotrana</i> × <i>B. Dregei</i>)	— Глюар де Лоррен
metalliläikeline be- goonia	— <i>metallica</i>	— металлоидная, ме- таллика
kuningbegoonia	— <i>Rex</i>	— Рекс, королевская
tähnikbegoonia	— <i>maculata</i>	— макулата
vesuuvi begoonia	— <i>Rex «Vesuv»</i>	— Везувий
veltoni begoonia	— <i>Weltoniensis</i>	— Вельтоннензис, Вельтонская
bilbergiad 50	<i>Billbergia</i>	Бельбергия
longusõieline bilber- gia	— <i>nutans</i>	— свешивающаяся
bioota, idamaa 52	<i>Biota orientalis</i>	Биота восточная
buvardia 50	<i>Bouvardia hybrida</i>	Бувардия
datlipalmid 70	<i>Phoenix</i>	— Феникс, финики
harilik datlipalm	— <i>dactylifera</i>	— финиковая пальма
kanaari datlipalm	— <i>canariensis</i>	— канарский
longuslehine datli- palm	— <i>reclinata</i>	— наклоненный
draakonipuud 51	<i>Dracaena</i>	Драцена
kohhi draakonipuu	— <i>Kochiana</i>	— Коха
lõhnav draakonipuu	— <i>fragrans</i>	— фрагранс
päris-draakonipuu	— <i>Draco</i>	— драконовая, драко- нова дерева
elupuud 52	<i>Thuja</i>	Туя, дерево жизни
harilik elupuu	— <i>occidentalis</i>	— западная
ebajasmiinid 58	<i>Philadelphus</i>	Чубушник, жасмин са- довый
filodender 52	<i>Monstera deliciosa</i>	Филодендрон
flamingolill 45	<i>Anthurium Scerzeri- anum</i>	Антуриум Шерцерианум
fuksiad 54, 94	<i>Fuchsia</i>	Фуксия
aedfuksia	— <i>hybrida</i>	— обычная
amplifuksia	— <i>procumbens</i>	— распростертая
magaljaiši fuksia	— <i>magellanica</i>	магелланская
gardeeniad 55	<i>Gardenia</i>	Гардения
juurduv gardeenia	— <i>radicans</i>	— радиканс
rohkeõieline gardee- nia	— <i>florida</i>	— обильноцветная
gasteeriad 104	<i>Gasteria</i>	Гастерия
gloksiinia 82	<i>Sinningia hybrida</i>	Глоксиния
griseliinia 55	<i>Griselinia</i>	Гризелиния
ranniku griseliinia	— <i>littoralis</i>	— прибрежная
suureleheline grise- liinia	— <i>macrophylla</i>	— крупнолистная

havortiad 104	<i>Haworthia</i>	Гавортия
heliotroop 56	<i>Heliotropium peruvianum</i>	Гелиотрон
hibiskused 56	<i>Hibiscus</i>	Гибискус, розан
hiina hibiskus, toakask	— <i>rosea-sinensis</i>	китайская роза, розан
süüria hibiskus	— <i>syriacus</i>	китайский сирийская роза, розан
hortensia 83	<i>Hydrangea hortensis</i>	сирийский Гортензия
hüatsint 89	<i>Hyacinthus orientalis</i>	Гиацинт
hümenokallised 57	<i>Hymenocallis</i>	
iileksid 58	<i>Ilex</i>	— Падуб, илекс
astelpõõsas	— <i>aquifolium</i>	— обыкновенный
paraguai iileks	— <i>paraguariensis</i>	— парагвайский
sarv-iileks	— <i>cornuta</i>	— рогатый
jasmiinid 58	<i>Jasminium</i>	Жасмин
araabia jasmiin	— <i>Sambac</i>	— арабский
suureõieline jasmiin	— <i>grandiflorum</i>	— крупноцветный
jugapuu 59	<i>Taxus baccata</i>	Тисс, красное дерево
kaktused 18, 27, 104	<i>Cactus</i>	Кактусы
kalla 59	<i>Zantedeschia aethiopica</i>	Калла этиопика
kameelia 59	<i>Camellia japonica</i>	Камелия
karuspalmid 71	<i>Trachycarpus</i>	
harilik karuspalm	— <i>excelsa</i>	
kellukad 96	<i>Campanula</i>	Колокольчик, кампанула
rippõieline kellukas	— <i>isophylla</i>	— ломкий
kentiad 70.	<i>Howea</i>	Кентия
belmori kentia	— <i>Belmoreana</i>	— Бельмора
forsteri kentia	— <i>Forsteriana</i>	Форстера
Kepp-palmid 70	<i>Chamaedorea</i>	Хамедорея
kõrge kepp-palm	— <i>elatio</i>	— высокая
sale kepp-palm	— <i>elegans</i>	— изящная
kikkapuud 60	<i>Evonymus</i>	Бересклет, эвонимус
jaapani kikkapuu	— <i>japonica</i>	— японский
kinkaaniid 77	<i>Fortunella</i>	Кинкан
kirinõgesed 60	<i>Coleus</i>	Колеус
harilik kirinõges	— <i>Blumei</i>	— гибридный
reenelti kirinõges	— <i>Rehneltianus</i>	— Ренелцианус
kivirikud 96	<i>Saxifraga</i>	Камнеломка, саксифрага
rippuv kivirik	— <i>sarmentosa</i>	— плетеносная
klerodendronid 61	<i>Clerodendron</i>	Волкамерия, клеродендрон
lõhnav klerodendron	— <i>fragrans</i>	— душистая
väänlev klerodendron	— <i>Thomsonae</i>	— вьющаяся
kliivia 61	<i>Clivia miniata</i>	Кливия
klorofüütum 94	<i>Ghlorophytum</i>	Хлорофитум, венечник
	— <i>sum</i>	живородящий
kookospalmid 70	<i>Cocos</i>	Кокос
bonneti kookospalm	— <i>Bonnetii</i>	— Боннети

vedelli kookospalm
 koralltomat 62
 korüüfad 70
 kriinumid 62
 muuri kriinum
 povelli kriinum
 suur kriinum
 krüptomeeria 63
 krüsanteem 63
 kummipuu 16, 63
 kurkuuligo 65
 kääbuspalmid 71
 madal kääbuspalm
 küpressid 65
 leinaküpress
 vahemere küpress
 lataaniad 70
 lehtkaktused 18, 105
 lehvikpalmid 70
 austraalia lehvik-
 palm
 hiina lehvikpalm
 lemmaltsad 66
 balsamiin
 holsti lemmalts
 sultani lemmalts
 ligustrid 66
 harilik liguster
 jaapani liguster
 läiklehine liguster
 liiliad 89
 kuningliilia
 kuldliilia
 pikaõieline liilia
 loorberipuu 67
 loorberkirss 67
 luuderohi 96
 lõikheinad 67
 näärmelehine lõik-
 hein
 papüurus
 vahelduvalehine
 lõikhein
 lülilikaktused 107
 maikelluke 90
 mirt 68
 nartsissid 91
 žonkvill-nartsiss

— *Weddelliana*
Solanum capsicastrum
Corypha
Crinum
 — *Moorei*
 — *Powellii*
 — *giganteum*
Cryptomeria japonica
Chrysanthemum indi-
cum
Ficus elastica
Curculigo recurvata
Chamaerops
 — *humilis*
Gypressus
 — *funeraria*
 — *sempervirens*
Latania
Phyllocactus
Livistona
 — *australis*
 — *chinensis*
Impatiens
 — *balsamina*
 — *Holstii*
 — *Sultani*
Ligustrum
 — *vulgare*
 — *japonicum*
 — *lucidum*
Lilium
 — *regale*
 — *auratum*
 — *longiflorum*
Laurus nobilis
Laurocerasus officina-
lis
Hedera helix
Cyperus
 — *adenophorus*
 — *papyrus*
 — *alternifolius*
Epiphyllum
Convallaria majalis
Myrtus communis
Narcissus
 — *Jonquilla*

— Ведделиана
 Солянум вишневым
 Корифа
 Кридум
 — Мура
 — Пауэлла
 — исполинский
 Криптомерия
 Хризантема
 Фикус эластика, рези-
 новый фикус
 Куркулига
 Хамеропс
 — низкий
 Кипарис
 — горизонтальный
 — вечнозеленый
 Латания
 Филлокактус, листопо-
 добный кактус
 Ливистона
 — австралийская
 — китайская
 Бальзамин
 — садовый
 — хольстий
 — африканский
 Бирючина, лигуструм
 — обыкновенная
 — японская
 — блестящая
 Лилия
 — китайская
 — золотистая
 — длинноцветная
 Лавр благородный
 Лавровишня обыкновен-
 ная
 Плющ обыкновенный
 Циперус, папирус
 — аденофорус
 — папирус
 — альтернифолиус
 Членистолистный как-
 тус, эпифиллум
 Ландыш
 Мирта, Мирт
 Нарцисс
 — жонкили

Vahalill

paljuõieline nartsiss	— <i>Tazetta</i>	— букетный, тацетт
valge nartsiss	— <i>poeticus</i>	— белый
nefroolepised 77	<i>Nephrolepis</i>	Нефролепис
vuithmanni nefroolepis	— <i>exaltata</i> var. <i>Whitmannii</i>	
neriined 85	<i>Nerine</i>	Нерине
mamillaariad (nisa-kaktused) 107	<i>Mamillaria</i>	Мамиллария, сосочковый кактус
ofiopogoon 68	<i>Ophiopogon Jaburan</i>	Офиопогон
oleander 69	<i>Nerium oleander</i>	Олеандр
opuntsiad 18, 107	<i>Opuntia</i>	Опунция
kuldopuntsia	— <i>microdasys</i>	— мелковолосистая
valgekarvane opuntsia	— <i>leucotricha</i>	— беловолосая
osmantused 82	<i>Osmanthus</i>	Османтус
lõhnav osmantus	— <i>fragrans</i>	— душистый
torkivalehine osmantus	— <i>aquifolium</i>	— колючий
palmid 70	<i>Palmae</i>	Пальмы
papiürus 67	<i>Cyperus papyrus</i>	Циперус, папирус
peireskiad 107	<i>Peireskia</i>	Пейреския, листоносный кактус
pelargoonid 72	<i>Pelargonium</i>	Герань, пеларгония
luuderohu-lehine pelargoon	— <i>peltatum</i>	— плющелистная
lõhnav pelargoon	— <i>graveolens</i>	— душистая
suureõieline pelargoon	— <i>grandiflorum</i>	— крупноцветная
viirpelargoon	— <i>zonale</i>	— зональная
piimalilled 104	<i>Euphorbia</i>	Эйфорбия
pitosporumid 72	<i>Pittosporum</i>	Смолосемянник, питоспорум
lainjalehine pitosporum	— <i>undulatum</i>	— ниспровергнутый
tobiira pitosporum	— <i>Tobira</i>	Тобира
primulad 73	<i>Primula</i>	Примула, первоцвет
hiina primula	— <i>sinensis</i>	— китайская
toaprimula	— <i>obconica</i>	— обконика
õrnpriimula	— <i>malacoides</i>	— мальвоподобная
pteerised 77	<i>Pteris</i>	Орляк, птерис
kreeta pteris	— <i>cretica</i>	— критский
peenehambuline pteris	— var. <i>Wimsettii</i>	— мелкозубчатый
rododendronid 73	<i>Rhododendron</i>	Рододендрон
hiina rododendron	— <i>sinense</i>	— китайский
india rododendron	— <i>indicum</i>	— индийский, азалея индийская
pontia rododendron	— <i>ponticum</i>	— понтийский
roosid 74	<i>Rosa</i>	Роза
ruskus 75	<i>Ruscus aculeatus</i>	Рускус
sammaskaktused 18, 107	<i>Cereus</i>	Свечевидный кактус, цереус
sansevieeria 75	<i>Sansevieria guineensis</i>	Сансевьера

siilkaktused 105	<i>Echinocactus</i>	Ежовый кактус, эхино- кактус
seebralilled 99	<i>Zebrina</i>	
rippuv seebralill	— <i>pendula</i>	
sprekeelia , kaunikuju- line 89	<i>Sprekelia formosis-</i> <i>sima</i>	Спекелия прекрас- нейшая
stapeeliad 104	<i>Stapelia</i>	Стапелия
sõnajalad 76	<i>Filices</i>	Папоротники
toakask vt. hiina hibiskus		
toavahter vt. abutilon		
tradeskantsiad 99	<i>Tradescantia</i>	Традесканция
valgeõieline trades- kantsia	— <i>albiflora</i>	— белая
tsineraaria 85	<i>Senecio cruentus</i>	Цинерария
tsissus 100	<i>Cissus discolor</i>	Циссус, комнатный виноград
tsitrused 77	<i>Citrus</i>	Цитрусы
apelsinipuu	— <i>sinensis</i>	— апельсин
greipfruut	— <i>paradisi</i>	— грейпфрут
mandariinipuu	— <i>nobilis</i>	— мандарин
pomerantsipuu	— <i>Aurantium</i>	— померанец
sidrunipuu	— <i>Limon</i>	— лимон
tulp 92	<i>Tulipa Gesneriana</i>	Тюльпан
turdlehed 104	<i>Grassula</i>	Крассула
tõlvpuud 51	<i>Cordyline</i>	Кордилина
austraalia tõlvpuu	— <i>australis</i>	— австралийская
latvõisikuline tõlv- puu 52	— <i>terminalis</i>	— верхушечная
vahalill 100	<i>Hoya carnosa</i>	Плющ, восковой
valloota 80	<i>Vallota</i>	
viigipuu 85, 100	<i>Ficus</i>	Фигус, филовое де- рево
erilehine viigipuu 100	— <i>heterophylla</i>	— гетерофилла
harilik viigipuu 85	— <i>carica</i>	— инжир, смоковни- ца, винная ягода
kummipuu 63	— <i>elastica</i>	— эластика, резино- вая
madal viigipuu 100	— <i>pumila</i>	— низкий
villareesiad 81	<i>Villaresia</i>	Вилларезия
suureõieline villaree- sia	— <i>grandiflora</i>	— крупноцветная
vrieesiad 81	<i>Vriesia</i>	Вриезия
hieroglüüf-vrieesia	— <i>hieroglyphica</i>	— иероглифическая
lääkiv vrieesia	— <i>splendens</i>	— блестящая
õlipuud 82	<i>Olea</i>	Маслина
päris-õlipuu	— <i>europaea</i>	— настоящая
õökuninganna 107	<i>Selenicereus grandi-</i> <i>floras</i>	Царица ночи

TOALILLEDE NIMESTIK
LADINA, EESTI JA VENE KEELES

<i>Abutilon hybridum</i>	abutilon, toavaher	Абутилон, комнатный клен
<i>Adiantum</i>	adiantumid	Адиантум
<i>Agave</i>	agaavid	Агава
— <i>americana</i>	ameerika agaav	— американская
— <i>atrovirens</i>	mustjasroheline agaav	— атровиренс
— <i>Ferdinandi-Regis</i>	ierdinandi agaav	— Фердинанди
— <i>filiifera</i>	kiudjas agaav	— филифера
— <i>Victoriae-Reginae</i>	viktooria agaav	— Виктория
<i>Alocasta</i>	alokaasiad	Алоказия
— <i>macrorrhiza</i>	suurejuureline alo-kaasia	— крупнокорневая
<i>Aloe</i>	aaloed	Алоэ, столетник
— <i>arborescens</i>	puu-aaloe	— древовидный
— <i>aristata</i>	ohteline aaloe	— аристата
— <i>striata</i>	kirjulehine aaloe	— стриата
— <i>variegata</i>	vöödiline aaloe	— вариегата
<i>Anthurium</i>	antuuriumid	Антуриум
— <i>crystallinum</i>	kristall-antuurium	— кристаллиnum
— <i>Scherzerianum</i>	flamingolill	— Шерцерианум
— <i>Veitchii</i>	viitši antuurium	— Витчи
<i>Araucaria excelsa</i>	araukaaria	Араукария
<i>Ardisia crispa</i>	ardiisia	Ардизия
<i>Arum palaestinum</i>	aarum, aaroni kepp	Арум
<i>Asparagus</i>	asparaagused	Аспарагус
— <i>plumosus</i>	sulg-asparaagus	— перистый
— <i>Sprengeri</i>	sprengeri asparaagus	— Спренгери
<i>Aspidistra elatior</i>	aspidistra	Аспидистра, дружная семейка
<i>Asplenium</i>	aspleeniumid	Асплеениум
<i>Aucuba japonica</i>	aukuuba	Аукуба, золотое дерево
<i>Begonia</i>	begooniad	Бегония
— <i>Credneri</i>	kredneri begoonia	— Креднери
— <i>diadema</i>	diadeembegoonia	— диадема

— «Gloire de Lor- raine»	lotringi begoonia	— Глюар де Лоррен
— maculata	tähnikbegoonia	— макулата
— metallica	metalliläikeline be- goonia	— металлика, метал- ловидная
— Rex	kuningbegoonia	— рекс, королевская
— «Vesuv»	vesuuvi begoonia	— Везувий
— Weltoniensis	veltoni begoonia	Вельтониензис, Вельтонская
<i>Billbergia</i>	bilbergiad	Бильбергия
— nutans	longusõieline bilber- gia	— свешивающаяся
<i>Biota orientalis</i>	idamaa bioota	Биота восточная
<i>Bouvardia hybrida</i>	buvardia	Бувардия
<i>Camellia japonica</i>	kameelia	Камелия
<i>Campanula</i>	kellukad	Қолокольчик, кампа- нула
— isophylla	rippõieline kellukas	— ломкий
<i>Cereus</i>	sammaskaktused	Цереоус, свечевидный кактус
<i>Chamaedorea</i>	kepp-palmid	Хамедорея
— elatior	kõrge kepp-palm	— высокая
— elegans	sale kepp-palm	— изящная
<i>Chamaerops</i>	kääbuspalmid	Хамеропс
— humilis	madal kääbuspalm	— низкий
<i>Chlorophytum como- sum</i>	klorofüütum	Хлорофитум, венечник живородящий
<i>Chrysanthemum indi- cum</i>	krüsanteem	Хризантема
<i>Cissus discolor</i>	tsissus	Циссус, комнатный виноград
<i>Citrus</i>	tsitrused	Цитрусы
— <i>Aurantium</i>	pomerantsipuu	померанец
— <i>Limon</i>	sidrunipuu	лимон
— <i>nobilis</i>	mandariinipuu	мандарин
— <i>paradisi</i>	greipfruut	грейпфрут
— <i>sinensis</i>	apelsinipuu	апельсин
<i>Clerodendron</i>	klerodendronid	Волкамерия, клеро- дендрон
— <i>fragrans</i>	lõhnav klerodendron	— душистая
— <i>Thomsonae</i>	väänlev klerodend- ron	— вьющиеся
<i>Clivia miniata</i>	kliivia	Қливия
<i>Cocos</i>	kookospalmid	Кокос
— <i>Bonnetii</i>	bonneti kookospalm	— Боннети
— <i>Weddelliana</i>	vedelli kookospalm	— Ведделиана
<i>Coleus</i>	kirinõgesed	Колеус
— <i>Blumei</i>	harilik kirinõges	— гибридный
— <i>Rehneltianus</i>	reenelti kirinõges	— Ренелцианус
<i>Convallaria majalis</i>	maikelluke	Ландыш
<i>Cordyline</i>	tõlvpuud	Қордылина
— <i>australis</i>	austraalia tõlvpuu	— австралийская

— <i>terminalis</i>	latvõisikuline tōlv- puu	— верхушечная
<i>Corypha</i>	korüüfad	Корифа
<i>Crassula</i>	turdlehed	Крассула
<i>Crinum</i>	kriinumid	Кринум
— <i>Giganteum</i>	suur kriinum	— исполинский
— <i>Moorei</i>	muuri kriinum	— Мура
— <i>Powellii</i>	povelli kriinum	— Пауэлла
<i>Cryptomeria japonica</i>	krüptomeeria	Криптомерия
<i>Curculigo recurvata</i>	kurkuuligo	Куркулига
<i>Cyclamen persicum</i>	alpikannike	Альпийская фиалка, цикламен
<i>Cyperus</i>	lõikheinad	Циперус, папирус
— <i>adenophorus</i>	näärmelehine lõik- hein	— аденофорус
— <i>alternifolius</i>	vahelduvalehine lõik- hein	— альтернифолиус
— <i>papyrus</i>	papüürus	папирус
<i>Cypressus</i>	küpressid	Кипарис
— <i>funeris</i>	leinaküpress	— горизонтальный
— <i>sempervirens</i>	vahemere küpress	— вечнозеленый
<i>Dracaena</i>	draakonipuud	Драцена
— <i>Draco</i>	päris-draakonipuu	— драконовая, дра- коновое дерево
— <i>fragrans</i>	lõhnav draakonipuu	— Фрагранс
— <i>Kochiana</i>	kohhi draakonipuu	— Коха
<i>Echinocactus</i>	siilkaktused	Ежовый кактус, эхи- нокактус
<i>Epiphyllum</i>	lülrikaktused	Эпифиллум, членисто- листный кактус
<i>Euphorbia</i>	piimalilled	Эйфорбия
<i>Evonymus</i>	kikkapuud	Бересклет
— <i>japonica</i>	jaapani kikkapuud	— японский
<i>Fatsia</i>	araaliad	Аралия
— <i>japonica</i>	jaapani araalia	— японская
<i>Ficus</i>	viigipuud	Фигус
— <i>carica</i>	harilik viigipuu	инжир, смоковница, винная ягода
— <i>elastica</i>	kummipuu	— эластика
— <i>heterophylla</i>	erilehine viigipuu	— гетерофилла
— <i>pumila</i>	madal viigipuu	— низкий
<i>Filices</i>	sõnajalad	Папоротники
<i>Fortunella</i>	kinkaanid	Кинкан
<i>Fuchsia</i>	fuksiad	Фуксия
— <i>hybrida</i>	aedfuksia	— обычная
— <i>magellanica</i>	magaljaiši fuksia	— магелланская
— <i>procumbens</i>	amplifuksia	— распростертая
<i>Gardenia</i>	gardeenid	Гардения
— <i>florida</i>	rohkeõieline gardee- nia	— обильноцветная
— <i>radicans</i>	juurduv gardeenia	— радиканс
<i>Gasteria</i>	gasteeriad	Гастерия
<i>Griselinia</i>	griseliiniad	Гризелиния

— <i>littoralis</i>	ranniku griseliinia	— прибрежная
— <i>macrophylla</i>	suurelehine griseliinia	— крупнолистная
<i>Haworthia</i>	havortiad	Гавортия
<i>Hedera helix</i>	luuderohi	Плющ обыкновенный
<i>Heliotropium peruvianum</i>	heliotroop	Гелиотроп
<i>Hibiscus</i>	hibiskused	Гибискус, розан
— <i>rosea-sinensis</i>	hiina hibiskus, toakask	китайская роза, розан
— <i>syriacus</i>	süüria hibiskus	китайский сирийская роза, розан сирийский
<i>Hippeastrum vittatum</i>	amarüllis	Амариллис
<i>Howea</i>	kentiad	Кентия
— <i>Belmoreana</i>	belmori kentia	— Бельмора
— <i>Forsteriana</i>	forsteri kentia	— Форстера
<i>Hoya carnosa</i>	vahalill	Плющ восковой
<i>Hyacinthus orientalis</i>	hüatsint	Гиацинт
<i>Hydrangea hortensis</i>	hortensia	Гортензия
<i>Hymenocallis</i>	hümenokallised	Гименокаллис
<i>Ilex</i>	iileksid	Падуб, илекс
— <i>aquifolium</i>	astelpõõsas	— обыкновенный
— <i>cornuta</i>	sarv-iileks	— рогатый
— <i>paraguariensis</i>	paraguai iileks	— парагвайский
<i>Impatiens</i>	lemmaltsad	Бальзамин
— <i>balsamina</i>	balsamiin	— садовый
— <i>Holstii</i>	holsti lemmalts	— Хольстий
— <i>Sultani</i>	sultani lemmalts	— африканский
<i>Jasminum</i>	jasmiinid	Жасмин
— <i>grandiflorum</i>	suureõieline jasmiin	— крупноцветный
— <i>Sambac</i>	araabia jasmiin	— арабский
<i>Latania</i>	lataaniad	Латания
<i>Laurocerasus officinalis</i>	loorberkirss	Лавровишня обыкновенная
<i>Laurus nobilis</i>	loorberipuu	Лавр благородный
<i>Ligustrum</i>	ligustrid	Бирючина, лигуструм
— <i>japonicum</i>	jaapani liguster	— японская
— <i>lucidum</i>	läiklehine liguster	— блестящая
— <i>vulgare</i>	harilik liguster	— обыкновенная
<i>Lilium</i>	liiliad	Лилия
— <i>auratum</i>	kuldliilia	— золотистая
— <i>longiflorum</i>	pikaõieline liilia	— длинноцветная
— <i>regale</i>	kuningliilia	— китайская
<i>Livistona</i>	lehvikpalmid	Ливистона
— <i>australis</i>	austraalia lehvikpalm	— австралийская
— <i>chīnensis</i>	hiina lehvikpalm	— китайская
<i>Mamillaria</i>	mamillaariad, nisa-kaktused	Мамиллярия, сосочковый кактус
<i>Monstera deliciosa</i>	filodender	Филодендрон
<i>Myrtus communis</i>	mirt	Мирта
<i>Narcissus</i>	nartsissid	Нарцисс
— <i>Jonquilla</i>	žonkvill-nartsiss	— Жонкили

— poeticus	valge nartsiss	— белый
— Tazetta	paljuõieline nartsiss	— букетный, тацетт
<i>Nephrolepis</i>	nefroolepised	Нефролепис
— exaltata var. <i>Whitmannii</i>	vuitmanni nefrolepis	
<i>Nerine</i>	neriined	Нерине
<i>Nerium oleander</i>	oleander	Олеандр
<i>Olea</i>	õlipuud	Маслина
— europaea	päris-õlipuu	— настоящая
<i>Ophiopogon jaburan</i>	ofiopoogon	Офиопогон
<i>Opuntia</i>	opuntsiad	Опунция
— leucotricha	valgekarvane opuntisia	— беловолосая
— microdasys	kuldopuntsia	— мелковолосистая
<i>Osmanthus</i>	osmantused	Османтус
— aquifolium	torkivalehine osmantus	— колючий
— fragrans	lõhnav osmantus	— душистый
<i>Palmae</i>	palmid	Пальмы
<i>Pancratium</i>	pankraatsiumid	Панкрациум
<i>Peireskia</i>	peireskiad	Пейреския, листоносный кактус
<i>Pelargonium</i>	pelargoonid	Герань, пеларгония
— grandiflorum	suureõieline pelargoon	— крупноцветная
— graveolens	lõhnav pelargoon	— душистая
— peltatum	luuderohu-lehine pelargoon	— плющелистная
— zonale	viirpelargoon	— зональная
<i>Philadelphus</i>	ebajasmiinid	Чубушник, жасмин садовый
<i>Phoenix</i>	datlipalmid	Феникс, финики
— canariensis	kanaari datlipalm	— канарский
— dactylifera	harilik datlipalm	финиковая пальма
— reclinata	longuslehine datlipalm	— наклоненный
<i>Phyllocactus</i>	lehtkaktused	Филлокактус, листо-добный кактус
<i>Pittosporum</i>	pitosporumid	Смолосемянник, пит-тоспорум
— Tobira	tobiira pitosporum	— Тобира
— undulatum	lainjalehine pitosporum	— ниспровергнутый
<i>Primula</i>	priimulad	Примула, первоцвет
— malacoides	õrnpriimula	— мальвоподобная
— obconica	toapriimula	— обконика
— sinensis	hiina priimula	— китайская
<i>Pteris</i>	pteerised	Орляк, птерис
— cretica	kreeta pteeris	— критский
<i>Rhododendron</i>	rododendronid	Рододендрон
— indicum	india rododendron	— индийский, азалея индийская
— ponticum	pontia rododendron	— понтийский

— <i>sinense</i>	hiina rododendron	— китайский
<i>Rosa</i>	roosid	Роза
<i>Ruscus aculeatus</i>	ruskus	Рускус
<i>Sansevieria guineensis</i>	sansevieeria	Сансевьера
<i>Saxifraga</i>	kivirikud	Камнеломка, саксифрага
— <i>sarmentosa</i>	rippuv kivirik	— плетеносная
<i>Selenicereus grandiflorus</i>	õökuninganna	Царица ночи
<i>Senecio cruentus</i>	tsineraaria	Цинерария
<i>Sinningia hybrida</i>	gloksiinia	Глоксиния
<i>Solanum capsicastrum</i>	koralltomat	Солянум вишневый
<i>Sprekelia formosissima</i>	kaunikujuline sprekeelia	Спрекелия прекраснейшая
<i>Stapelia</i>	stapeeliad	Стапелия
<i>Taxus baccata</i>	jugapuud	Тисс, красное дерево
<i>Thuja</i>	elupuud	Туя, дерево жизни
— <i>occidentalis</i>	harilik elupuu	— западная
<i>Trachycarpus</i>	karuspalmid	Трахикарпус
— <i>excelsa</i>	harilik karuspalm	— высокий
<i>Tradescantia</i>	tradeskantsiad	Традесканция
— <i>albiflora</i>	valgeõieline tradeskantsia	— белая
<i>Tulipa Gesneriana</i>	tulp	Тюльпан
<i>Vallota purpurea</i>	valloota	Валота пурпурная
<i>Villaresia</i>	villareesiad	Вилларезия
— <i>grandiflora</i>	suureõieline villareesia	— крупноцветная
<i>Vriesea</i>	vrieesiad	Вриезия
— <i>hieroglyphica</i>	hieroglüüf-vrieesia	— иероглифическая
— <i>splendens</i>	lääkiv vrieesia	— блестящая
<i>Zantedeschia aethiopica</i>	kalla	Калла этиопика
<i>Zerbrina</i>	seebralilled	Цебрина
— <i>pendula</i>	rippuv seebralill	

TOALILLEDE NIMESTIK
VEENE, EESTI JA LADINA KEELES

Абутилон, комнатный клен	abutilon, toavaher	<i>Abutilon hybridum</i>
Агава — американская — атровиренс — Фердинанди — филифера — Виктория	agaavid ameerika agaav mustjasroheline agaav ferdinandi agaav niitekandev agaav viktooria agaav	<i>Agave</i> — <i>americana</i> — <i>atrovirens</i> — <i>Ferdinandi-Regis</i> — <i>filifera</i> — <i>Victoriae-Reginae</i>
Адиантум	adiantumid	<i>Adiantum</i>
Алоказия — крупнокорневая	alokaasiad suurejuureline alo- kaasia	<i>Alocasia</i> — <i>macrorhiza</i>
Альпийская фиалка (цикламен)	alpikann	<i>Cyclamen persicum</i>
Алоэ, столетник аристата — вариегата — деревовидный — стриата	aaloed ohteline aaloe vöödiline aaloe puukujuline aaloe kirjulehine aaloe	<i>Aloe</i> — <i>aristata</i> — <i>variegata</i> — <i>arborescens</i> — <i>striata</i>
Амариллис	amarüllis	<i>Hippeastrum vittatum</i>
Антуриум — Шерцерианум — кристаллиnum — Витчи	antuuriuimid flamingolill kristall-antuuriuim viitši antuuriuim	<i>Anthurium</i> — <i>Scherzerianum</i> — <i>crystallinum</i> — <i>Veitchii</i>
Аралия — японская	araaliad jaapani araalia	<i>Fatsia</i> — <i>japonica</i>
Араукария	araukaaria	<i>Araucaria excelsa</i>
Ардизия	ardiisia	<i>Ardisia crispa</i>
Арум	aarum, aaronikepp	<i>Arum palaestinum</i>
Аспарагус — перистый — Спренгери	asparaagused sulg-asparaagus sprengeri asparaa- gus	<i>Asparagus</i> — <i>plumosus</i> — <i>Sprengeri</i>
Аспидистра, дружная смейка	aspidistra	<i>Aspidistra elatior</i>
Асплениум	aspleeniumid	<i>Asplenium</i>

Аукуба , золотое дерево	aukuuba	<i>Aucuba japonica</i>
Бальзамин	lemmaltsad	<i>Impatiens</i>
— африканский	sultani lemmalts	— <i>Sultani</i>
— садовый	balsamiin	— <i>balsamlina</i>
— Хольстий	holsti lemmalts	— <i>Holstii</i>
Бегония	begooniad	<i>Begonia</i>
— Везувий	vesuuvi kuningbe- goonia	— <i>Rex «Vesuv»</i>
— Вельтониензис, Вельтонская	veltoni begoonia	— <i>Weltoniensis</i>
— Глюар де Лоррен	lotringi begoonia	— « <i>Gloire de Lor- raine</i> »
— диадема	diadeem-begoonia	— <i>diadema</i>
— креднери	kredneri begoonia	— <i>Credneri</i>
— макулата	tähnrikbegoonia	— <i>maculata</i>
— металика, — ме- талловидная	metalliläikeline be- goonia	— <i>metallica</i>
— рекс, королевская	kuningbegoonia	— <i>Rex</i>
Бересклет	kikkapuud	<i>Evonymus</i>
— японский	jaapani kikkapuu	— <i>japonica</i>
Бильбергия	bilbergiad	<i>Billbergia</i>
— свешивающаяся	longusõieline bilber- gia	— <i>nutans</i>
Биота восточная	idamaa bioota	<i>Biota orientalis</i>
Бирючина , лигуструм	ligustrid	<i>Ligustrum</i>
— блестящая	läiklehine liguster	— <i>lucidum</i>
— обыкновенная	harilik liguster	— <i>vulgare</i>
— японская	jaapani liguster	— <i>japonicum</i>
Бувардия	buvardia	— <i>Bouvardia hybrida</i>
Валота пурпурная	valloota	— <i>Vallota purpurea</i>
Венечник живородя- щий , хлорофитум	klorofüütum	<i>Chlorophytum como- sum</i>
Вилларезия	villareesiad	<i>Villaresia</i>
— крупноцветная	suureõieline villa- reesia	— <i>grandiflora</i>
Винная ягода , инжир, смоковница	harilik viigipuu	<i>Ficus carica</i>
Волкамерия , клеро- дендрон	klerodendronid	<i>Clerodendron</i>
— вьющиеся	väänlev klerodend- ron	— <i>Thomsonae</i>
— душистая	lõhnav klerodendron	— <i>fragrans</i>
Вриезия	vrieesiad	<i>Vriesea</i>
— блестящая	läikiv vrieesia	— <i>splendens</i>
— иероглифическая	hieroglüüfne vrieesia	— <i>hieroglyphica</i>
Гавортия	havortiad	<i>Haworthia</i>
Гардения	gardeeniad	<i>Gardenia</i>
— обильноцветная	rohkeõieline gardee- nia	— <i>florida</i>
— радиканс	juurduv gardeenia	— <i>radicans</i>
Гастерия	gasteeriad	<i>Gasteria</i>

Гелиотроп	heliotroop	<i>Heliotropium peruvianum</i>
Герань, пеларгония	pelargoonid	<i>Pelargonium</i>
— душистая	lõhnav pelargoon	— <i>graveolens</i>
— зональная	viirpelargoon	— <i>zonale</i>
— крупноцветная	suureõieline pelargoon	— <i>grandiflorum</i>
— плющелистная	luuderohu-lehine pelargoon	— <i>peltatum</i>
Гиацинт	hüatsint	<i>Hyacinthus orientalis</i>
Гибискус, розан	hibiskused	<i>Hibiscus</i>
— китайская роза, розан китайский	hiina hibiskus	— <i>rosea-sinensis</i>
— сирийская роза, розан сирийский	süüria hibiskus	— <i>syriacus</i>
Гименокаллис	hümenokallised	<i>Hymenocallis</i>
Глоксиния	gloksiinia	<i>Sinningia hybrida</i>
Гортензия	hortensia	<i>Hydrangea hortensis</i>
Гризелиния	griseliiniad	<i>Griselinia</i>
— крупнолистная	suurelehine griseliinia	— <i>macrophylla</i>
— прибрежная	ranniku griseliinia	— <i>littoralis</i>
Дерево жизни, туя	elupuud	<i>Thuja</i>
Драцена	draakonipuud	<i>Dracaena</i>
— драконовая, дракононое дерево	päris-draakonipuu	— <i>Draco</i>
— Коха	kohhi draakonipuu	— <i>Kochiana</i>
— фрагранс	lõhnav draakonipuu	— <i>fragrans</i>
Дружная семейка, аспидистра	aspidistra	<i>Aspidistra elatior</i>
Ежовый кактус, эхинокактус	siilkaktused	<i>Echinocactus</i>
Жасмин	jasmiinid	<i>Jasminium</i>
— арабский	araabia jasmiin	— <i>Sambac</i>
— крупноцветный	suureõieline jasmiin	— <i>grandiflorum</i>
Жасмин садовый, чубушник	ebajasmiinid	<i>Philadelphus</i>
Жонкилы	žonkvill-nartsiss	<i>Narcissus jonquilla</i>
Золотое дерево, аукуба	aukuuba	<i>Aucuba japonica</i>
Илекс, падуб	iileksid	<i>Ilex</i>
Инжир, смоковница, винная ягода	harilik viigipuu	<i>Ficus carica</i>
Калла этиопика	kalla	<i>Zantedeschia aethiopica</i>
Камелия	kameelia	<i>Camellia japonica</i>
Камнеломка, саксифрага	kivirikud	<i>Saxifraga</i>
— плетеносная	rippuv kivirik	— <i>sarmentosa</i>
Кампанула, колокольчик	kellukad	<i>Campanula</i>
Кентия	kentiad	<i>Howea</i>
— Бельмора	belmori kentia	— <i>Belmoreana</i>

— Форстера	forsteri kentia	— <i>Forsteriana</i>
Кинкан	kinkaand	<i>Fortunella</i>
Кипарис	küpressid	<i>Cypressus</i>
— вечнозеленый	vahemereäärne küp- ress	— <i>sempervierens</i>
— горизонтальный	leinaküpress	— <i>junebri</i>
Клеродендрон, волка- мерия	klerodendronid	<i>Clerodendron</i>
Кливия	kliivia	<i>Clivia miniata</i>
Кокос	kookospalmid	<i>Cocos</i>
— Боннети	bonneti kookospalm	— <i>Bonnetii</i>
— Ведделиана	vedelli kookospalm	— <i>Weddelliana</i>
Колеус	kirinõgesed	<i>Coleus</i>
— гибридный	harilik kirinõges	— <i>Blumei</i>
— Ренелцианус	reenelti kirinõges	— <i>Rehneltianus</i>
Колокольчик, кампа- нула	kellukad	<i>Campanula</i>
— ломкий	rippuv kellukas	— <i>isophylla</i>
Комнатный виноград, циссус	tsissus	<i>Cissus discolor</i>
Комнатный клен, абу- тилон	abutilon, toavaher	<i>Abutilon hybridum</i>
Кордилина	tõlvpuud	<i>Cordyline</i>
— австралийская	austraalia tõlvpuu	— <i>australis</i>
— верхушечная	latvõisikuline tõlv- puu	— <i>terminalis</i>
Корифа	korüüfad	<i>Corypha</i>
Красное дерево, тисс	jugapuu	<i>Taxus baccata</i>
Крассула	turdlehed	<i>Crassula</i>
Кринум	kriinumid	<i>Crinum</i>
— исполинский	suur kriinum	— <i>giganteum</i>
— Мура	muuri kriinum	— <i>Moorei</i>
— Пауэлла	povelli kriinum	— <i>Powellii</i>
Криптомерия	krüptomeeria	<i>Cryptomeria japonica</i>
Куркулига	kurkuuligo	<i>Curculigo recurvata</i>
Лавр благородный	loorberipuu	<i>Laurus nobilis</i>
Лавровишня обычно- венная	loorberkirss	<i>Laurocerasus officina- lis</i>
Ландыш	maikelluke	<i>Convallaria majalis</i>
Латания	lataaniad	<i>Latania</i>
Ливистона	lehvikpalmid	<i>Livistona</i>
— австралийская	austraalia lehvik- palm	— <i>australis</i>
— китайская	hiina lehvikpalm	— <i>chinensis</i>
Лигуструм, бирючина	ligustrid	<i>Ligustrum</i>
Лилия	liiliad	<i>Lilium</i>
— длинноцветная	pikaõieline liilia	— <i>longiflorum</i>
— золотистая	kuldlililia	— <i>auratum</i>
— китайская	hiina liilia	— <i>regale</i>
Листоносный кактус, пейреския	peireskiad	<i>Peireskia</i>
Листоподобный как- тус, филлокактус	lehtkaktused	<i>Phyllocactus</i>

Мамиллярия , сосочко- вый кактус	mamillaariad	<i>Mamillaria</i>
Маслина — настоящая	õlipuud päris õlipuu	<i>Olea</i> — <i>europaea</i>
Мирта	mirt	<i>Myrtus communis</i>
Нарцисс — белый	nartsissid valge nartsiss	<i>Narcissus</i> — <i>poeticus</i>
— букетный, тацетт	paljuõieline nartsiss	— <i>tazetta</i>
— жонкилы	žonkvill	— <i>jonquilla</i>
Нерине	neriined	<i>Nerine</i>
Нефролепис — Вуйтманни	nefrolepised vuitmanni nefrolepis	<i>Nephrolepis</i> — <i>exaltata</i> var. <i>Whitmannii</i>
Олеандр	oleander	<i>Nerium oleander</i>
Опунция — беловолосая	opuntsiad valgekarvane opunt- sia	<i>Opuntia</i> — <i>leucotricha</i>
— мелковолосистая	kuldopuntsia	— <i>microdasys</i>
Орляк , птерис	pteerised	<i>Pteris</i>
— критский	kreeta pteeris	— <i>cretica</i>
Османтус — душистый	osmantused lõhnay osmantus	<i>Osmanthus</i> — <i>fragrans</i>
— колючий	torkivalehine osman- tus	— <i>aquifolium</i>
Офиопогон	ofiopoogon	<i>Ophiopogon jaburan</i>
Падуб , илекс	iileksid astelpõõsas	<i>Ilex</i> — <i>aquifolium</i>
— обыкновенный	paraguai iileks	— <i>paraguariensis</i>
— парагвайский	sarv-iileks	— <i>cornuta</i>
— рогатый		<i>Palmae</i>
Пальмы	palmid	<i>Pancratium</i>
Панкрациум	pankraatsiumid	<i>Cyperus papyrus</i>
Папирус	papüürus	<i>Filices</i>
Папоротники	sõnajalad	<i>Peireskia</i>
Пейреския , листонос- ный кактус	peireskiad	
Пеларгония , герань	pelargoonid	<i>Pelargonium</i>
Первоцвет , примула	priimulad	<i>Primula</i>
Питтоспорум , смоло- семянник	pittosporumid	<i>Pittosporum</i>
Плющ восковой	vahalill	<i>Hoya carnosa</i>
Плющ обыкновенный	luuderohi	<i>Hedera helix</i>
Примула , первоцвет	priimulad	<i>Primula</i>
— китайская	hiina priimula	— <i>sinensis</i>
— мальвоподобная	õrnpriimula	— <i>malacoides</i>
— обконика	toapriimula	— <i>obconica</i>
Птерис , орляк	pteerised	<i>Pteris</i>
Роза	roosid	<i>Rosa</i>
Розан , Гибискус	hibiskused	<i>Hibiscus</i>
Рододендрон — индийский, азалея	rododendronid india rododendron	<i>Rhododendron</i> — <i>indicum</i>
— индийская		
— китайский	hiina rododendron	— <i>sinense</i>
— понтийский	pontia rododendron	— <i>ponticum</i>

Рускус	ruskus	<i>Ruscus aculeatus</i>
Саксифрага , камне- ломка	kivirikud	<i>Saxifraga</i>
Сансевьера	sansevieeria	<i>Sansevieria guinensis</i>
Свечевидный кактус , цереус	sammaskaktused	<i>Cereus</i>
Смоковница , нижир, винная ягода	harilik viigipuu	<i>Ficus carica</i>
Смолосемянник , пит- тоспорум	pittosporumid	<i>Pittosporum</i>
— ниспровергнутый	lainjalehine pittosporum	— <i>undulatum</i>
— Тобира	tobiira pittosporum	— <i>Tobira</i>
Солянум вишневый	koralltomat	<i>Solanum capsicastrum</i>
Сосочковый кактус , Мамиллярия	mamillaariad	<i>Mamillaria</i>
Спрекелия прекрас- нейшая	kaunikujuline sprekeelia	<i>Sprecelia formosissima</i>
Стапелия	stapeeliad	<i>Stapelia</i>
Столетник , алоэ	aaloed	<i>Aloe</i>
Тацетт , нарцисс букет- ный	paljuõieline nartsiss	<i>Narcissus tazetta</i>
Тисс , красное дерево	jugapuu	<i>Taxus baccata</i>
Традесканция	tradeskantsiad	<i>Tradeskantia</i>
— белая	valgeõieline tradeskantsia	— <i>albiflora</i>
Трахикарпус	karuspalmid	<i>Trachycarpus</i>
— высокий	harilik karuspalm	— <i>excelsa</i>
Туя , дерево жизни	elupuud	<i>Thuja</i>
— западная	harilik elupuu	— <i>occidentalis</i>
Тюльпан	tulp	<i>Tulipa Gesneriana</i>
Феникс , финики	datlipalmid	<i>Phoenix</i>
— канарский	kanaari datlipalm	— <i>canariensis</i>
— наклоненный	longuslehine datlipalm	— <i>reclinata</i>
— финиковая пальма	harilik datlipalm	— <i>dactylifera</i>
Фикус	viigipuud	<i>Ficus</i>
— гетерофилла	erilehine viigipuu	— <i>heterophylla</i>
— низкий	madal viigipuu	— <i>pumila</i>
— эластика	kummipuu	— <i>elastica</i>
Филлокактус , листо- добный кактус	lehtkaktused	<i>Phyllocactus</i>
Филодендрон	filodendron	<i>Monstera deliciosa</i>
Фукусия	fuksiad	<i>Fuchsia</i>
— магелланская	magaljaisi fuksia	— <i>magellanica</i>
— обычная	aedfuksia	— <i>hybrida</i>
— распростертая	amplifuksia	— <i>procumbens</i>
Хамедорея	kepp-palmid	<i>Chamaedorea</i>
— высокая	kõrge kepp-palm	— <i>elator</i>
— изящная	sale kepp-palm	— <i>elegans</i>
Хамеропс	kääbuspalmid	<i>Chamaerops</i>
— низкий	madal kääbuspalm	— <i>humilis</i>

Хлорофитум, венечник живородящий	klorofüütum	<i>Chlorophytum comosum</i>
Хризантема	krüsanteem	<i>Chrysanthemum indicum</i>
Царица ночи	öökuninganna	<i>Selenicereus grandiflorus</i>
Цебрина	seebralilled	<i>Zebrina</i>
— пендула	rippuv seebralill	— <i>pendula</i>
Цереус, свечевидный кактус	sammaskaktused	<i>Cereus</i>
Цикламен, алпийская фиалка	alpikann	<i>Cyclamen persicum</i>
Цинерария	tsineraaria	<i>Senecio cruentus</i>
Циперус	lõikheinad	<i>Cyperus</i>
— аденофорус	näärmeheline lõikhein	— <i>adenophorus</i>
— альтернифолиус	vahelduvalehine lõikhein	— <i>alternifolius</i>
Циссус, комнатный виноград	tsissus	<i>Cissus discolor</i>
Цитрусы	tsitrused	<i>Citrus</i>
— апельсин	apelsinipuu	— <i>sinensis</i>
— грейпфрут	greipfruut	— <i>paradisi</i>
— лимон	sidrunipuu	— <i>Limon</i>
— мандарин	mandariinipuu	— <i>nobilis</i>
— померанец	pomerantsipuu	— <i>Aurantium</i>
Чубушник, жасмин садовый	ebajasmiinid	<i>Philadelphus</i>
Эйфорбия	piimalilled	<i>Euphorbia</i>
Эпифиллум, членисто- листный кактус	lülükaktused	<i>Epiphyllum</i>
Эхинокактус, ежовый кактус	siilkaktused	<i>Echinocactus</i>

SISUKORD

Toalillekasvatuse üldised alused	3
Taimede tähtsamad organid	3
Mullad	7
Toalillede paljundamine	10
Toalillede hooldamine	24
Toalillede istutamine	24
Kastmine ja piserdamine	28
Valguse ja soojuse reguleerimine	32
Toalillede väetamine	33
Toalillede lõikamine ja sidumine	35
Haiguste ja kahjurite tõrje	36
Toalilled väljas	41
Ilusamaid ja vastupidavamaid toalilli	43
Igihaljad toalilled	43
Suvehaljad toalilled	82
Ajatamislilled	86
Ampli- ja ronitaimed	94
Kaktused ja teised sukulendid	102
Toalillede valik ja paigutamine	108
Toalillede valik	108
Lillede paigutamine toas	111
Toalillede nimestik	113

В. Г. Тулинец
КОМНАТНОЕ ЦВЕТОВОДСТВО

На эстонском языке
Обложка М. Фукс
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярну маantee 10

*

Toimetaja K. Vool
Tehniline toimetaja H. Kohu
Korrektor S. Kõiv

Ladumisele antud 11. XII 1956. Trükkimisele antud 16. II 1957. Paber 54×84, 1/16. Trükipoognaid 8,25 + 8 kleebist. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 7,17. Arvutuspooznaid 7,84. Trükiarv 15 000. Tellimise nr. 4081. Trükikoda «Tartu Kommunist», Tartu, Ülikooli 17/19.

Hind rbl. 4.15

Rbl. 4.15